DÖNEM : VII CİLT : 20 TOPLANTI : 3

T. B. M. M.

TUTANAK DERGİSİ

On beşinci birleşim

20 · XII · 1945 Perşembe

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	**216**
2. — Havale edilen kâğıtlar	**216**
3. — Görüşülen işler	**216**
1. — 1946 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Komisyonu raporu (1/467)	216
A - Adalet Bakanlığı bütçesi	216 :231
B - Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesi	231 :233
C - Millî Savunma Bakanlığı bütçesi	233 :242
D - İçişleri Bakanlığı bütçesi	242 :255
E - Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesi	255 : 256
F - Jandarma Genel Komutanlığı bütçesi	256
G - Dışişleri Bakanlığı bütçesi	256 :261
4. — Önergeler	**242**
1. — Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer'le Mardin Milletvekili Dr. Aziz Uras ve arkadaşlarının Büyük Millet Meclisinin Orduya Şükran ve selâmlarının tebliğine dair önergesi	242

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Muğla Milletvekili Abidin Çakır andiçti.

1946 yılı bütçesinin konuşulmasına devam edilerek;

Danıştay Başkanlığı;

İstatistik;

Devlet Meteoroloji Genel Müdürlükleri;

Diyanet İşleri Başkanlığı ile

Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü bütçeleri kabul olundu.

Adalet Bakanlığı bütçesi üzerinde bir müddet konuşulduktan sonra Perşembe günü toplanılmak üzere Birleşime son verildi.

Başkanvekili	Kâtip	Kâtip
Konya	Kocaeli	Tunceli
T. F. Sılay	*S. Pek*	*Necmeddin Sahir Sılan*

2. — HAVALE EDİLEN KÂĞITLAR

Raporlar

1. — Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü 1946 yılı Bütçe Kanunu tsarısı ve Bütçe Komisyonu raporu (1/477) (Gündeme);

2. — Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü 1946 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Komisyonu raporu (1/478) (Gündeme).

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14

BAŞKAN — C. K. İncedayı.

KÂTİPLER : Necmeddin Sahir Sılan (Tunceli), Dr. M. Berker (İçel)

BAŞKAN — Oturum açılmıştır.

3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — 1946 yılı Bütçe Kanunu tasarısı ve Bütçe Komisyonu raporu (1/467)

A. - Adalet Bakanlığı bütçesi.

BAŞKAN — Söz Adalet Bakanındır.

ADALET BAKANI A. R. TÜREL (Konya) — Çok sayın arkadaşlarım; Adalet Bakanlığı bütçesi görüşülürken bir çok arkadaşlar, çeşitli ve önemli konular üzerinde mütalâalarını söylediler ve dilekde bulundular. Bütün bu mütalâalara ayrı ayrı cevap verirsem hem çok vaktinizi alırım, hem de Adalet Bakanlığınızın çalışmaları ve Adalet cihazının bugünkü durumu veyarınki gelişme imkânları hakkında umumî bir fikir veremem diye düşündüm. Onun için, mâruzatım bu mütalâalara da cevap teşkil edecek şekilde topluca olacaktır.

Herşeyden evvel bir müşahedemi arzedeyim; Arkadaşların ekserisinin dokunduğu konular bizim üzerinde önemle durduğumuz meselelere ve dâvalara taallûk etmektedir. Bu, bizi sevindirmiş ve doğru yolda olduğumuz kanaatını vermiştir. Bu, Meclisin veya Meclisten bir çok arkadaşların bizimle fikir birliği ve beraberliği halinde bulunduklarını görmek fırsatını vermiş olduğu için bahtiyarım.

Arkadaşlar, Adalet Müessesemiz bu kısır harp yıllarının zor şartları içinde büyük güçlüklere ve sarsıntılara rağmen görevini başarı ile yerine getirmeye çalışmıştır. Altı yıl süren dünya faciasının doğrudan doğruya veya dolayısiyle adalet makanizmasına da tesiri olmuş, bir taraftan da bu harp, millî savunma ve ekonomi işlerinin aldığı büyük önem dolayısiyle, Cumhuriyet Adliyesinin gelişme sahasında yaptığı faaliyetleri biraz güçleştirmiştir.

Sayın arkadaşlarım, eski devirlerden bize in-

tikal eden adliye bir orta çağ müessesesi idi. Yeni cemiyetin isteklerine uygun bir tarzda yeniden kurulmuş olan Cumhuriyet Adliyesi, gelişme ve ilerleme yolunda haylı mesafe almış bulunmakla beraber, onun tekâmülü henüz tamamlanmış değildir. Harp sonrasının daha geniş imkânlardan faydalanarak bu müessesenin tekâmülünü tamamlamak için hızla, hamle ile fakat sistemli ve metodlu şekilde çalışmak zorunda olduğumuza kaniim. Şimdi. bu yoldaki çalışmalarımızın istikametinin ne olması lâzımgeldiği hakkındaki düşüncelerimi arzedeceğim.

Arkadaşlar; yeni hukukun memleketimize tamamiyle yerleşmesini sağlayacak başlıca unsur. hepinizin bildiği gibi, yargıçtır. Bakanlıkça yeni hukuk bilgisine sahip ve yeni hukuk prensiplerini ve metodlarını öğrenmiş yargıçlar yetiştirmek için Hukuk Fakültelerimizin çalışmalarında geniş ölçüde faydanıldığı gibi Avrupa fakültelerine öğrenci yollamak veyahut yargıçlarımıza Avrupa mahkemelerinde staj gördürmek suretiyle yeni hukuk kaynaklarmdan öğrenmiş gençlerimizle kadrolarımızı doldurmaya ve zenginleştirmeye büyük bir önem vermekteyiz.

Arkadaşlar, bilirsiniz ki, hukuk, prensipleri bakımından bir ilim olmakla beraber onun hayata tatbikı bir sanattır. Bu bakımdan sadece nazarî bilgi sahibi olmak, yargıç olmaç için kâfi bir salâhiyet vermez. Hem bilgili yargıç yetiştirmek için ciddi bir stajın ehemmiyetine kani bulunuyoruz. Bu yıl yargıçlık stajını daha verimli bir hale getirmek için gerekli tedbirlere başvurmak niyetindeyiz. Ayrıca stajdan sonra bir de devlet imtihanı ihdasını düşünüyoruz. Ancak, her işimizde hesaplı olmak şıarımız olduğu için bu alacağımız tedbirlerin adalet cihazı üzerinde sarsıntılara meydan vermemesini de düşünmek ve bu konuda çok ihtiyatlı davranmak mecburiyetinde olduğumuzu da ilâveye lüzum görüyorum.

Yargıçlarm meslekî ve umumî bilgilerini artırmak için yapmakta olduğumuz geniş ölçüdeki yayma devam edeceğiz.

Fakat, arkadaşlar, en mühim mesele, olan Kendilerine millet adına adalet dağıtma yetkisi verilmiş olan insanların maddi ve sosyal refahlarını sağlamak meselesidir. Arkadaşlardan bazıları bu önemli konuya dokundular. Bende uzun yıllardan beri kanaat halinde bulunan bir fikrin yüksek Meclisçe iyi ve sıcak bir şekilde karşılanmış olduğunu görmek bana sevinç ve cesaret vermektedir. Filhakika arkadaşlar iyi bir adalet cihazı kurmanın en başta gelen şartı, bu camiayı seçme insanlardan mürekkep bir camia haline getirmektir. Bugünkü maaş baremiyle bu neticenin elde edileceğine bendeniz kani değilim. Bu meslek mensuplarında kanunlarımız haklı olarak hususi vasıflar ve ehliyet şartları aramaktadır. Bunların mesleke alınmaları, biliyorsunuz, gayet sıkı şartlara bağlıdır. Meslekte çalışırlarken kendi görevlerinden başka hariçte hiç bir vazife ve iş göremezler. Meslekte çalışırken gayet sıkı, ve sert bir disiplin rejimi içinde ve her memurdan daha ağır ceza müeyyideleri altında bulunmaktadır. Anayasa ile Yargıçlar Kanunun bu meslek adamlarını bu kadar külfet ve zahmetlerle karşı karşıya bulundurmasının sebibi açıktır. İnsanın canı, malı, şerefi, haysiyeti ve hürriyeti üzerinde tasarruf etmek yetkisine sahiptirler. Bu kadar geniş yetkileri bulunan insanların yüksek vasıf ve ehliyet sahibi olmalarını istemek elbetteki lâzımdır. Onun içindir ki, yargıçların mesleke alınırken gayet sıkı bir süzgeçten geçirilmeleri ve meslekte çalışırken kendilerinde bulunması lâzımgelen yüksek vasıflarm delilini vermeleri gerektir.

Arkadaşlar, bu maruzatımla, burada fikirlerini söylemiş olan bir çok arkadaşlarla aynı tarzda düşünmekte olduğumu ifade etmiş oluyorum ve yargıçlardan ziyade cemiyetin yüksek menfaatlerinden mülhem olarak konuşuyorum.

Arkadaşlar, herkesçe bilinen bir hakikat olduğu halde tekrarında fayda vardır. O ki, bir memlekette adalet müessesesi sağlam kaldıkça diğer herhangi bir müessesenin ciddî surette bozulmasına imkân olmaz. (Bravo sesleri) Bu kadar hayati önemi olan bir müesseseyi çekici bir meslek haline getirmek için, onun mensuplarını maddi hayat endişelerinden uzak bulundurmak zaruri olduğuna inanıyorum. Bu, ayni zamanda fikir istiklâlinin de bir şartıdır. Harp yılları bu meseleyi esaslı olarak ele almak fırsatını vermedi. Bundan sonra daha geniş ve ferah zamanlara kavuşacağımızı ümidediyoruz. İlk fırsatta bu tedbire başvurmak zaruri olduğuna kaniim.

Arkadaşlar, bunu ben yapamazsam benden başkaları yaparlar ve yapmalıdırlar. Çünkü kaniim ki, adliye ıslahatının temelini bu iş teş-

kil eder. Bütün diğer ıslahat tedbirlerinin faydalı ve tesirli olabilmesi buna bağlıdır.

Arkadaşlar, mahkemelerin teşkilâtını tekemmül ettirmek ve idealimize doğru götürmek yolunda kanuni ve idari yollardan yapmakta olduğumuz çalışmalara bundan sonra da devam edeceğiz. 1944 - 1945 yıllarında 46 il ve ilcede yeni teşkiller kurulmuş veya mevcut teşkilât kuvvetlendirilmiştir. 23 ilcemizde sulh mahkemeleri, 6 ilçemizde de asliye mahkemesi kurulmuştur ve yine 3 ilcemizde sulh mahkemeleri asliyeye çevrilmiş, 4 ilcemizde çift yargıçla asliye mahkemeleri kurulmuştur. Çift yargıçlı asliye mahkemelerinden iki ilcemizde ağır ceza mahkemeleri teşkil olunmuş ve iki ildeki müretteb ağır ceza mahkemeleri bağımsız hale getirilmiştir. Sekiz yerde de mevcut mahkemelere ilâveler yapılarak birer sulh mahkemesi kurulmuştur. Kadıköy ilcesinde ikinci bir hukuk mahkemesi açılmış ve 5 yerdeki teşkilâtımıza da yargıç savcı yardımcısı kadrosu eklenmiştir.

Arkadaşlar, yargıç, yargıç adayı ve zabıt kâtibi kadrolarından mühim bir kısmı bu sene fiilî kadroya alınmış olacaktır. Bu, bütçe tasarısı Yüksek Meclisin tasvibine iktiran ettiği zaman bugün mevkuf bulunan yargıç kadrolarından bir çoğu fiilî kadroya çıkarılmış olacak. Bütün kâtipleri de almış olacağız. Aday kadrosunun 124 ü L cetvelindedir. Bunun 100 ü fiilî kadroya çıkacaktır.

Bunlar önümüzdeki yıl yapacağımız çalışma proğrammın vasıtalarıdır.

Sayın arkadaşlarım, mahkemelerdeki iş hacminden de kısaca bahsetmek istiyorum. Bütün yurt mahkemelerine bir sene içinde bir milyona yakın iş gelmektedir. Bu iş çokluğu memleketimizin çok yıllardanberi esaslı dâvalarından birini teşkil eder. Bunun önüne geçmek için bir çok çare ve tedbirlere başvurulmuştur. Burada esaslı olan mesele bu iş çokluğunun ve gecikmelerin amillerini arayıp bulmak ve bu amiller üzerinde çalışmak meselesidir. Bizim yaptığımız derin incelemeler göstermiştir ki, bu amillerin bir kısmı müzmindir. Ve izalesi oldukça uzun zaman istiyen amillerdir. Bunun dışında olan geçici amiller de ya harp yılının tesiriyle veya başka sebeplerle meydana gelmiştir. Bunlar daha kolaylıkla bertaraf edilebilir. Biz bu meselelerle meşgul oluyoruz. Bu âmillerden adliye cihazını ilgilendirenler olduğu gibi adliyenin dışından gelenler de vardır. İçtimai hayatın düzen içinde geçmesi, işlerin mahkemelerde uzamamasına yargıçların daha ziyade okuma ve işleri rahatça tetkikle geçirmelerine bağlıdır. Bu itibarla meselenin önemi büyüktür. Adliye ıslâhatı mevzuubahis olduğu zaman bu durumu ön pilânda gözönünde bulundurmak gerektir.

Arkadaşların üzerinde durduğumuz tedbirler şunlardır: Hergün daha iyi hâkim yetiştirmek, Adliye meslekini çekici bir meslek haline getirmek, bu meslek mensuplarını meslekte tutmak ve nihayet iyi hâkim yetiştirmek tedbirlerine bağlı olarak daha ciddi bir staj usulü tesis etmektir. İçtimai hayatın diğer sahalarından gelen tesirler üzerinde biz bir dereceye kadar meşgul olabiliriz. Fakat bunları, düzeltmek için zaman istiyen işler olduğu gibi bizim tedbirlerimizle halolunacak meselelerden de değildir.

Bu arada arkadaşlar; hukuk dâvalarında daha fazla surat temin etmek maksadiyle usul hukukunda yeni ilim anlayışlarına daha uygun bir takım tadiller yapmak esası üzerinde epiy zamandan beri yapılmakta olan çalışmalar sona ermek üzeredir. Yeni ilim cereyanları, hukuk usulini, Devletin vazifelerinden en büyüğü olan adalet dağıtma vasıtası olmak bakımından, âmme hukuku arasına sokmaktadır. Bu yeni ilim anlayışının bizim için en dikkate değer ve en istifadeli tarafı hukuk dâvalarını idârede yargıca bugünkünden çok daha geniş yetkiler tanınmasıdır.

Artık hukuk dâvaları, haklı olan tarafın değil, daha hünerli olanın dâvayı kazanacağı (Adli bir düello) olmaktan çıkmıştır.

Arkaraşlar; taraflar aralarındaki ihtilâfları adliye dışında serbestçe halledebilirler. Fakat iş mahkemeye intikal ettiği zaman artık bir âmme vazifesi harekete gelmiştir. Binaenaleyh burada yalnız kişiler arasındaki bir anlaşmazlığın halli değil, aynı zamanda Develtin adalet dağıtma vazifesini görmesi meselesi de ortaya çıkmıştır. İşte adalet dağıtma vazifesinin en iyi bir şekilde görülebilmesi için dâvanın idaresini taraflara değil, yargıca vermek zarureti de kendiliğinden böylece ortaya çıkmış bulunuyor. Arkadaşlar, bir kimsenin adalete uymıyan maksatlar için mahkemelere başvurması ve mahkemelerde adalet ve hakkaniyetin gerektirdiği haddan ve

ölçüden fazla olarak dâvaları uzatması ve sürüncemede bırakması kabul edilir bir şey değildir. Binaenaleyh yargıç, dâvanın her safhasında, adalet ve hakkaniyetin icaplarına göre biranönce neticeye varmak için gerekli yetkilerle teçhiz olunmalıdır. Bizim hukuk usulü muhakememiz bu prensiplerinden kısmen mülhem olmakla beraber, müeyyidelerinin zaifliği bakımından tatbikatta, geçikmeleri önleyici tesiri göstermiyor. Onun için usulümüzde dâvaların sürüncemede kalmasını önliyecek olan sistemli bir değişikliğe intiyaç olduğunu zannediyoruz.

Arzettiğim gibi uzun zamanlardan beri bu konu üzerinde yapmakta olduğumuz incelemelerin sonu alınmak üzeredir. Varacağımız netice ilim ve ihtısas sahibi adamlarının da tatbikmdan geçirildikten yani bu yolda geniş bir anket yapıldıktan sonra bir kanun tasarısı ile huzurunuza gelmek kararındayız.

Diğer kanunlarımızda, bazı ana kanunlarımızda değişiklik ihtiyacından bahseden arkadaşlar oldu. Ceza Kanunu ileri sürüldü, Ticaret, Deniz Ticareti, Kara Ticareti Kanunlarından bahsettiler. Filhakika arkadaşlar, bu ana kanunlarımızda bazı değişiklikler yapmak ihtiyacı vardır. Fakat bu gibi bu kanunlara sık sık dokunmak, yargıçların uzun bir uygulama neticesi alıştıkları bir kanun yerine bir yenisini koymak her vakit faydalı olmıyacağı gibi bazan zararlı da olur. Hukuk, içtimai hayat kaidesidir. Onun teşekkülünde, kanundan başka, ilâmın ve mahkeme içtihatlarının da rolü büyüktür.

Ceza Kanunumuz filhakika birçok değişiklikler görerek asli hüviyetinden bir kısmını kaybetmiştir. Bunda gerekli değişiklikleri yapmak için kurulmuş olan komisyonun, umumî ceza hukuku kısmını bitirmiş, hususi ceza hukuku kısmına yani suçlar bahsine gelmiş bulunmaktadır.

Bir arkadaşım, bu Ceza Kanunumuzun bir Faşit kanunu olarak gösteren iddialara karşılık teşkil eden bazı mütalâlar ileri sürdü. Söyledikleri gayet doğrudur.

Esas itibariyle Ceza Kanunumuz bundan evvelki İtalya Ceza Kanununudan mülhem olarak tedvin edilmiş bir kanundur. Bu bakımdan Faşist nazariyeleri ile bir ilgisi yoktur. Son tadiller, yeni İtalyan kanunundan mülhem olmakla beraber, bu hükümler, şu veya bu ideolojinin ifadesi olduğu için değil, memleketin ihtiyaçlarına uygun olan hükümler bulunduğu için alınmıştır. Fakat, bir kanuna millî hüviyet veren, tatbikattır, yargıçların içtihadıdır. Bu bakımdan Ceza Kanunumuz menşei ne olursa olsun, bir Türk Ceza Kanunu hüviyetindedir. Alınan maddeler zaten ceza hukukunun, kanunsuz cürüm olmaz, kanunsuz ceza olmaz yolundaki ana prensiplerine dayanmaktadır ve bu prensipler maddelerde ifadesini bulduğu gibi ceza şerhleri ve yargıçlarımız bunu izah etmekte, tatbikatta bu anlayışa göre hareket edilmektedir.

Arkadaşlar, Deniz Ticaret Kanunumuz hakikaten eskimiş ve bugünün ihtiyaçlarını tamamiyle sağlıyacak halden çıkmıştır. Yalnız bu mevzuda düşündüğümüz şudur ki, harb sonrası dünyasının getireceği yeniliklerin ne olacağını görüp onlara göre gerekli değişiklikler yapmak daha doğru olur. Bunun için buhranın geçmesini, işlerin durulmasını ve yeni cereyanların belirmesini beklemeyi tercih ettik.

Kara Ticareti ile Borçlar Kanunumuz arasında mevcut olan bazı ahenksizliklerin giderilmesi işi ile meşgul olan bir komisyon vardır, çalışmaktadır.

Arkadaşlar, ceza adaleti sistemimizi suçun işlenmesinden cezanın çektirilmesine kadar olan bütün safhalarında teknik cihazlarla cihazlandırmak ve metodlu bir şekilde ve zamanımızın icaplarına uygun olarak tekâmül ettirmek yoluna giriyoruz. Bu arada suçlunun adli mazisini yargıca tanıtacak olan adli sicil teşkilâtını geçen yıl kurduk. Bu teşkilât bizim büyük bir eksiğimizi tamamlamıştır. Memleketimizin bünyesine ve hususiyetlerine göre teknik bir şekilde kurulan bu müessese yargıç ve savcılara lüzumlu malzemeyi toplamaktadır.

Bu yıl adli tıp müessesesini daha mükemmel bir hale getirmek için lâzım olan tedbirleri aldık. Arkadaşlarımdan bazıları bu mevzua temas ederek alınan tedbirlerin mahiyetini belirttiler. Onun için bu hususta uzunboylu izahat vermeğe lüzum görmüyorum. Yalnız hulâsa olarak şu kadar söyliyeyim : Bu tedbirlerden bir kısmı kısa zamanda adli tabip elde etmek, adli tıp meclisine daha makul ve ihtiyaca uygun bir şekil vermeğe matuftur. İkinci merhaleyi teşkil edecek tedbir, adli tabiplere daha iyi bir istikbal hazırlamak olacaktır. Bu yıl,

10 adli tabip asistanı adli tıp müessesesinde staj görecek ve ihtısasını yaparak iki sene sonra bunları memleketin muhtelif yerlerine dağıtmak imkânı hâsıl olacaktır. Bu işlerin istilzam ettiği ödenek te bütçeye konmuştur.

Arkadaşlar, cezanın infazı şeklinden bahsettiler. Ceza Kanunumuzdaki yeni infaz sisteminin 9 - 10 senelik bir uygulanmadan sonra verdiği neticeler o kadar müspettir ki, bu sistemi geniş ölçüde tatbik etmek, yeni cezaevlerini çoğaltmak, ve hergün bu yolda daha hızlı çalışmak cesaretini vermiştir.

Arkadaşlar eski cezaevinden bahsettiler. Bugün eski cezaevlerimizden birçoğunun pek haklı olarak hassasiyet uyandıran durumu eski devirlerin birçok kötü yadigârlarından birinin son nümuneleridir. Hemen söyliyeyim ki arkadaşlar, bugün girilmiş olan müspet ve verimli çalışma yolunda yürümek suretiyle Cumhuriyet idaresi maziden aldığı bu kötü mirası çok kısa bir zamanda tasfiye edecektir ve bunun fena hatıralarından başka, kafaları yoran bir iz kalmıyacaktır.

1936 yılında Ceza Kanunumuzda yapılan değişiklikle kabul edilmiş olan yeni ceza çektirme sistemimiz suçluyu, eski telâkkide olduğu gibi, kendi mukadderatına terketmek cemiyet dışına atmak değil, onu ıslâh ederek ve hayırlı bir vatandaş olarak cemiyete iade etmek amacını güden bir sistemdir. Bu sistem de ceza müddetlerini kısaltma ve meşruten tahliyeden istifade ettirme gibi, ceza hukukuna uygun esaslar vardır. 9 yıl içinde bu sahada yapılanlar büyük bir başarı teşkil etmiştir.

İmkânların darlığı yapı yaptırmanın çok güç olması harp yıllarında eski cezaevlerinin kötü durumlariyle esaslı surette uğraşmak fırsatını maalesef vermemiştir. Bununla beraber yeni bina yaptırmak dışında alınması mümkün tedbirlerin hepsine başvurulmaktan bir an hâli kalınmamıştır. İlk önce bu ceza evlerindeki hayat şartlarını hafifletmek için, buralardaki hükümlülerden bir kısmını yeni cezaevlerine veya bina durumu müsait olan eski ceza evlerine göndermek tedbiri alındı. Bu sayede bu gibi cezaevlerinin kesafeti azaltıldı. Bundan başka, Bu cezaevlerinde bulunan hükümlüler ve tutaklardan 7500 kişiye hergün ekmekten maada sıcak yemek verilmiş ve şimdiye kadar 75 000 den fazla çamaşır ve 11 000 e yakın kışlık ve yazlık elbise 1350 ayakkabı dağıtılmıştır. Yerde yatmamaları için de 5000 e yakın karyola kendi müesseselerimizde yaptırılmış ve bu cezaevlerine dağıtılmıştır. Binalarda her türlü temizlik tedbirleri alınmak suretiyle bulaşıcı hastalıkların salgın yapma ihtimalleri bertaraf edilmiştir.

Arkadaşlar, bir arkadaşımız cezaevlerinde her gün adam ölüyor veya her gün adam öldürülüyor diye bir söz sarfetti, vaziyet böyle değildir. Adam öldürme vakaları oldukça nadirdir ve eski devirlere nispetle çok azalmıştır.

Ölüm nispetine gelince; alınmış tedbirlerin tesirini gösterme bakımından şu rakamları arzedeceğim

Cezaevlerimizdeki hükümlü ve tutukların yekûnu senelerdenberi değişmiyen bir rakam olarak 27 binle 30 bin arasında dolaşmaktadır. Bu büyük insan kütlesi içinde 1943 yılı içinde 376 ölüm vakası olmuştur. Bunun 186 sının verem ve kaşeksi neticesi olduğu tesbit edilmiştir. 1944 te bu rakam 211 e düşmüştü. 1945 bugün elimizde mevcut malûmata göre vakaların 180 olması lâzımgelecektir. Bu da gösterir ki, cezaevlerinde yaşayanların durumu binaların bütün müsaadesizliğine rağmen alınan tedbirlerle doldukça düzelmiştir.

Arkadaşlar; bu tedbirlerden başka malî imkânlarımızın büyük bir kısmını bu harap binaları ayakta tutmak için bunların tamirine sarfediyoruz. Bu yıl bütçeye koyduğumuz daha fazla ödenekle ve diğer malî kaynaklarımızdan elde edilecek gelirlerle bu konuda daha önemli çalışmalar yapacağız. Fakat şunu da itiraf etmeliyim ki sarfedilen para ile mütenasip netice almak, mümkün olamıyor. Bilhassa ağır ceza merkezlerindeki cezaevlerimizden 14 nün durumu çok fenadır. Bunlar Gazianteb, Siird, Bitlis, Urfa, Kayseri, Elâzığ, Zonguldak, Amasya, Kocaeli, Ordu, Erzurum, Erzincan ve Ermenak'tır. Bunların tamiri için ne kadar para sarfedilirse istediğiniz neticeyi almağa imkân yoktur. Onun için bunların içinde yaşayan insanların sayısını azaltmak ve bu suretle iskân şartlarını düzeltmek ilk tedbir olarak akla gelen iştir. Bunun dışında çalışmalarımızı buna durumları çok elverişli olan 21 il merkezindeki cezaevlerine teksif ederek sekiz bin kişi alacak genişlikte bulunan bu cezaevlerinin her bakımdan istifade edilir hale getirmek istiyoruz. Diğer taraftan iş esasına göre kurulmuş cezaevlerimize

hükümlü göndermek suretiyle eski cezaevlerimizde yaşama şartlarını ehvenleştirmek, ikinci bir tedbir olarak başvurduğumuz işlerdir. Arkadaşlar, bütün bu tedbirler geçicidir, darlığın doğurduğu zaruretlerden ileri gelmektedir. Yeni bina yapmak imkânsızlığı ile karşı karşıya bulunduğumuz bu sıkıntılı harp yıllarında hiç bir iş yapmamaktansa muvakkat da olsa başvurduğumuz bu tedbirler zannedildiğinden çok daha büyük faydalar sağlamıştır. Eğer bunlar yapılmamış olsaydı bugünkü manzara çok daha ağır olacaktı. Harap binalarda, elverişsiz şartlar içinde yaşayan, yıllardan beri kuru ekmek yiyen, gıda alamıyan binlerce insanın sıcak yemeğe ve elbiseye kavuşması bu gayrisıhhi binalarda bulaşıcı hastalıklara karşı fennî koruma tedbirleri alınması, fiziyolojik sefaletin önlenmesine çok yardım etmiştir. Fakat arkadaşlar, bu dâvayı kökünden halledecek olan tedbirlerimizin tatbikatına, yeni binalar inşası suretiyle bundan sonra başlıyacağız. Memleketimizde, iş esası üzerine kurulmuş cezaevlerinin dışındaki ceza evlerinin sayısı 456 dır. Bunların bina bakımından yalnız 44 tanesi iyidir, 132 si orta geriye kalan kısmı da fenadır. Bu binaların hepsini baştan başa yeniden yapmak, hem lüzumsuz, hem de çok masraflı bir iştir. Böyle bir yola girmek, bu dâvayı ebediyen halledememek demektir. Onun için bu konuda düşündüğümüz, rasyonel şekil, memlekette adedi mahdut bölge cezaevleri yapmak, hemen bütün hükümlüleri, cezalıları buralara toplayarak, çalıştırmak, okutmak, terbiye ve ıslah etmektir. Diğer yerlerde de ihtiyaca göre birer tevkifevi yapmak ve burada yalnız tutuklarla, çok kısa müddetli hükümlüleri bırakmak, bu esaslı tedbire ilâve edilecek ikinci bir tedbirdir. Bunlar küçük binalar olacağı için Devlete yükliyeceği külfet büyük olmıyacaktır.

Senelere taksim edilmiş muntazam bir programla bu yapı işi tamamlanırsa memlekette cezaevi dâvası kökünden halledilmiş olacaktır. Ben bunun bütün hesaplarını yaptım. Bu merkez cezaevlerinin yapılması gereken yerler hakkında tetkikler yapmaktayım. Programını hazırlıyorum, yapılan hesaplara göre bu iş nihayet bugünkü rayiçle 40 milyon liralık bir iştir. Bunu muayyen senelere dağıttığımız zaman 10 - 15 yıl içinde bu arzettiğim dâva esaslı olarak maziye karışmış olacaktır.

Arkadaşlar, bu yeni cezaevlerinin yapılmasında aynı zamanda şu fayda hâsıl olacaktır : Bir defa sayısı mahdut cezaevi yapmak suretiyle hem tasarruflu bir iş yapmış olacağız, hem de hükümlüler çalıştırılarak emekleri kıymetlendirileceği için bunların iaşesini ve cezaevlerinin idare masraflarını karşılamak üzere her sene Devlet bütçesinden sarfedilen milyonlarca lira tasarruf edilecek ve bu binaların inşa bedelleri de bu suretle itfa edilecektir. Bunun daha mühim faydası, ilmî bir infaz sisteminin tatbikına imkân vermesidir. Filhakika o zaman sayısı azalacak olan bu müesseseleri infaz işinden anlıyan elemanların eline vereceğiz, ve bugün esaslı bir derdimiz olan gardiyanlığı bir meslek haline sokmak imkânını bulacağız. Bu suretle, hükümlülerin cezaevindeki hayatı ilmî usullerle yakından takip olunabilecektir. Arkadaşlar, bana bu kanaati veren iş esası üzerine kurulmuş olan yeni cezaevlerinden elde ettiğimiz neticelerdir. Tarım ve endüstri kolonileri halinde kurulmuş olan bu cezaevlerinin sayısı şimdi 13 olduğu halde buralarda çalışan hükümlü sayısı 5 500 ü geçmekte ve iş yurtlarındakilerle birlikte 6 200 ü aşmış bulunmaktadır. Bütün cezaevlerindeki hükümlü sayısı yıllardanberi değişmiyen bir rakam olarak 17 bin ile 20 bin arasındadır. Bugün son rakama göre 18 174 hükümlü cezaevlerinde bulunmaktadır. Buna nazaran, Bütçe Komisyonu raportörü arkadaşımızın raporunda belirttiği gibi bütün hükümlülerin üçte birine yakın bir kısmı bu cezaevlerinde çalıştırılmakta, terbiye ve ıslah edilmektedir. Arkadaşlar, bugün şayanı dikkat olan bir nokta olarak belirtmek isterim ki, şimdiye kadar bu cezaevlerinden 5 500 den fazla kimse tahliye edilmiştir; ya müddetlerini bitirerek veya meşruten tahliyeden faydalanarak. Bunlardan yalnız üçü yeniden eski cezaevlerinde bulunuyor.

Bu da tatbik edilen sistemin ıslahkâr neticelerini gösteren enteresan olaydır.

Arkadaşlar, bu müesseseler için bütçe ile şimdiye kadar verilen döner sermaye yalnız 519 022 liradan ibarettir. Bu sermaye, hükümlülerin yiyecek, giyecek vesaire masrafları ile idare masrafları çıktıktan sonra 10 yıl içinde bir buçuk milyon lira sâfi kâr temin etmiştir. 1944 yılı sâfi kârı, 531 527 liradır. Bu, işin sadece maddi cephesidir. Hattâ maddi cephe

bundan da ibaret değildir. Çünkü bu harb yıllarında bu hükümlülerin çalıştırılması memleket istihsaline de faydalı olmuştur. Mânevi faydaları ise para ile ölçülemiyecek kadar çoktur. Bu parlak neticelerden cesaret alan Bakanlık, önümüzdeki yıl içinde bu sahaya daha fazla önem vermek kararındadır.

Hükümlülerin maden işlerinde çalıştırılması hususunda Ekonomi Bakanı arkadaşımızla bir prensip anlaşmasına varmış bulunuyoruz. Bu suretle iş esası üzerine kurulmuş cezaevlerimizin ve burada çalıştırılacakların miktarı artırılmış bulunacaktır. Meselâ Zonguldak'ta bugün çalışmakta olan 1 200 hükümlü adedini 2 000 e çıkarmak karadındayız. Garp linyitlerinden Soma ve Tunçbilek'te iki yeni cezaevi. daha açmak için tertiplenmiş bulunuyoruz. Bu suretle Değirmisaz'da bugün çalışanlarla birlikte Garp linyitlerinde çalışacak hükümlü sayısı 1 800 olacaktır. Bunun dışında Dalaman'da inşaat cezaevine yeni pavyonlar yaptırmaktayız. Bunlar bu sene tamamlanacak. Bizim o çiftlikten almış olduğumuz 4 - 5 bin dönümlük toprak üzerinde bu hükümlüler her türlü tarım işlerinde çalıştırılacaklardır.

Yeni cezaevlerinin hükümlü sayısını artırmakla eski cezaevlerinin durumunu dolayısiyle düzeltmek imkânı hâsıl oluyor. Bir de iş yurtlarımız var; eski cezaevlerinde geçen yıl iki yurt açılmıştı. Bu yurtlar 1945 yılında 11 e çıkarıldı. Önümüzdeki yılsa 21 i bulacaktır. İş yurtları kanuna göre eski cezaevlerinde ferdi sermayenin esiri vaziyetinde çalışan hükümlerin Devlet eliyle ve Devlet tarafından konulmuş bir döner sermaye ile çalıştırılması esası üzerine kurulmuş müesseselerdir. Bir yıllık tecrübe iyi sonuçlar verdiği için bu sahadaki çalışmalarımızı genişletmek kararındayız.

Arkadaşlar, şimdi çocuk suçluluğu konusuna geçiyorum. Çocuk suçluluğu epey zamandanberi üzerinde durulan bir meseledir. Suç işleyen bir çocuğu büyük bir suçlu gibi aynı muameleye tâbi tutmanın doğru olmıyacağı bugüne kadar yapılan müşahedelerde anlaşılmıştır. Çünkü fikrî gelişme derecesi bakımından çocuk işlediği fiilin şuursuz bir failidir. Fakat asıl sosyal bakımdandır ki, çocuk hakkında yapılması gereken muamelenin önemi artar.

İstatistik rakamları çok enteresan neticeler gösteriyor: Çocuk pek küçük yaştan itibaren suç işlemeğe başlıyor. Çocuk suçluluğunun sebebini araştırdığımız zaman görüyoruz ki, bunlarda veraset gibi ferdî sebeplerden ziyade sosyal sebepler çok daha büyük rol oynamaktadır. Suç işleyen çocukların büyük bir kısmı normal insanlardır ve sosyal muhitin tesiri altında suç işlemektedirler. Bu netice tesbit edilinie çocuğun cezalandırılması yerine onu terbiye ve ıslah meselesi daha büyük önem kazanmıştır.

Arkadaşlar; çocuğun yaşadığı muhit aile muhitidir, arkadaş muhitidir. Çocuk suçluluğunu daima bu muhite bağlamak kabildir. Ana baba tarafından terbiye ve nezaret noksanı, çocuğun sokakta ve arkadaş muhitinde serseri bir hayat geçirmesi, başkaları tarafından istismar edilmesi gibi sebepler çocuk suçluluğunda irsi sebeplerden daha büyük rol oynamaktadır.

Dr. F. ECEVİT (Kastamonu) — Çok doğru.

ADALET B. A. R. TÜREL (Devamla) — Bu neticelere varılınca, çocukta suç sorumluluğu aramanın beyhude olduğu neticesi kendiliğinden ortaya çıkar. Çocuğun suçu, hakikatte anasının, babasının veya muhitinin suçudur. Binaenaleyh, suçlu çocuğa her zaman ceza vermek doğru olmadığı kadar, verilen ceza beyhude ve tesirsizdir. Bu fikirler son ceza kanunlarında iki esasta ifade olunmuştur.

1. — Çocuğu Ceza Kanununun dışında bir muameleye tâbi tutmak;

2. — Onu cezalandırmak değil, terbiye ve ıslah etmek lâzımdır.

Arkadaşlar; Adliyemizin büyük bir noksanı olan çocuk mahkemelerinin biranevvel teşkiline ve bununla mütenazır olarak çocuk ıslâhevlerinin çoğaltılmasına karar vermiş bulunuyoruz. Çocuk mahkemeleri teşkili hakkında bir avanproje hazırladık. Bunu ilim, ihtısas ve meslek adamlarının tetkikından geçirerek onlardan alacağımız mütalâalarla tekemmül ettirdikten sonra Kamutaym tasvibine sunacağız.

Arkadaşlar, çocuk suçluluğu işi memlekette umumiyetle daha geniş bir çocuk dâvasının bir parçasını teşkil eder. Bakımsız kimsesiz ve metrûk bir çocuğun eninde sonunda suç işleme yoluna sapması muhakkaktır. (Bravo). Böylelerini elinden tutup suç işlemekten kurtarmak, terbiye etmek ne kadar önemli ise suçlu çocuğun büyüklere mahsus cezaevleri ile temas ettirmek ve büyüklere mahsus usullerle muhakeme etmek o ka-

dar zararlıdır. Biraz evvel arzettiğim müşahedelerden mülhem olarak tekrar edeceğim ki, suçlu çocuğu cemiyete kazanmak, onun başka usuller ve hususi teşkilât içinde terbiye etmekle kabil olur.

Fakat arkadaşlar, hemen ilâve edeyim ki, çocuk ıslâhevleri ve çocuk mahkemeleri aynı konunun ayrılmaz birer parçasıdır. Çocuk ıslâhevlerini birlikte kurmadıkça çocuk mahkemeleri kurmaktan esaslı faydalar beklenemez. Onun içindir ki, biz şimdiden bu yolda tatbikata dahi geçmiş bulunuyoruz. Hâlen mevcut Ankara'daki ıslâhevinden başka, biri İzmir'de, diğeri Eskişehir'de olmak üzere iki çocuk ıslâhevi açmak kararındayız. İzmir'deki ıslâhevine, kanuna 55 nci maddeye yani, ikinci katagoriye dâhil çocuklar alınacaktır. Bunların çocuklara mahsus cezaevlerinde barındırılacağı kanunda zikredilmektedir. Bu cezaevi yakında açılacaktır, hazırlıkları hemen tamamiyle bitmiştir. Arkasından esaslı bir programla çalışarak bu evleri çoğaltmak ve yurdun her yerinde yaymak kararındayız.

Meclis Grupunun daha geniş ölçüde bu konu ile meşgul olması ve bu konu üzerinde gösterdiği büyük ve yakın alâka ve son aldığı karar, bizim bu yoldaki çalışmalarımıza ve kararlarımızın tatbik sahasına girmesine büyük yardımlar yapacaktır. Bize kuvvet ve cesaret kaynağı olacaktır.

Arkadaşlar, Adalet binaları mevzuuna temas etmek istiyorum:

Yurdumuzun her tarafında umumiyetle Hükümet binalarına ve bu arada yeni adalet saraylarına olan ihtiyacı birçok arkadaşlar belirttiler. Harp başlayıncaya kadar bu yolda birtakım çalışmalar olduğunu da bilirsiniz. Bu çalışmaların eserleri de meydana gelmiştir. Harp bu imar ve inşa faaliyetinde esaslı bir duraklamaya sebep oldu. Yılların biriktirdiği bu inşa ihtiyaçları yurdun acele sınai ve zirai kalkınma ihtiyaçlariyle birlikte ve bir arada nazarı itibare alınmak lâzım geliyor. Çünkü bunların hepsi birden karşımıza dikilmiştir. Bugün hemen hemen her Bakanın çantasında milyonlar ve hattâ bazan yüz milyonlar istiyen plânlar hazırdır. Bu büyük ihtiyaç plânının geliştirilmesi elbetteki malî imkânlarla kabil olacaktır. Bu konuda Maliye Bakanı arkadaşımız Yüksek Meclise geniş mâruzatta bulundular. Bizim de büyük ihtiyacımız, adliye binaları, cezaevleri ve çocuk ıslâhevleridir. Demin de arzettiğim gibi bir taraftan bunların yapılacağı yerleri ve inşa programlarını tesbit ediyor, diğer taraftan da Hazineye yükliyeceği malî yükü hesaplıyoruz.

Fakat programa giren işler arasında artık gecikmesi mümkün olmayan bazı işler vardır ki, bizi ciddi surette meşgul ediyordu. Bunlardan birisi, İstanbul Adalet sarayı işidir. Bu işin gerçekleştirilmesi, yıllardanberi üzerinde durduğumuz bir konu idi. Nihayet fen ve ihtısas adamları, bu sahada son sözlerini söylediler. Binanın yeri belli oldu, kamulaştırma işine başlamak üzere teşebbüse giriştik. Bu işler yapılıncaya kadar bir taraftan da hudutları ve yüz ölçüsü belli olan arsa üzerinde yapılacak binanın plân ve projelerini hazırlama teşebbüsüne girişilmiş ve ilk işleri tamamlamak için gereken para da temin edilmiş bulunmaktadır. Bu işler bitince yapı işine hemen başlamak kabil olacaktır.

Arkadaşlar, 12 senelik bir hikâye olan bu İstanbul Adalet sarayı meselesini; bu meselenin geçirdiği safhaları, geçen uzun münakaşaları çok iyi bilirsiniz, bunları tekrarlamak istemem, yalnız bu noktayı belirtmek ve aydınlatmak ihtiyacını duyuyorum.

Arkadaşlar, İstanbul'da yapılacak Adalet sarayı diğer herhangi resmî binadan farklı bir takım hususiyetler arzetmesi lâzımgelen bir binadır.

Bir defa 10 - 15 bin metre kare genişliğinde bir arsaya ihtiyaç vardı. Bu binanın yerinin, ticaret merkezlerine ve avukat yazıhanelerine yakın olması, münakale vaziyetinin uygun bulunması icabederdi. Nihayet, bir âbide olması gereken böyle bir binanın şehri süsliyecek ve güzelleştirecek bir yerde yapılması da zaruri idi. Bunun dışında, mesken buhranı hüküm sürdüğü bu yıllarda mümkün olduğu kadar az bina yıkmağı da esas olarak gözönünde bulundurmak zorunda idik. İstanbul'da böyle bir yer bulmanın ne kadar güç olduğunu bilirsiniz. Çünkü büyük bir tarih ve sanat şehri olan İstanbul'un neresine bir kazma vurursanız, altında bir eser, bir sütun, bir harabe çıkması ihtimali var. Böyle bir vaziyetle karşılaşıldığı zaman oraya bina yaptırmak imkânsız bir hale geliyor. Bu itibarla bu meselenin doğurduğu güçlükler çok büyük olmuştur. Sade yer bu-

lunması işi büyük bir dâva oldu. Araya harb girince inşaat durduruldu. Yeni inşaata müsaade edilince de böle milyonlar alacak bir binanın yapılması, malî bakımdan hemen imkânsız hale geldi.

Arkadaklar, diğer Devlet daireleri binaları yapıldığı halde, İstanbul Adalet sarayı binasının yapılamamış olmasını teessüfle karşılayanlar olmuştur. Halbuki yer, büyüklük, masraf bakımlarından arzettiğim hususiyetleri taşıyacak olan böyle bir bina, bahsedilen diğer resmî binalarla kıyaslanamazdı. İstanbul Adalet sarayının yapılmasını geciktiren esaslı âmilleri böylece mütalâa etikten sonra, bu işde acele edilmemiş olmasını, ilerisi için hayırlı saymak doğru olacağı neticesine varılır. Arkadaşlar, uzun vâdeli plânlarımızın gerçekleşmesini beklemeden, yapılması zaruri olan diğer adalet binalarımız da vardır. Bunlardan Kastamonu, Afyon binaları yapılmaktadır. Önümüzdeki yıl bunların tamamlanacağını umuyoruz. Adana Adalet binasının da proje ve plânlarını müsabaka ile hazırladık, malî imkânlar da temin edildi, bu binanın da inşasına kısa bir zamanda başlanacaktır.

Arkadaşlar, bir arkadaşımız yol inşaatı cezaevleri kurulamaz mı diye bir sual sordular, enteresan bir fikirdir. Bunun üzerinde duracağım. Bizim de düşündüğümüz ikinci birşey var; adalet müesseselerimizin döşeme ihtiyaçlarını karşılamak için elimizdeki ödeneklerden âzami faydalanmak için tedbirler alıyoruz. Mevcut cezaevi müesseselerimizdeki marangozluk atelyelerini takviye ederek tiplendireceğimiz mefruşatı seri halinde bu müesseselere yaptırmak suretiyle elimizdeki ödeneklerden geniş ölçüde faydalanmağı düşünüyoruz.

Buna ilâve edilecek birşey daha vardır. Biz kendi binalarımızı umumiyetle inşa cezaevine yaptırdık ve bundan sonra da şöyle hareket etmek kararındayız. Nitekim buradaki yeni ıslahevi binası, Eskişehir'deki cezaevi binası, Dalaman'da yapılmakta olan pavyonlar bu müessese tarafından inşa edilmiş ve edilmektedir. Bu usule müracaat bize çok daha tasarruflu, çok daha az para ile mühim işler bağlamak imkânını verdiği için bundan sonra da Adalet binalarının olsun, cezaevlerinin olsun yapım işinde inşaat cezaevinin mesaisinden istifade etmek ve ihtiyaçla mütenasip şekilde bu cezaevi kadrosunu artırmak esaslı kararlarımızdandır.

Arkadaşlar; zannediyorum ki umumî maruzatım içinde ileri sürülen mütalâalara kısmen cevaplandırmış bulunuyorum. Bunun dışında arzu buyurursanız... (Kâfi, kâfi sesleri).

Arkadaşlarım, bu maruzatım dışında kalan mütalâalarına cevap vereyim. (Kâfi sesleri) Dilek halinde söylenen şeylerin hepsi not edilmiş, münakaşa edilen meseleler not edilmiştir. Bunlar önümüzdeki yıl çalışmalarımızda rehberimiz olacaktır. Bu arada muhtelif yerlerde cezaevleri yaptırmak yahut bunları tamir ettirmek veya yeniden adalet binaları yaptırmak gibi dilekler vardır. Bunların hepsini nazara alacağız.

Necmeddin Sahir Sılan arkadaşımızın ileri sürdüğü Kalan'da adliye teşkilâtı kurma mevzuunu da gözönünde tutacağım. Bu kaza 1937 de teşkil olunmuş ve 1940 da burada bir mahkeme kurulması kararlaştırılarak kadrosu gönderilmişti. Fakat mahkeme için bina, yargıçların oturmasına mahsus mesken ve cezaevi olmadığı için bu kadroları geri almak zorunda kalmış. Arkadaşım söylüyorlar ki şimdi bu imkânlar temin edilmiştir; prensipimiz bütün kazalarda adliye teşkilâtı kurmak olduğuna göre istenilen teşkilâtı kurmamak için bir sebep yoktur.

Müsaade ederseniz temas edilmiş olan bir iki mühim konu üzerinde de maruzatta bulunmak suretiyle kürsüyü terkedeceğim.

Evvelâ Tezer arkadaşımın ileri sürdüğü bir dilek vardı. Onu ehemmiyetle nazara alacağım. Bu, suçlu kız çocukları için ayrı bir ıslahevi yapmaktır. Vakıa adetleri çok azdır. 9 milyon kadın vatandaş içinde 12 - 15 yaş arasındaki bulunan suçlu kızların sayısı, yılda 20 den ibarettir. Bu memnuniyet verici halin neticesi olarak ta bugün hükümlü kız çocuklarının sayısı pek azdır. Fakat buna rağmen bu çocuklar için bir ıslahevi açmak faydalı olur.

Hulkî Karagülle arkadaşım zabıt kâtiplerinden bahsettiler. Bunu cevaplandıracağımı zannediyorum. Şimdi (L) cetvelindeki bütün kâtipler fiilî kadroya çıkarılmış bulunuyor. Çıkarılanlar yüz kişi kadardır, fakat ihtiyacımız daha büyüktür. Bu ise bir yeni kadro mevzuudur. Bütçe Komisyonunun raporunda belirttiği esaslı bir mevzuu ile ilgili olması bakımından bu-

nu ayrıca tetkik edip, adliyenin kâtip ihtiyacını tamamen karşılama tedbirlerini, bu tetkik sonunda almak lâzımdır.

Bugün, işlerin zamanında çıkması için yapılan, son hesaba göre, 900 kâtibe daha ihtiyaç vardır. Bunlardan 100 ü fiilî kadroya alınmış olup daha 800 kâtibe ihtiyacımız kalıyor.

Hulki arkadaşım, avukatlar için yeni bir ücret tarifesi hakkındaki dileği vardı. Avukatlık Kanununun bir maddesi her dört yılda bir barolarca tesbit edilerek ilân edilmesini âmirdir. Bu devrenin üç yılı geçmiştir. Bir yıl sonra barolar yeni bir ücret tarifesi yapacaklardır.

Tevhidi içtihat müessesesi hakkında söyledikleri, iyi anladımsa, Bakanlığın bu müessesesinin işleyiş tarzı üzerinde daha dikkatli bulunmasını temenniye taallûk ediyordu. Tevhidi içtihat müessesesi bildiğiniz gibi muhtelif yargıtay daireleri arasındaki içtihat ayrılıklarını ortadan kaldırmak için kurulmuş bir müessesedir. Yapılan iş bir adli tefsirdir. Kanuna adli yoldan mâna vermektir. Kararlara karşı müracaat edilebilecek yol, yasama tefsiri yoludur ve bunu yaptığımız haller de mevcuttur. Bunun dışında Bakanlığın Yargıtay üzerinde herhangi bir yol göstermek salâhiyeti olmadığını da söylemeğe hacet yoktur.

Kâzım Berker arkadaşımızın ileri sürdüğü adalet teşkilâtına yeni istikamet verilmesi mevzuu zannederim ki, bizim tarafımızdan esaslı surette ele alınmış ve burada muhtelif vesilelerle yaptığım beyanata bu hususdaki fikirlerimi belirtmiş bulunuyorum. Geçen yıl bütçesinde, teşkilâtımızı kuvvetlendirmek için şu tedbirleri almak gerektiğini söylemiştim. Bu yıl, bunlar üzerinde esaslı çalışmalar yaptık. Hiç şüphesiz bu çalışmalarımız, demin arzettiğim gibi, maddi ve malî imkânlar nispetinde olacaktır. Bir taraftan tek sulh yargıcı olan kazalarda asliye mahkemesi kurmak, diğer taraftan müretteb ağır ceza mahkemelerini bağımsız ağır ceza haline getirmek yolundayız. Benim fikrim ve samimi kanaatım budur. İleride elemanlarımız çoğaldıkça ve imkânlarımız da arttıkça bugünkü tek hâkim sistemini, hiç olmazsa bazı yerlerde toplu mahkemelere doğru götürmek lâzım gelecektir. Bu arada istinaf mahkemeleri mevzuu da vardır. Sık sık ortaya atılan istinaf mahkemeleri konusu, bizim anlayışımıza göre, kül halinde bir adli ıslahat programının bir kısmıdır. Yalnız istinaf mahkemelerini kurmak, yalnız sulh yargıçlarını asliye yargıçlığı haline getirmek şeklinde mesele parçalı olarak ele alınamaz.

İstinaf mahkemelerini de içine alacak surette umumî bir adliye ıslahatı propleminin halli için ne gibi şartlar ve imkânlar temin olunmak lâzımdır. İlk önce, bu meseleyi ortaya koymak ondan sonra işi halletmeğe çalışmak lâzımdır. İçinde bulunduğum müessesenin bana gösterdiği manzara ile bugünkü eleman sayısı, benim de zaruri gördüğüm istinaf mahkemelerinin kurulmasına henüz müsait değildir.

İstinaf mahkemeleri yüksek maaşlı yargıçlardan mürekkep olacaktır. 125 lira ve 100 lira maaşlı yargıç ve savcılardan.

Diğer teşkilâtı bir tarafa bırakıyorum. Bugünkü gibi kadromu tetkik ediyorum. Görüyorum ki, Adalet Bakanlığı kadro cetvelinde 90 lira maaşlı 63 kadro vardır. Bugün altısı tasarruftadır. Son kanunların verdiği imkânlardan faydalanan yargıçlardan 90 lira maaşlı 31 kişi 100 liraya geçmiştir. 125 liraya geçmiş olanlar da beş kişidir. Bunun dışında 80 liralık seksen kadromuz vardır.

İstinaf mahkemeleri kurabilmek için bundan daha aşağı derecelerde yargıç kullanılamaz. Bunların hepsini aldığımız takdirde dahi görülür ki, mahdut miktarda istinaf mahkemesi kurmak ancak mümkün olur. Bu mahdut sayıdaki istinaf mahkemesinin doğuracağı güçlükler hepimizin malûmudur. Memleketimizin 6 - 7 ilini içine alacak bir bölgede kurulacak bir istinaf mahkemesi vatandaşlar için büyük bir rahatsızlık, bir ıstırap mevzuu olur zannederim. Bugün yargıtayın çoğalan işleri yerine bu defa da sayısı az olarak kurulacak istinaf mahkemelerinin işleri çoğalacaktır. Bundan başka, bu mahkemeler fonksiyonları bakımından Yargıtay gibi bir kanun ve içtihat mahkemesi değil, fiilî ve maddi cihetleri de tetkik etmeğe yetgili bir derece mahkemesi olacaklardır. Kanun ve usullere basitleştirmeler yapmak mümkündür. Hattâ yargıtaydan alınacak elemanlarla da takviye imkânı olur. Bunlara rağmen, yeter miktarda istinaf kurulmasına, bugün için imkân göremiyorum. Nihayet amelî olmak için, bu işin gerçekleşmesini engelleyen, başka idarî ve malî sebepleri de mesul bir adamın gözönünde tutması lâzımdır. İstinafları tekrar kurmağa kalkışmak, neticeleri bakımından değil de, icraat bakımından benim için cazip ola-

bilirdi. Çünkü zamanında istinaf mahkemeleri kurulmuş bir Bakan olurdum. Fakat adli cihaz üzerinde böyle esaslı kararlar alırken bütün ihtimalleri gözönünde tutmak ve zararlı olabilecek icraattan kaçınmak lâzımdır. kanaatındayım. Aksi takdirde çok vahim neticelerle karşılaşırız. Adliye öyle bir cihazdır. Burada yapılacak ıslahat işlerinde çok esaslı ve hesaplı hareket etmek icabeder. Eleman durumumuz bu. Elemanlarını aldığımız ilk mahkemeler ve hattâ Yargıtay bu istinaf mahkemelerinin teşkili uğruna zayıflıyacağı gibi işleri daha da geciktireceğiz. Vatandaşlar büyük güçlüklerle karşılaşacaktır. Bunun için elimizde 1940 yılında hazırlanmış bir kadro nümunesi var. Buna göre iki daireli bir istinaf mahkemesi için yüksek dereceli on yargıca ihtiyaç vardır. Bu kadroyu bugünkü mevcutlar arasından çıkarıp istinaf mahkemesine verdiğimiz zaman temel teşkilâtımız zayıflar kanatindeyim. Bu zayıflamadan doğacak mahzuru her şeyden önce gözönüne almak lâzımdır. Bendeniz bu mevzuda çok daha hassas davranılması lüzumuna kani olduğum için belki biraz fazla ihtiyat ediyorum, Fakat kanaatimde samimiyim ve bu mâruzatımı yaparken, her şeyden evvel vicdanıma ve huzurunda bulunduğum Büyük Millet Meclisine karşı işlerinin hesabını vermek mecburiyetinde bulunduğum şuuruna çok kuvvetle sahip bir adam sıfatiyle hareket ediyorum. Bunu kanaatlerimdeki samimiyete bağışlamanızı rica ederim.

Arkadaşlar, raportörlerin ilmî kabiliyetlerinin yüksek olmasına dair gözönünde tuttuğumuz ... (Kâfi, kâfi sesleri).

İ. YALÇIN (Elâzığ) — Bir sual soracağım. Dört sene evvel inşaatı bitmiş, fakat bazı noksanları kalmış Elâziğ cezaevi vardır. Bu cezaevi dört senedenberi tamamiyle ihmal edilip mahkûmlar oraya nakledilmemiştir. Son günlerde haber aldığımıza göre bu binanın Toprak Mahsulleri Ofisine kira ile verilmekte olduğu söyleniyor. Bunun aslı var mıdır?

ADALET BAKANI A. R. TÜREL (Konya) — Böyle bir şey yoktur. Yalnız bu bina bazı zaruretler yüzünden natamam kalmıştır. İlk fırsatta tamamlıyacağız. Toprak Ofisine verilmesi mevzuubahis değildir.

H. İLGAZ (Hatay) — Efendim, Vekil Beyden bundan evvelki bütçede bir ricada bulunmuştum. Gerek seçim dairemde, gerek gezdiğim diğer mıntakalarda bulunan cezaevleri ve tevkifhanelerde bazı suçlu annelerin, çocuklariyle beraber, hapishanenin sisli ve karanlık izbelerinde mahkûmiyetlerini geçirdiklerini görmüş ve bunun için Bakanlığın ne düşündüğünü sizden rica etmiş ve sizden cevap almıştım. İkinci defa olmak üzere bu seneki, gerek seçim dairemde gerekse diğer yurtiçi gezilerimde aynı ıstırabı bana aşıladılar. Hattâ bu konu üzerinde o mıntakada bulunan Çocuk Esirgeme Kurumu arkadaşlarımla da konuştum, onlar dediler ki, Bakanlık bir yardım yapacak olursa biz bu yardımı memnuniyetle yaparız. Şimdi madem ki, suçlu çocuklar için yer yapılması lüzum ve ehemmiyetinden bahsediliyor, gönül ister ki, bu gibi anneleri mahkûm olan ve hiçbir kusuru olmayan zavallı çocuklar da bir yerde toplansınlar ve bakılsınlar. O yavruların ilerdeki vaziyeti de bu suretle kurtulsun. Gönül bunu çok arzu ediyor, bunu çok rica ederim.

ADALET BAKANI A. R. TÜREL (Devamla) — Dokundukları mesele hakikaten mühimdir. Yalnız bizim bunu ayıramamaklığımızın sebebi, ananın çocuğundan ayrılmamasını istemesindendir. Eğer bu hükümlü ananın bulunduğu yerde bir hayır kurumu varsa bu kuruma yerleştirmesi mümkün olur, kabul ederim. Şüphesiz ki, küçük bir çocuğun anasiyle beraber cezaevine girmesi doğru olmaz. Yeni yapılacak cezaevlerinde buyurduğunuz nokta nazarı dikkate alınır. Maamafih bu, daha ziyade içtimai bir meseledir. Memlekette bu gibi çocukların barındırılmasına, okutulmasına ve yetiştirilmesine mahsus müesseseler kurmak problemidir. Büyük Heyetiniz, bu problemi ele almış ve bir karara bağlamış bulunuyor.

Dr. C. ÖZELÇİ (Malatya) — Bir sual soracağım. Geçen sene Adıyaman ilcesinde bir ağır ceza teşkilâtı için tetkikat yapılıyordu, neticesi ne oldu?

ADALET BAKANI A. R. TÜREL (Konya) — Şimdi, derhal cevap verecek vaziyette değilim. Hususi surette size arzederim. Adıyaman'da ağır ceza teşkilâtı olmadığını biliyorum. Bunun niçin yapılamadığını tetkik eder, size arzederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Efendim, daha üç arkadaşımız söz almıştır. (Yeter, yeter sesleri).

S. ÇELİKKOL (Tokad) — Muhterem arkadaşlarım, Adalet Bakanımız cezaevlerinin du-

rumu fena olanlarının hangi vilâyetlerde bulunduğundan bahsederken Tokad ilinden bahsetmediler. Bu, bende üç fikir hâsıl etti:

Birincisi, Adalet Bakanlığında mevcut Türkiye haritasında Tokad ili silinmiş midir?

İkincisi, Tokad ili cezaevinin durumu daha mı iyi görülmüştür?

Üçüncü nazariye de Tokad'da bulunan cezaevinin cezaevi demeye lâyık olmamasıdır.

Sayın arkadaşlar, ben bu üçüncü nazariye üzerinde duracağım. Buraya hakikaten cezaevi demek lâyık değildir. Cezaevi olan yerlerin hakkını gasbetmiş oluruz. Bırakın da köylülerimizin dedikleri gibi buraya dam diyeyim. Köylüler hayvanlarını bağladıkları yere dam derler. Hapisanelere de dam derler. Burası hakikaten bir damdır.

Seçim bölgem bulunan Tokad'ın bu damını gezerken bir avlu üzerinde muhtelif koğuşlar buldum. Ben esasen Tokadlıyım, Tokad'da doğdum, buranın hangi tarihte yapıldığını bilmem. Yalnız buranın altından ırmak akar. Üstüne kalaslar uzatılmış, bir tarafında adamlar yatar, bir tarafı da çamurlar içinde. Gece defi hacet etmek için, o mahpuslar buraya defihacet ederler. Âsabım bozuldu. Hepsinin hatırlarını soramadım. Birkaç kişiye lâalettayin sordum, beş sene ile onbeş sene arasında katil mahpusları. Bir de kapalı bir yere tesadüf ettim, burası nedir diye sordum, karantina dediler. Kapısının üzerinde ufacık bir delik var. Açtırdık, içeri girdik. Burası Hükümet konağının altında olduğu için, Hükümet konağının merdiveninin altında hava almaz, altı çamur, birkaç tahta uzatmışlar, altında ırmak akıyor. Sardalya kutusu nasılsa arkadaşlar, buraya konulan adamlar da öyle istif olmuş. Bu biçareler orada onbeş gün karantine bekledikten sonra diğer arkadaşlarının yanlarına gidiyorlar. Fakat 15 gün burada kaldıktan sonra bu adamlar da insanlık vaziyetinden çıkıyorlar.

Ben, süvari zâbiti idim. Zâbit arkadaşlarımın hepsi de bilirler. Askerî mektepte bize bir inşaat kitabı okuturlardı. Askerî kışlalar, askerî hayvanat ahırları nasıl yapılır diye okuttular. Burada askerlerden bahsetmiyeceğim. Hayvanlardan bahsedeceğim. Hayvanların ahırları için bir buçuk metre genişlikte, iki metre boyunda, iki metreden aşağı olmamak üzere irtifada bir yer hesap edilir. Hayvanlar, bundan daha az, daha ufak ve daha dar bir yere bağlanırsa bu hayvanlar arasında hastalık vukubulduğu zaman o kıta komutanını hapsederler, mahkemeye verirler.

Hayvanların sıhhatini düşünen bir Hükümet elbette ki mahpuslarının, insanlarının da sıhhatlerini düşünmüştür. Fakat neden yapılmamıştır, mesul kimdir?

Bu mahpuslardan üç tanesi bundan bir müddet evvel gayri kabili tedavi verem hastalığından dolayı ölümlerinin arifesinde terhis edilmişlerdir. Biz bunların işlemiş oldukları cürümlerden ve suçlardan dolayı muvakkat bir zaman için bunların hüriyeti şahsiyelerni ellerinden alıyoruz. Fakat hiç bir vakit bunların sıhhatlarına sağlıklarına dokunmağa hiç kimsemizin hakkı yoktur. Ve olamaz.

Bundan beş sene evvelisi Tokad ilinde bir cezaevi yaptırılmıştı. Bu binanın su ve elektrik tesisatı ve demir parmaklıkları noksan olduğu için yarıda kalmıştır. Fakat bunu Adalet Bakanlığı bu binayı tesellüm etmiştir. Bu bina şehrin 500 metre haricindedir. Buraya 30 liralık bir bekçi dahi konulmadığı için bütün pençere ve kapuları sökülmüştür. En nihayet geçen sene arkadaşımızın bir dileği üzerine burası yapılmağa başlamış o zaman 14 bin liraya yapılacağı keşfolunan bu bina bugün 48 bin liraya çıkmıştır. Bu aradaki fark Hazineden çıkmış heder olmuş gitmiştir. Buradaki adalet tevzi eden arkadaşlarımızın durumlarından bahis edecek değilim. Yalnız çok rica ediyorum Bakandan. İstanbul'a yaptıkları teftişler gibi bir defacıkta Tokad iline teşrif etsinler bu söylediğim şeyleri yerinden göreceklerdir. (Alkışlar).

K. BERKER (Urfa) — Muhterem arkadaşlar, Adalet Bakanımız, arkadaşlarımızın temas ettikleri noktalara cevap vermek ve bakanlığın faaliyetini açıklamak için uzun boylu izahatta bulundular. Bu meyanda iyi hâkim yetiştirilmesi için bir çok uğraştıklarını ileri sürdüler. Çoktan beri adli cihazımızın bütün teşkilâtının iç yüzünü yakından görmüş değilim.

Filhakika memuriyet ve hâkimlik hayatımda bu teşkilât derecelerinden geçmiş bulunuyorum. Fakat belki 15, belki 20 senedenberi küçük adliye cihazının işleme mekanizmasını yakından takip edemediğim için tabiî mütalâalarım ona göredir. Fakat içyüzünü ve bünyesini çok yakın-

dan bildiğim bazı adliye cihazlarımızda çalışan elemanlarımız gözönüne alınacak olursa, yeni yetişenlerle eski yetişenler arasında yeniler lehine bir fark bulunduğunu sanmıyorum. Gönül arzu eder ki, yeni yetişen elemanlarımız eskilerden kat kat üstün olsun. Bakanımız mesleği cazip bir hale getirmek için çalışıldığını söylediler. Fakat bunun ne suretle sağlandığını anlıyamadım, yahut anlatmadılar. Acaba uzak diyarlara gönderilen hâkim ve savcılar için barınacak ev mi temin ettiler? Şüphesiz, bu evler yapılsın da kendilerine bahşedilsin demek istemiyorum. Bunlar yaptırılır, fakat ufak bir para mukabilinde memurlara kiraya verilir. Bundan büyük bir zarar gelmez. Yoksa hâkim ve savcıların maaşları barem dışında, bugünkü ihtiyaçları karşılayabilecek, onları her türlü yaşama endişelerinden azâde bulundurabilecek bir vaziyete mi soktular, yoksa muntazam bir iş bölümü bulmak suretiyle bugün ağır yükler altında ezilmekte olan hâkimlerin yükünümü hafiflettiler?

Uzun süren iyzaçlarında bize güzel vaidlerde bulundular. Arkadaşların ileri sürdükleri mütalâaların bir kısmını benimsiyerek adliyemizin değişik konuları üzerinde bundan sonra programlı çalışacaklarını söylediler ve bu suretle bize sabır ve tevekkül tasviye etmiş oluyorlar. Sabredeceğiz.

Adalet Bakanımıza sorduğum suallerden bir tanesine cevap verirlerken, kendilerinin istinaf teşkilâtının ihyasını muvafık görmekte olduklarını fakat bu teşkilâtın bugün başarılmasına imkân mevcut olmadığını beyan ettiler. Fakat bu kürsüden, böyle bir teşekkülün halen vücude getirilip getirilemiyeceğini anlamanın ve anlatmanın imkânı yoktur. Kendilerini Adalet Komisyonuna davet ediyorum. Orada bereber çalışalım, elemanlar üzerinde duralım, az çok tecrübelerimiz vardır, bunlardan da faydalanarak bu teşekkülün vücude getirilip getirilemiyeceğini, orada konuşalım. Yoksa böyle mühim bir şeyin gayrimuayyen bir zamana tâlik edilmesini kendi hesabıma hiç muvafık bulmam.

Buyurdular ki adliye ıslahatına el konmadıkça istinaf teşkilâtına gitmek tehlikeli bir şey olur. Arkadaşlar adliye ıslahatına el konmadan çocuk mahkemeleri teşkili doğru bir şey olur mu? Adliye teşkilâtı denilen şey bir bütün, bir mahdet halinde nazara alınır. Yoksa pürçük pürçük alınacak tedbirlerle adliye cihazımız kuvvetlendirilemez. Asıl mesele prensip işinin halledilmesi işidir. Bugün istinaf teşkilâtının kurulması doğru mudur, doğru değil midir? Eğer doğru ise bunun icaplarına şimdiden tevessül etmek lâzımdır. Doğru değil ise neden doğru olmadığını burada söylemeli ve bu kürsüden mükâşa edilmelidir. Memleketimizin bünyesine, bugünkü ve yarınki ihtiyaçlara en uygun teşkilâtı birlikte vücude getirelim. Elverir ki adliye makanizmamız gün geçtikçe zayıflamasın, kuvvetlendirilsin.

F. SELER (Kırşehir) — Sayın arkadaşlarım, cezaevleri münasebetiyle ufak bir mâruzatta bulunmak istiyorum.

Dairei intihabiyem olan Mucur ilcesine berayı teftiş gittiğimde en evvel mâruz bulunduğum cezaevi meselesi olmuştur. Halk çok müteessir. Çünkü mevkuflar harap bir cami içine konmuştur ve bir iki senedenberi orada bulunuyor. Aynı zamanda bu kış bir çoklarının telef olacağından korkuyorlar. Bize, bir çare arayın dediler. Ben dedim ki, ne yapmak lâzımsa yapalım, yaptırırız, Hükümetimiz esirgemez. Dediler ki, biz buradan tedariki mümkün olan malzemeyi, kireçi, taşı, kumu, keresteyi bilâbedel hazırlarız, aynı zamanda meccanen de bir arsa veririz, yalnız Adalet Bakanlığı bize nakdî biraz yardımda bulunsun, ne türlü yapmak istiyorlarsa yapalım.

Hakikaten bu vaziyet acınacak bir şeydir. İkincisi, malûmu âliniz bu bir camidir ve bir kubbe altındadır. Bu kubbenin altında her türlü mevkuf, kaatili, hastası, her türlü şahıs vardır. Yine aynı yer için ikinci bir şey rica edeceğim. Buraya bir yarsavcı tâyin edilmiş, gönderilmiş. Bir ay, iki ay değil, aradan iki üç gün geçtikten sonra Kırşehir merkezine alınmış. Orada salâhiyet verilerek elyevm istihdam ediliyor. Bunun vazifesini sorgu hâkimi yapıyor. Aynı zamanda bir başkâtip var, hem icra vazifesini yapıyor, hem sorgu vazifesini yapıyor. Yani üç dört vazife bir adamda birleşiyor ki, bu da her halde kanuna, usule uygun bir şey değildir. Âcilen düzeltilmesini rica ederim.

İkinci bir şeye daha temas edeceğim. Memleketim olmak itibariyle Kayseri biliyorsunuz, büyük şehirler arasında 7 nci derecede geliyor. Bu şehrin 3 - 4 sene evvel cezaevi işe yaramaz ol-

duğu tahakkuk etmiştir. Bu hususta heyeti fenniye rapor veriyor, burada ikamet caiz değildir, diyor. Bendeniz de o sırada parti reisi bulunuyordum. Bana müracaat ettiler. Bizim partinin işgalinde bir ermeni kilisesi vardı, onu istediler, verdim. Böyle beş altı sene şurada, burada kirada süründüler. Nihayet tahsisat verildi. İşe başlamak üzere, arsayı tedarik ettim. Hükümete en yakın bir yerde bir arsa buldum ve metremurabbaı 3 liradan kesdim. Fakat o vakit orada bulunan müddeiumumi cebanet etti. Pahalıdır, mes'ul olurum dedi. Şimdi aynı arsa 15 liraya çıktı. Rica ederim; Kayseri gibi mühim bir beldede bu Ermeni kilisesi bilmiyorum, cezaevi olarak kabul edilir mi, edilmez mi? Bendeniz çok rica ediyorum; Muhterem Adalet Bakanından bunu ele alsınlar, burası 60 bin kişilik önemli bir yerdir. Hakikaten günahtır. Bunu rica ediyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Başka söz isteyen var mı? (Yeter sesleri).

ADALET B. A. R. TÜREL (Konya) — Tokad Milletvekili arkadaşım, orada yeni bir cezaevi yapılmakta olduğunu kendileri söyledi. Benim durumu kötü cezaevleri arasında Tokad'ı saymayışımın sebebi bu idi. Bu yapı için gereken ödenek gönderilmiştir. Bu işi Bayındırlık Bakanlığı yapıyor, fakat biz de mütemadiyen kovalıyoruz. İhale bedeli değil, son inşaat için lâzım olan para 58 000 liradır. Bu para gönderilmiştir. Müteahhide ihale edilmiştir. Zannediyorum ki inşaat devam ediyor, bitmek üzeredir nihayet baharda tamamlanacaktır.

Binaenaleyh yeni bir binanın yapılmakta bitmek üzere olduğu bir yerde eski binadan bahsetmeğe lüzum duymamıştım. Cezaevlerimizin durumundan bahsederken bu hali ben kendim ortaya koydum ve bunun bana da iztırap veren bir durum olduğunu daha evvel ben ifade ettim.

Kâzım Berker arkadaşımız, benim toplu olarak yaptığım mâruzata karşı «tedbir alıyorum, iyi hâkim yetiştireceğim, onun için çalışıyorum şeklinde cevapladırlar, fakat nasıl çalıştığını ne yaptığını söylemediler» demek suretiyle, mukabele ettiler.

Ben iyi hâkim yetiştirmek için yapılmış olan şeyleri arzettim. Bir defa ciddi bir stajın ehemmiyetinden, Fakültelerimizden geniş ölçüde faydalandığımızdan bahsettim. Nitekim Ankara Hukuk Fakültesinde 140 öğrenci, Bakanlık hesabına daimî surette okumaktadır. Ondan sonra mesleği çekici bir hale getirmek için gerek idari mahiyetteki tedbirlerimizi birer birer anlattım. Yargıçlarımız için, diğer memurlara nispetle üstün bir vaziyet temini işinde zannederim ki arkadaşınızın tesiri olmadığını söyliyemezsiniz.

Son barem kanunu hazırlanırken yargıçlarla memurların terfi müddeti biliyorsunz ki birleştirilmişti. Bundan üç yıl evvel terfi için bekleyen binlerce yargıç varken bugün bunların hepsi terfi etmiş, defterler boşalmıştır. Bu neticenin kanun hükümlerinin bir neticesi olmakla beraber bunda bizim de bir faaliyet payımızın bulunduğunu kabul buyurmaları lâzımgelirdi.

Sonra, adalet müessesesinde yapılması lâzımgelen ıslahatın bir kül halinde ele alınması gerektiğini ifade ederken arkadaşımız bizim söylediklerimizi kendileri iade ediyor buyurdular. Arkadaşlar, bundan evvelde muhtelif vesilelerle ve bilhassa bir grup toplantısında verdiğim izahatla ortaya bu meseleleri ben koymuştum. Bugünkü adliyenin ne olduğunu ve ne olması lâzımgeldiği hakkındaki fikirlerimi daha o zaman söylemiştim. Bu sahada muayyen bir gayeye doğru gitmek için yaptığımız çalışmalarımızın neticeleri hakkında rakamlar ve misâllerle vermiştim. Rakamla misâlle bunun delillerini tekrar ettim. Kâzım Berker arkadaşımız takdir ederler, insan denilen eleman fabrikadan çıkar gibi derhal meydana getirilemez. Yetiştirilmesi uzun zaman ister. Benim kanaatimce adaletin temeli iyi yargıçtır, iyi yargıç yetişinceye kadar, evet, sabretmek lâzımdır. Bugün bu sahada hayli ileri gitmiş vaziyetteyiz, yüksek kalitede pek çok yargıçlarımız yetişmiştir, bunlar bugün adaleti liyakatle tevzi etmektedirler. Fakat gönül isterdi ki bunlar sayıca da yeter miktarda olsun. Bunun için size sabır tavsiye etmek hadnaşinaslığında bulunmadım. Fakat siz, bunu böyle söylemek sabır tavsiye etmektir dediniz. Ancak takdir buyursunuz ki mevzu tamamiyle bir sabır işidir. (Doğru, doğru sesleri) Ben o kanaatteyim ki arkadaşlar, bu müessesenin istediğimiz gayeye varması için daha çok uzun bir zaman beklemiyeceğiz. Bugünkü manzara bunu göstermektedir.

Aşağıdan yetişen öyle bir nesil vardır ki bu nesil süratle terakki ediyor. Bugün adliyemiz-

de kısa bir zamanda 80 - 90 lira aslî maaşa yükselmiş yargıçlarımız vardır. Bunlar yakın bir zamanda adalet müesseselerimizin en salâhiyetli birer uzvu olacaklardır ve bu suretle adalet cihazımız Cumhuriyete yakışacak bir tekâmül seviyesine varmış olacaktır. İnşallah o zaman bu teşkilâtı kurmak için, normal şartlar kendiliğinden vücude gelmiş olacaktır. Bizim yapacağımız iş bu zamanı kısaltmak için tedbirler aramaktır. Bu yolda neşriyat bakımından olsun, okutma bakımından olsun, barem bakımından olsun ve nihayet idari olarak bu arkadaşlarımıza iyi muamele yapmak, onların şahsi ve ailevi hayatları ile yakından alâkadar olmak sureti ile gösterdiğimiz gayretler, aldığımız tedbirler semereli neticeler verecektir. Ben buna inanıyorum.

Bugün adliye mensupları kendi vaziyetlerinden memnundurlar. Bunu kendileri de tahkik buyururlar. Aramızda bu konuda büyük bir fark yoktur. İstinaf dâvası benim de dâvamdır. Ben bir hukukçu olmak itibariyle istinaf gibi teminat derecesi teşkil eden bir mahkemenin kurulmasına hiç bir vakit muhalif değilim. Ben bunu imkânsız görüyorsam, mesul bir adam olmaklığım dolayısiyle, imkânsızlığı yakinen bildiğim içindir. Hakikaten imkânsızdır arkadaşlar. Çok arzu ediyorum ki bu imkânsızlık bir an evvel zail olsun ve bir teminat derecesi olan bu teşkilât kurulsun. İmkânsızlığa rağmen bu teşkilâtı kurmağa kalkarsak yarın bundan fayda yerine zarar doğarsa bunun mesuliyeti benim omuzlarıma binecektir. Bu mesuliyet, daha ziyade mânevidir, vebal altına girerim. (Doğru, doğru sesleri).

Faik arkadaşımın Mucur hakkındaki dileğini tetkik edeceğim. Zaten umumî olarak eski cezaevleri hakkındaki düşüncelerimi anlattım.

Kırşehir'den alınmış olan yargıç işini de nazara alacağım ve geri gönderilmesine çalışacağım. (Alkışlar, bölümlere sesleri).

BAŞKAN — Tümü hakkında başka söz isteyen ve bir teklif yok. Bölümlere geçilmesini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

B.		Lira
175	Bakan ödeneği	5 320
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
176	Aylıklar	10 887 517
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
177	Hizmetliler ücreti	1 439 159
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
178	Geçici tazminat	218 350
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
179	4178, 4598 ve 4599 sayılı kanunlar gereğince yapılacak zamlar ve yardımlar	2 704 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
180	Merkez büro giderleri	101 900
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
181	İller büro giderleri	530 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
182	Basılı kâğıt ve defterler	90 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
183	Posta, telgraf ve telefon ücret ve giderleri	837 127
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
184	Kira karşılığı	70 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
185	Taşıt giderleri	29 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
186	Yolluklar	331 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
187	Giyecekler	90 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
188	4598 sayılı kanun gereğince yapılacak tedavi giderleri ve yollukları	54 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
189	Güdüm giderleri	505 300
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
190	Meşhut Suçlar Kanunu gereğince çalışma saatleri dışında nöbet beklemeye ödevli olan yargıç, savcı ve kâtipler ücreti	1
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
191	Adli tıp kurulu	39 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
192	Ceza ve tevkifevleri	2 345 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
193	Ceza ve tevkifevleri yapma ve esaslı onarma işleri	68 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
194	Hükümlü çocuk ıslahevleri giderleri	100 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

B.		Lira
195	Adalet dergisi ve Yargıtay kararları dergisi, yazı, tercüme ve baskı giderleriyle hukuk eserleri satınalma karşılığı	50 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
196	Pasif korunma ve tahliye ve tahrip talimatnamesine göre yapılacak hizmetler giderleri	1
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
197	Staj için yabancı memleketlere gönderileceklerin aylıkları tutarı, öğrenci ödeneğinden az olanlara 4489 sayılı kanun gereğince verilecek fark ile başka giderler	6 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
198	4644 sayılı kanun gereğince ödenecek emekli keseneği karşılığı	70 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
199	Geçen yıl borçları	23 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
200	Eski yıllar borçları	27 906
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
201	Ceza ve tevkifevleri ve hükümlü çocuklar ıslahevleri döner sermayesi	3 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

B — Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesi

BAŞKAN — Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü bütçesine geçiyoruz.

Tümü hakında söz isteyen var mı?

Buyurun Hikmet Dağlıoğlu.

H. T. DAĞLIOĞLU (Antalya) — Arkadaşlar, ben tapu sicilleri hakkında kanaatlerimi veya düşüncelerimi arzetmek istiyorum. Asırlardanberi bizde yazılagelmiş olan tapu sicilleri vardır. Günden güne eski arap harflerini okuyan nesil şüphesiz azalacaktır. Bu defterlerde sadece fertlerin hakkı değil, Devletin, milletin, doğrudan doğruya tarihin büyük bir hakkı vardır. Bunun için şimdiden bu eski defterleri ve defatiri hakaniyedeki yazıların okunabilmesini sağlıyabilmek için bir ihtısas heyetinin teşkili lâzımdır. Kadastro mektebinde bunları talim ve tedris etmek üzere bir kursun açılmasını çok lüzumlu görüyorum. Çünkü pekaz bir zaman sonra arzettiğim bu defterlerdeki bu haklar kaybolacaktır. Halbuki bunun ziyaa uğramaması Devletin ve tarihin hakkı bakımından çok lüzumludur. Bu harflerin öğretilmesi büyük bir mesele değildir ve bunun bazılarının sandığı gibi inkılâbımızla da bir alâkası yoktur. İnkılâp Devletin ve milletin hukukunu sağlıyan bir varlıktır.

İkinci ricam da şu olacaktır : Bizde millî dertlerden biri de köylerdeki ve kasabalardaki sınır dâvalarıdır. Bunlar bugüne kadar halledilmemiştir. Kadastro heyetleri daha fazla belediyelerin sınırları dâhilindeki araziyi tahdit etmeye uğraşmaktadır. Amma bu ağır bir iştir, milyonluk bir şeydir, fazla beklemek lâzımdır. Halbuki, kıymeti kısmen az olan yerlerde bu gibi dâvaları hal ve fasletmek üzere tapu heyetlerinin teşkili lâzımdır. sanırım. Böyle bir kanun tasarısının hazırlandığını zannetmekteyim. Ancak bundan daha müstacel olarak seyyar tapu memurlukları ihdasını çok lüzumlu görmekteyim. Bu gibi seyyar tapu memurlukları, acele ihtiyaçları görür ve vatandaşların bir çok bitmek, tükenmek bilmeyen işlerini bu suretle halletmiş olur. Tâ İmparatorluk zamanındanberi toprak kadıları dediğimiz bu teşkilât, yani halkın ayağına kadar giderek arazi dâvalarını bu şekilde halletmek suretiyle intaç ederlerdi. Bu cihetin nazarı dikkate alınmasını rica ediyorum.

H. ORUCOĞLU (Sinob) — Efendim; bundan evvelki bütçe görüşmelerimizde tapu dairelerindeki memurların kifayetsizliğinden, halkın işinin günü gününe görülmediğinden şikâyet edilmişti, acaba bu eksiklik nazarı itibare alındı mı?

ADALET BAKANI A. R. TÜREL (Konya) — Arkadaşlar, eski yazı ile yazılmış olan kayıtların bir zaman sonra okunamaz bir hale geleceği muhakkaktır. Bunun için tedbir almak lüzumu hakkında arkadaşımızın fikirlerine iştirak ederim. Bu, yalnız tapu kayıtları hakkında değil, nüfus kayıtları ve umumiyetle Devletin bu gibi kayıtları hakkında da lâzımdır.

Biz, Tapu ve Kadastro mektebinde kurs açarak eski Türkçe öğretmeyi düşündük. Fakat bu mektepte eski Türkçe öğretmenin o kadar kolay olmıyacağını tahmin ettiğimiz için başka bir tedbir peşindeyiz. O tedbiri düşünürken istiyoruz ki, yetişecek olanlar tapu idarelerinin bu işlerini kısa bir zaman içinde okuyacak bir usul dairesin-

de yetişsinler. Bu mesele ciddi olarak. arkadaşım gibi, bizi de işgal etmektedir.

Sınır dâvaları da memleketin büyük meselelerinden birisidir. Toprak Kanunun müzakeresi sırasında komisyon da bu iş üzerinde uzun uzadıya durdu. Biliyorsunuz ki, memlekette bir kadostra teşkilâtı vardır. Fakat, bu, fennî sağlam fakat hem pahalı hem de başarılması çok uzun yıllar hatta asırlar istyen bir iştir. Bir taraftan bu yürüye dursun; âcil işlerin halli için daha pratik çareler bulmak da zaruret halindedir; bu maksatla Meclise bir Tapulama kanunu arzetmiştik. Şimdiye kadar çıkmamış olması bu lâyihanın prensiplerinde bir takım değişikler yapılması zaruretinin duyulmasındandır.

Benim noktayı nazarım şudur; bu işlerde daha pratik davranmak ve fiilî vaziyetleri tahkim edici kısa ve cabuk usullerle az zamanda çok netice almak lâzımdır.

Sonra, benden evvel mevzuubahis olmuş seyyar tapu memurları usulünün bir çok mahzurları ortaya çıkmış. Bir köye ve tarlanın başına tapu memurunun tek başına gitmesi bir sınır ihtilâfının halli için kâfi değildir. Onun için Tapulama Kanunu tasarısı hazırlanmıştır. Bu lâyiha gezici yargıç ve memurların, yerlerine giderek gayrimenkullerin durumunu tespit, ihtilâfları halletmelerini esasına dayanır. Pratik hükümlerle bu işin hallinde faydalar sağlıyacağını umarım.

Hulûsi Orucoğlu arkadaşımızın sualini tesbit edememişim.

H. ORUCOĞLU (Sinob) — Bundan evvelki bütçe görüşmelerimizde tapu dairelerinin memur kifayetsizliğinden şikâyet edilmişti. Bu kadro ikmal edilmiş midir?

ADALET BAKANI A. R. TÜREL (Devamla) — Bir sual takriri münasebetiyle yaptığım maruzatta bu gecikmelerin sebebini izah etmiştim. Gecikmelerden bir kısmı tapu dairesiyle ilgili olmıyan sebeplerden ileri geliyor. Biliyorsunuz, bir ferağ veya intikal muamelesinin yaptırılması için, tapu işi dışında bir takım muameleler daha araya girer. Meselâ Devlete veraset vergisi verilmemiştir, bu verginin alınıp alınmadığının sorulması lâzımdır. Köylü malı mevzuubahis olduğu zaman bunun Ziraat Bankasına merhun olup olmadığının sorulması icabeder. Muameleler bu yüzden gecikmektedir. Yoksa tapusu mevcut ve ihtilâflı olmayan bir gayrimenkule ait muamele tapu dairesinde, bilhassa kadastrosu yapılmış olan bir yerde yarım saatlik bir muameledir. Gayet basittir.

İyi tapu memuru yetiştirmek bahsine gelince; Tapu, Kadastro mektebinin faaliyeti devam etmektedir. Bu mektepte yetiştirdiğimiz memur sayısı bugünkü teşkilâtımıza dâhil olan memurların yarısını teşkil eder. Bu mektep aynı zamanda bazı idarelere, bilhassa belediyelere memur yetiştirmektedir. Binaenaleyh en emin yol memurları burada okutmak ve vazifelerini daha iyi yapabilecek malûmatla teçhiz etmektir. Bu mektebin daha verimli hale gelmesi için çalışıyoruz.

Dr. C. ÖZELÇİ (Malatya) — Bir sual. Kadastrosu ikmal edilmiş yerlerde memurlar tarafından bazı hatalar yapılıyor. Bu hatalar için oranın sicil muhafızına müracaat ettiğiniz zaman mahkemeye gönderiyorlar. Halbuki bir memur hatası olduğuna göre bunların tapu memuru tarafından tashihi icabederken mahkemeye gönderilmelerinin önüne geçmek için Bakanlık ne gibi tedbirler düşünüyor? Bunu soruyorum.

ADALET BAKANI A. R. TÜREL (Konya) — Arkadaşımın bahsettiği muamelenin hususiyetini bilmiyorum. Yalnız kanun ne gibi hallerde mahkemeye müracaat mecburiyeti olduğunu ne gibi hallerde tapu dairesinin kararıyle muamelenin tekemmül edeceğini tasrih etmiştir. Yapılan muameleler bu yoldadır. Maamafih bir memur vazifesini geçerek, mahkemeye gönderilmemesi lâzımgelen bir adamı mahkemeye göndermişse bu hatalıdır. Hâdise olarak hususi şekilde bana versinler bununn üzerinde meşgul olayım. İhtilâflı vaziyetlerde yetkili komisyonlar, karar verirler. Buna karşı itiraz edenler kadastro mahkemelerine giderler. Kadastro mahkemelerinin vereceği karar tabiî kanun yollarından geçip katileşince artık idari merciler buna uymak zorundadır. Bunun dışında yapılan muameleler ya vazife hududunu geçmektir, yahut herhangi bir ihmal neticesi olarak yapılmıştır. Bana lûtfen versinler üzerinde meşgul olayım.

Dr. C. ÖZELÇİ (Malatya) — Efendim, Malatya'nın kadastrosu 1933 de yapılmıştır. 1933 de yapılan bu kadastroda memurlar birer beyanname istemişler ve bu beyannameyi almışlardır. Fakat o zaman orada bulunan vatandaş-

lar, hemşehirliler beyannamelerini vermişlerdir, bulunmıyanların malını, onları icar eden insanlardan tahkik ederek beyannameyi onlardan almışlardır. Halbuki icarcılar malsahiplerinin vaziyetini bilmedikleri için bir takım yanlış malûmatla beyonnameleri doldurmuş ve vermişlerdir. Bu suretle burada birçok yanlışlıklar yapılmış, benim malımı başkasına, başkasının malını diğer bir başkasına göstermişlerdir. Bunun için vatandaşlar müracaat ediyorlar, tapu sicil muhafzma, ellerinde tapuları olduğu halde, hayır diyorlar, kadastro tesbit etmiştir, yapamayız, ancak mahkemeye gideceksiniz, mahkemeden ilâm alacaksınız, ondan sonra düzelteceğiz. Binaenaleyh tapu sicil idarelerince vatandaşların tasarruf hakkı tanınmamış oluyor. Bunun için Tapu Umum Müdürlüğü neler düşünüyor? Bunun önüne geçmek için Adalet Bakanının tedbir almasını ve lâzımgelenlere o suretle emir vermesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Başka söz isteyen yoktur arkadaşlar. Bölümlere geçilmesini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

B.		Lira
202	Aylıklar	1 818 241
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
203	Ücretler	135 949
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
204	Geçici tazminat	30 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
205	4178, 4598 ve 4599 sayılı kanunlar gereğince verilecek zamlar ve yardımlar	563 980
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
206	Merkez büro giderleri	5 850
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
207	İller büro giderleri	61 200
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
208	Basılı kâğıt ve defterler	38 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
209	Posta, telgraf ücret ve giderleri	27 343
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
210	Kira karşılığı	18 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
211	Yolluklar	95 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
212	Giyecekler	3 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
213	4598 sayılı kanun gereğince yapılacak tedavi giderleri ve yollukları	14 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
214	Kadastro, tapu yazma heyetleri giderleri	129 780
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
215	Kurs giderleri	65 300
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
216	Staj, eğitim, kongre giderleri	2
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
217	Hukuk ve meslek eserleri satınalma, tercüme, baskı ve başka giderleri	2 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
218	4644 sayılı kanun gereğince ödenecek emekli keseneği karşılığı	7 920
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
219	Geçen yıl borçları	1 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
220	Eski yıllar borçları	2 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

C — Millî Savunma Bakanlığı bütçesi

BAŞKAN — Millî Savunma Bakanlığı bütçesine geçiyoruz:

Tümü hakkında söz isteyen var mı?

Söz isteyen arkadaşlar şunlardır: Fikret Yüzatlı, Orgl. İzzetin Çalışlar, Gl. Seyfi Düzgören.

Buyurun Fikret Yüzatlı.

F. YÜZATLI (Giresun) — Muhterem arkadaşlar, İstanbul Garnizonu, benim bildiğim, Balkan Harbinde, Harbi Umumîde ve bu harpte büyük önemi olan bir yerdir. Tabiî eskiden orası başkent olduğu için bütün askerî teşekkülleri içine alacak büyük büyük binaları vardı. Bu binalar şimdi üniversite ve okul olarak ordunun elinden alınmıştır.

Fakat Millî Savunma Bakanlığının orada yine büyük büyük teşekkülleri vardır. Bugün elinde kalan Harbiye Binası bu teşekkülleri içinde toplamaktadır. Bu bina yeni, modern bir şekilde tanzim edilerek hem ordunun şerefiyle mütenasip, hem de İstanbul'a güzel bir ebniye kazandırması bakımından meydana getirilmesini Savunma Bakanımızdan rica ederim.

Sonra, İstanbul'a gelen subaylar otel yoksuzluğu ve darlığı dolayısiyle çok büyük sıkıntı çekmektedirler. Gerçi orada bir orduevi vardır,

fakat bunu daha muntazam ve daha güzel bir hale sokarak gelen subayların orada istirahetlerini temin etmek yeme ve içmelerini temin etmek lâzımdır zannederim, birinci ricam budur.

İkincisi; askerlik şube işleridir. Arkadaşlar; askerlik şube işlerimizi daha iyi düzenlemek zamanı gelmiştir zannederim. Bir ordu subayı kıta başından alınarak şubelere getiriliyor. Ben de eski bir ordu mensubu olduğum için bu arkadaşlarımın çoğu ile tanışıyorum, gezdiğimiz yerlerde görüyorum. Bunlar tabiatiyle bir çok nizamları, kanunları olan bu işte iyi bir staj görmedikleri için geldikleri zaman büyük sıkıntı çekmektedirler. Bunun için bir çok yolsuzluklar da olmuyor değil. Bu arkadaş işe alışıp dosyasını şunu bunu tam öğreninceye kadar kıta zamanı geliyor ve tekrar kıtaya avdet ediyor. Benim ricam, bu sınıfı da diğer ihtısas sınıfları gibi bir sınıf haline getirmek lâzımdır. (Doğru sesleri).

Arkadaşlar, görüyoruz ki dünyanın durumu bütün memleketlerde milletlerin ordularını ellerinde dim dik bir halde bulundurmalarını icabettirmektedir, buna muhtaçtırlar. Bugün olduğu gibi istikbalde de bu böyledir. Değişeceğine kani değilim. Atom da olsa, ne de olsa onu da ordu kullanacaktır. Ordu ordudur. Ordu olmasa hiç bir şeyin kıymeti yoktur. Bunun için tabiatiyle harp sonrasında askerlik daha kısa müddetli olacaktır. Böyle mütemadi geliş gidişleri idare edecek sınıfın muhakkak mütehassıs arkadaşların ellerinde olmalarını icabettirir ve daha iyi olur kanaatindeyim. (Doğru, doğru sesleri). Eğer Millî Savunma Bakanı bu noktai nazarda ise bunu, başka noktai nazarda ise mucip sebeplerini bildirmesini bilhassa rica ediyorum.

Üçüncüsü; yine askerlik şubelerinin memleket içindeki binalarının durumlarına geliyorum. Gezdiğiniz yerlerde bu binaları görüyorsunuz. Hemen hemen ne dosya dolapları var, ne de şusu busu var. Evrak zarflar içinde yerlerde sürünmektedir. Bunları biraz tanzim etmek, bunlara küçük birer bina yapmak ve bu binalara askere gelen erleri bir kaç gün misafir edecek küçük bir koğuş ilâve etmek iyi olur zannediyorum. Sayın Bakanımızdan bunlar hakkındaki noktai nazarlarını bilhassa rica ediyorum.

Orgl. İ. ÇALIŞLAR (Muğla) — Sayın arkadaşlar; Millî Savunma bütçesi hakkında konuşmak üzere huzurunuza çıktığım bu anda evvelâ kahraman ordumuzu selâmlamakla söze başlamak istiyorum.

Kahraman Cumhuriyet ordusu bugün ezelî Türk kahramanlık geleneklerini, millî savaş harbizimle hamaset, feragat ve yurdseverlik gibi yüksek faziletleriyle mezcederek bu günde yürümekte devam etmektedir.

Altı sene önce ordudan ayrıldığım sırada yenilmez diye inandığım bu orduyu bugün de bu adla tavsif etmek istiyorum. (Bravo sesleri). Kuvvetli bir ordunun Devleti de kuvvetli olacağı gibi kuvvetli bir Devlet de herhalde kuvvetli bir orduya malik olmak mecburiyetindedir. Bu sebeple Hükümetimizce, memleketin bütün endüstri ve diğer teknik ihtiyaçlarını az bir zaman zarfında geliştirmek üzere Maliye Bakanımızın ifadesi veçhile ayrılması düşünülen bir milyara yakın tahsisattan ordumuzun da harp sanayii ve diğer harp silâh ve vasıtalarını temin etmek için lâzımgelen maddeleri istihsal için de bir büyük kısmını ayırmak behemehal lâzımdır.

Bu, ordu hakkındaki ön sözlerimden sonra 1946 senesi Millî Savunma bütçesi hakkındaki mütalâalarımı arzedeceğim.

Bütçede 115 milyon lira olağanüstü tahsisat vardır. Bir de 149 milyon sekizyüz küsur bin, yani 150 milyona yakın da normal Millî Savunma bütçesi vardır. 115 milyon olağanüstü ödenek herhalde henüz olağanüstü durum tamamen zail olmadığından Millî Savunma Bakanlığı olağanüstü bazı teşkilâtı ve mevcudu elde bulundurmak mecburiyetinde bulunduğundan bu 115 milyon liranın orduya tahsis edilmiş olacağını zannediyorum. Şu halde bu 115 milyon olağanüstü tahsisat, olağanüstü vaziyet kalkınca asıl normal Millî Savunma bütçesinden ayrılacak bir tahsisattır. O halde bunu bir tarafa bırakacak olursak geride kalan 150 milyon liralık tahsisatla Millî Savunma Bakanlığı orduyu idare etmek mecburiyetindedir. Ben tabiî ordunun ne teşkilâtı, ne de mevcudu hakkında bir bilgiye malik değilim ve onun üzerinde bir tartışma yapmak ta hatırıma gelmez. Ancak evvelki senelerin bütçesiyle bir mukayese yapmak suretiyle bu 150 milyonun Millî Savunma bütçesinin kâfi gelmiyeceğini zannediyorum. Yani yetersizliğini görüyorum. Çünkü bu 150 milyon lira tahsisat genel

bütçemizin yekûnu olan 875 572 882 liraya nazaran Millî Savunma bütçesinin bu tutarı genel bütçenin altıda biri kadardır, tam altıda biri kadar değil, amma 5,85 i kadardır. Harp senelerini bir tarafa bırakalım, Hükümetçe olağanüstü vaziyet sebebiyle Millî Savunma Bakanlığına verilen tahsisat başka bir meseledir. Fakat harpten evvelki senelerde Millî Savunma için Genel bütçeden ayrılan yekûn hiçbir zaman umumî bütçenin dörtte birinden aşağı kalmamıştır. Şimdi bu 150 milyon lira Genel bütçenin altıda birine yakındır. Demek ki, çok azaltılmıştır. O zaman dörtte bir hattâ bazı seneler biraz daha fazlası alındığı halde yine memlekette her sene askerlik çağına gelen bütün gençleri silâh altına alıp birliklere verip Millî Savunma tekniğini öğretmek mümkün olmuyordu ve sene içinde de birçok izinler vermek suretiyle bütçesini sene nihayetine kadar idare etmek için çalışılıyordu. Demek ki, Millî Savunma Bakanlığı bu tedbirlere daha geniş mikyasta müracaat etmek mecburiyetinde kalacaktır. Çünkü 150 milyon lira yüksek pahalılık sebebiyle, yani bunun dörtte birini alırsak 35 milyon bir şey eder. 37,5, 40 milyon. Halbuki, harpten evvelki senelerde yalnız kırk milyon kara bütçesi idi. Deniz, hava, harp sanayii, harita bunlar da dâhil olduğu halde 65, 70 milyona kadar gidiyordu.

Ben bu mukayaseyi yaptıktan sonra, doğrusu bu 150 milyon lira ile orduyu normal bir surette idare etmek mümkün olmıyacağı kanaatına vardım. Şimdi nüfusumuzda daha fazla yükselmiş bulunuyor. 19 milyon nüfusta, her yüz nüfusta bir kişi askerlik çağına girer. Bu itibarla yılda 190 bin kişi askerlik çağına girmiş gençlerimiz olacaktır. Muvazzaflık hizmeti de iki sene olacağına göre 380 bin kişilik bir kuvveti Millî Savunma tekniğini öğretmek için elde bulundurmak lâzım gelecektir. Bunun 80 binini atsak, yani yüksek tahsil sebebiyle geri kalanlar, sakatlar, malûller. Bu sebeplerden dolayı her sene kırk bin kişi eder.

Belki bu kadar da olmaz. 80 000 de olsa yine 300 000 eder. O halde müracaat edilecek tedbirleri ya askerlik çağına gelmiş ve silâh altına girmeğe kanunen mecbur olan birçok gençleri geri bırakmak olacak. Belki 50, belki 60, belki de 80 bin kişi. 8 - 10 sene içinde milyonu bulur.

Başka tedbir izin, bol bol izin vermek. İki senelik askerliği kabul ettik. Çünkü yeni harb ihtiyaçlarına göre modern harb silâh vasıtalarını öğretmek için daha çok zaman birlik içinde çalışmak lâzımdır. İzinler verilince, askerî talimü terbiye aksıyacaktır. Demek bu da tedbir değil. Diğer bir tedbir; Tayınat Kanununda askerin gıdasını azaltmak gibi birşey geliyor. Tayınat Kanunu vardır ki, onun tâyin ettiği miktarı askere yedirmek mecburiyetindeyiz. Meselâ et vardır. Askerin istihkakı içinde 250 gram et, askerin albomin ihtiyacını temin eder. Askerî hizmetleri gören vücut çok albumin sarfettiği için onu telâfi etmek lâzımdır. İşte bu arzettiğim sebepler ve mukayeseler neticesinde ben 150 milyon liranın, sulh bütçesi yapıyoruz, Millî Savunma Bakanımızın, Millî Savunma işleri için beslemeğe mecbur olduğu birlikler için gençleri talim ve terbiye edebilecek bir yeterlikte olduğunu ifade etmemektedir. Bunun için ricam, bu 115 milyon lira olan olağanüstü tahsisat Millî Savunma Bakanlığının normal bütçesi içine girmelidir. Girerse o vakit 265 milyon lira kadar birşey tutar, o zaman nüfusumuza göre her sene askerlik çağına giren gençlerin askerî birliklerde savunma tekniğini öğrenmesi için ve memleket müdafaasını temin etmek için lâzımgelen hazar ordusunu iyi bir durumda bulundurmak imkânını bulmuş oluruz.

Tabii ilâve etmek istiyorum ki, askeri sıhhatte tutmak için yalnız kalori esas olmaz. Vücudunu sağlam bir halde bulundurmak için şeker, et filân bulundurmak lâzımdır. Bütçe yetersizliğini arzettikten sonra subaylık durumu üzerinde de birkaç söz söylemek istiyorum. Kıymetli subaylarımız harbokulundan çıkıyor. Harbokulumuz da bunları askerî liselerimizden tedarik ediyor. Fakat harbokulu yalnız askerî liselerimizden değil bütün memleket liselerine açıktır. Her sene kabul zamanlarında lise tahsilini bitiren gençleri harbokulu davet etmektedir. Bu davet boşuna değildir. Ordu için olan bir ihtiyaçtandır. 1939 dan yani ikinci Cihan harbinin başladığı seneden itibaren 1943 - 44 yıllarına kadar beş sene içinde Millî Eğitim Bakanlığına bağlı liseler 25 391 mezun vermiş. Bu yekûndan harbokulunun altı senedenberi talebine karşılık 532 istekli çıkmıştır. Bu istek yekûna nazaran % 2 tutuyor. Ben Türk gençliğinin harbokuluna % 2 istekli çıkmasını iyi gör-

memekteyim. Bunun % 10 - 15 olması Türk geleneğine daha uygundur. Bunun iki sebebi olmak gerektir : 1. — Sivil okullarımızda subaylık gibi kudsi bir meslek hakkında lüzumlu derecede heves uyandırıcı telkinat yapılmamaktadır. Gerçi bütün liselerimizde askerlik dersleri vardır ve bu dersleri veren bir subay her okulda bulunmaktadır. Fakat bunların yapabildiği telkinat ancak % 2 kadar bir fayda temin etmektedir. Bu vaziyeti önlemek icabeder. 2. — Subaylarımızın küçük rütbeleri refah vaziyeti ve durumu o kadar cazip görülmüyor. Diğer mesleklerde genç yaşta temin olunan refah burada görülmüyor. Gerçi bugün subaylarımız bizim zamanımızdaki küçük rütbeli subayların aldıkları tahsisata nazaran daha çok para alıyorlar. O zaman teğmen maaşı 2,5 lira idi; şimdi ise 100 liraya çıkıyor. Sonra eskiden küçük rütbeli subaylarla, büyük rütbeli subaylar arasındaki maaş farkı 15 - 20 misline çıkardı, bugün ancak 6 - 7 derece fark vardır. Yani o zaman fena görülen, fena tesir yapan bu husus Cumhuriyet devrinde hamdolsun halledilmiştir. Ancak bizim zamanımızdaki subay ihtiyacı ile bugünkü subay ihtiyacı arasında büyük fark vardır. Gerek o farkı temin etmek ve gerekse gençlerimizin, askerlik gibi şerefli bir meslek olan, Harbokuluna daha istekli olmaları için o gençlere daha refah gösterecek bir durum vermek icabeder.

Milî savunma bütçesinin teferüatı hakkında bir iki nokta nazarı dikkatimi celbetti: Manevra tahsisatı 150 000, spor tahsisatı hiç yok. Manevra tahsisatı içinde Harakademisinin senelik normal sınıflarının gezileri, subay kursları, ondan sonra birliklerde, tümenlerde yapılan kurmay seyahatler ve harp oyunları bütün bu masraflar dâhildir. Öyle zanediyorum ki, bu bugünkü pahalilik karşısında 150 bin lira ile manevra yapmağa imkân yoktur. Harpten evvel bir manevra 150 - 180 bin liraya yapılabiliyordu. Diğer arzettiğim tâlim ve terbiye hizmetleri de temin olunuyordu. Fakat bu vaziyette tâlim, terbiye hizmetleri ve manevra tahsisatını 4 - 5 misline çıkarmak lâzımdır.

Spor tahsisatının kaldırılmış olduğu anlaşılıyor

Orduda spor hem karada, hem denizde, hem havada çok lâzımdır. Ordunun çok mükemmel yapılmış bir idman talimatnamesi vardır ki, orada erlerin ve subayların müteaddid spor hareketleriyle meşgul olmaları için kayıtlar vardır. Her birliğin talimhanesinde spora ait bütün alât ve edevat, spor bahçeleri vücude getirmek gibi istekler vardır. Her halde bunları yapabilmek için her sene bu fasılda bir paranın bir ödeneğin bulunması lâzımdır. Niçin kaldırıldığını bilmiyorum. Başka taraftan mı temin olunacak, yoksa ona lüzum mu kalmadı, anlıyamadım. Halbuki bilâkis modern askerlikte sporun daha çok ehemmiyeti vardır, denizcilikte olsun, havacılıkta olsun, karada olsun.

Biraz da bütçenin tertibi hakkında mâruzatta bulunacağım. Bu bütçeyi tetkik ederken görülüyor ki, bir kaç bütçe birbirine karıştırıldığı için hangi dairelerde geçen senelere nazaran gelişme vardır, anlamak güçtür. Karada mı, denizde mi, havada mı, askerî fabrikalarda mı, haritada mı?. Evvelce bütçeler ayrı ayrı tanzim olunurdu. Bu suretle her senenin bütçesinde havaya ne ayrılmıştır, görülür ve hava hizmetleri tâlim ve terbiyesi ihtiyaçları orada görünür ve evvelki sene bütçesiyle bir mukayese yapılır böylelikle bir gelişme mi var, tedenni mi var, hangi kısımlarda terakki var anlaşılır idi. Deniz, harp sanayii de böyledir. Ne sebepten dolayı birleştirilmiş olduğunu anlıyamadım. Nitekim bu birleştirilmiş olan bütçeyi tetkik ederken yabancı yerlere tahsil için gönderilecek olanların hepsi bir araya konmuştur. Bunların ne kadarı hava, ne kadarı deniz ve ne kadarı karadır? Bilmiyoruz. Amma kendileri tertip ettikleri için kendileri bilirler. Biz de görürsek, havaya mı; denize, karaya mı veriliyor, biz de öğrenmiş oluruz. Bunun bir zararı da yoktur. Çünkü senelerdenberi bütçeler hep böyle tertip edilmiş gitmiştir. Bu, geçen senedenberi galiba birleştirilmiştir. Ne faydası var, bilmiyoruz. Motörlü vasıtaları ödeneği faslında, hava için hiç bir rakam görmedim. Halbuki havanın motör vasıtalarının çok olduğunu zannediyorum. Havanın bütün vasıtaları motörden ibarettir.

Onun acaba motör masrafları yok mudur? Onun için benim ricam bu Millî Savunma bütçesinde eskiden olduğu gibi her kısım ayrı olarak tanzim edilerek gelmesi ve bizim de onu daha iyi anlamamız bakımından lüzumludur. Yani havanın, denizin, karanın vaziyetleri hakkında daha iyi bir fikir edinmemize imkân verilsin.

Bütçe hakkındaki mâruzatımı bitirdikten sonra bir iki noktaya temas etmek istiyorum. Şimdi işitiyoruz ki, Askerî Fabrikalar heyeti umumiyesiyle İktisat Bakanlığına devredilecektir. Ben Millî Savunma Bakanından rica edeceğim, bu işi biraz uzatsın, çabuk karar vermesin. Bizim Askerî Fabrikalar eski bir kuruluştur. Belki de bir asırdan ibarettir ve tekâmül etmiştir Cumhuriyet devrinde. Teknik idarelerinden maada ekonomik idareleri de zannederim Ekonomi Bakanlığının emrinde bulunan fabrikalara nazaran daha mükemmeldir. Meselâ bana bir misâl söylediler.

Karabük'ün asit sülfirik istihsali, 48 ton kapasitesi olduğu halde ancak, 17 - 18 ton istihsal yapabiliyor. Bu kısımda 6 kimyager, bol maaşlı bir müdür, bir çok da personel bulunuyormuş. Diğer taraftan kapasittesi az olan askerî fabrikaların Elma Dağındaki asit sükfirik müesesesinin de 17 ton istihsali vardır. Bu bir tane kimyager, bir kaç personelle 17 ton istihsal ediyor.

Sonra harp sanayiinin, diğer normal umumî sanayii henüz kemale gelmeden bir sanayi içerisinde toplamakta bendeniz fayda yerine mahzur görüyorum. Hatta ordu, her zaman için tamire muhtaç silâhlarını, toplarını, tüfenklerini tamir edemiyecektir. Bu fabrikalar kendi elinde olduğu halde uzun süren bir işte başkasının eline geçtiği takdirde ordunun bu tamir işlerinin çok fena olacağını zannediyorum. Onun için gerek Sayın Başbakanımızdan ve gerek Millî Savunma Bakanımızdan bu işin biraz daha geri bırakılmasını rica edeceğim.

Bir de harp mâlûlleri işi vardır. Bu son günlerde harp mâlûllerinden bazı şikâyet mektupları almaktayız. Hangi harp mâlûllerinden. Gazi mâlûllerden. Gazi mâlûl dediğim zaman şunu anlayacağız. Düşman karşısında taarruzda veyahut savunmada kılıncı elinde bombası elinde, silâhı, rüvelveri elinde çarpışarak boğuşarak yaralanan, sakat kalan, mâlûl kalan. Bunlara gazi mâlûl demek lâzım. Böyle bir tabir verilmemiş, niçin verilmemiş? Bilmiyorum ben. Gazi kelimesi, bizim ezeli ve geleneğimiz, güzel kibar bir sözdür.

Zannediyorum ki bunu yalnız Türkler kullanmışlardır. Bu kadar hükümran olmuş kimseler var bu tâbiri yalnız Türkler kullanmışlardır. Gaznevilerden itibaren....

İşte bu gazi mâlûller diyorlar ki: Biz iyi durumda değiliz. Çünkü hizmet mâlûlu sayılması lâzımgelen diğer mâlûller de birinci ikinci vesaire derecelere giriyorlar, hulâsa; onlar kâfi derecede istifade etmiyorlar, kahramanlıkları ve mâlûliyetleri derecesinde. Hakikaten hizmet mâlûlleri çoku vardır. Hizmet esnasında muharebede veya başka bir yerde soğuk almış veya hasta olmuş ondan sonra mâlûl olmuştur. O zaman aldığı rapor üzerine muamelesini yürütmüş mâlûl hakkını almış. İşte bu gazi mâlûllerin vaziyetlerini arzettim ricalarımı kabul etmek çok muvafık olur ve yeni bir kanun tasarısı ile bu işi hepsini memnun edecek bir şekle koymakta mümkün olacaktır. Onların arzusu küçük rütbede bu vaziyete düşen meselâ bir teğmen veya yüzbaşı daha iyi bir refah istiyor. Hamdolsun Cumhuriyet devrinde bu terfih fazlalaştırılmıştır. Zamanın pahalılığı icapları bunları daha zor bir mevkie sokuyor; onların derecelerini hiç olmazsa hizmet başındaki subaylar gibi terfi etsin. Teğmen üstteğmen üstteğmen yüzbaşı, yüzbaşı binbaşı, binbaşılığa kadar terfi derecesi vermek üzere Harp Okulundan çıkan emsalinin terfi zamanlarında olmak üzere terfi etmek ve kendilerine bir refah temin edilmesi temennisinde bulundular. Ben bunu huzurunuzda arzediyorum ve Millî Savunma Bakanından rica ediyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

Gl. S. DÜZGÖREN (Mardin) — Aziz arkadaşlar, uzun yıllardır ordu teknesinde karılan ve onun mukaddes mayasiyle, ateşiyle kıvlanmak için uğraşırken kanun yoluyla ordudan ayrılmış bir arkadaşınızın ordu için birkaç cümle söylemesine müsaadenizi diliyorum.

Millî Savunma Bakanlığı bütçemiz bu yıl biraz yüreğimizde saklıkalacak sebeplerle biraz kırpıntılı olmakla beraber, yine yüreğimize ferah verecek değerde olduğundan sevinçliyim. Milletinin kıymetli varlığına güvenen ordumuz hemen yedi senedir binbir yoksullukları, yurt sevgisi ve ödev aşkının ateşiyle eriterek sınırlarımızda ve gerilerinde boğucu sıcak ve dondurucu soğuklarda savaş bilgilerini artırma yolunda çalıştı ve çalışmaktadırlar.

Dört bir tarafı bu kadar ateşle çevrilmiş ve bu kadar uzun zaman sinirleri gergin, parmakları daima tetikte bulunurken, disiplini bozulmadan, başbuğlarından gelecek her emri ölçüsüz şevk ve heyecanla bekliyen böyle bir orduyu ci-

han askerlik tarihi daha yazmamıştır, arkadaşlar. (Bravo sesleri, alkışlar), Ordumuzun daha gelişmiş, daha varlıklı ve daha neşeli çalışmasına yardım için aziz milletimiz ona elinden gelen her fedakârlığı sevinçle yapmaktan çekinmiyecektir. Her saygıya ve her takdire lâyik ordumuza selâm olsun arkadaşlar. (Alkışlar).

M. B. PARS (Bursa) — Muhterem arkadaşlar; bütçeden bahsedildi. Paradan bahsedildi. Bu konan para bugün içindir. Biz gayet iyi biliyoruz, dünya da bilmelidir ki, ordu mevzuubahsolunca Türkiye Büyük Millet Meclisinde bütçenin hududu yoktur. Bu gün 200 milyon, yarın 2 milyar, daha sonra 20 milyar ve nihayet 19 milyon caniyle, menkul ve gayrimenkul maliyle ordunun elindedir. (Alkışlar). Bu imanla, bu azimle tarihte ne yaptıksa yarın da onu yapacağız. Hitleri durduran bu ordu, yarın eğer bir daha tecrübe etmek istiyen olursa onu da durduracaktır. Onu da durduracak ve bu millet, para mevzuunu gözönüne almıyacaktır. Herkes variyla, yoğuyla, bütün mevcudiyetiyle Hükümete, ne istiyorsan vereceğiz diyecektir. Bu böyledir. (Bravo sesleri, alkışlar).

BAŞKAN — Dr. O. Ş. Uludağ (Kâfi, kâfi sesleri).

MİLLÎ SAVUNMA BAKANI Gl. A. R. ARTUNKAL (Manisa) — Sayın arkadaşlar; Sayın Fikret Atlı arkadaşımızın sorularına cevap arzetmek istiyorum. İstanbul'daki eski harbokulu binasını kendilerinin arzuları gibi yapmak fikir ve kanaatındayız. Yalnız bütçe durumu dolayısiyle her sene birer miktar vererek onu yegâne askerî bina olarak yaşatmayı arzu ediyoruz.

Orduevi için ayrılmış dairelere daha başkalarını ilâve suretiyle yapıyoruz ve ilerde daha iyi bir şekle sokacağız. Askerlik şube işleri; esasen askerlik şube işlerini düzeltmek yolu üzerindeyiz. Muamele memularını askerlik şubelerine vererek ve devamlı olarak çalıştırmak suretiyle bunu bir sanat haline getirmek kararındayız ve üzerinde yürüyoruz. Yalnız terfi işleri dolayısiyle geride bu gibi makamlarda yer açmak zarureti vardır. Bunu eldeki imkânlar dahilinde düzeltmeğe çalışacağız. Şimdiki halde şube reislerinin bilgili olması için çalışıyoruz, bu maksatla küçük rütbede iken bazı subayları buralara vererek bu işde yetişmelerine ve daha büyük rütbede bu işde bilgin olmaları için çalışıyoruz. Bazı geri hizmete verilmiş ve bu işlerde evvelce bulunmamış büyük rütbeli olanlar varsa yanlarına bilgili subaylar da tâyin ediyoruz.

Askerlik şubeleri binalarına gelince : Askerlik şube binaları 400 - 500 kadardır. Aralarında hakikaten iyi olmıyanları vardır. O binaları, depoları, konak ve misafirhanelerini yoluna koyma işini plânlamışızdır, bütçe nispetinde üzerinde yürüyoruz.

Mefruşat kısmına gelince : Yine şubenin derecesine göre dahilî hizmet talimatnamemiz, ne cins ve ne kadar sandalya, masa, dosya dolabı olacağını tesbit etmiştir. Bunun üzerinde yürüyoruz, fakat tamamlıyamadık.

Sayın Orgeneral Çalışlar'ın sorularına cevap arzediyorum:

Bütçeye askerî endüstri ve sanayi fabrikaları işleri için para konulmadığını ve yalnız Ekonomi Bakanlığına konulduğunu buyurdular. Biz sanayi plânını yaparken bizim mütehassıslarımız ve diğer mütehasıslar Ekonomi Bakanlığında birleştiler, hepimiz ihtiyaçlarımızı tespit ettik, bizim için lâzım ve yapılması gereken fabrikalar da o meyandadır. Yani Ekonomi Bakanlığına verilen 300 milyon lira içinde bize yarayacaklar da dâhildir. Devletin muhtaç olduğu fabrikalar muntazam olarak ve hepsi birlikte yürütülecektir. Yarım fabrika yapmaktansa toplu olarak ve tam bir şekilde yapmak daha iyidir. (Bravo sesleri).

150 milyon âdi bütçenin yetmiyeceğini buyurdular. Bu hususdaki yüksek alâkalarına teşekkür ederim. Yalnız biz bu parayı Maliye Bakanımızın da bütçe sırasında arzettiği veçhile bu bütçe hazari olarak yapıldığı halde, bugünkü fiyatların bugünkü esaslarına göre yetmiyeceği nazarı dikkate alarak fevkalâde tahsisat olarak 115 milyon da faslı mahsustan ilâve ettiler. Âdi bütçemizin yetmediği müddetçe de bunun esirgenmiyeceğine eminiz ve bu yardım mutlak yapılacaktır. Binaenaleyh ordunun hazeri durumu, seferî durumu ne gibi masrafı, ne miktar parayı ve ne gibi malzemeyi icabettiriyorsa onu Hükümetinizin de, sizlerin de esirgemiyeceğini herkes görmekte ve bilmektedir. Biz de istemekten geri kalmıyacağız. Esasen Bütçe Komisyonunda da konuşulurken bu tahsisat az gelirse derhal istiyeceğimizi arzettik, onlar da derhal vereceklerini vadettiler. Binaenaleyh Büyük Meclis, İstiklâl savaşında

olsun, sonraları olsun ordu için hiçbir şeyimi esirgemediğini bütün dünya ile birlikte milletimiz de pek yakından bilmektedir. Bundan sonra da esirgemiyecektir. (Bravo, doğru sesleri).

Subaylarımızın durumu; biz yapacağımız teşkilâtı nazarı itibare alarak ertesi seneler ne kadar subay lâzımgeliyorsa, askerî liselere ona göre talebe almaktayız. Noksan kalırsa bu noksanı da sivil liselerden alıyoruz. Sivil liselerden girmek istiyen talebeler için herhangi bir ilân yaptığımız zaman istediğimiz yekûnu doldurmaktadır. Sivil liselerimizin askerlik derslerini öğreten öğretmenlerimiz gençlerimize oldukça ve yeter derecede askerliğe karşı onları tenvir ve teşvik etmektedirler. Arkadaşlarımız teşrif buyururlarsa, kamplar açıldığı zaman, kamplarda gençlerimizin askerliğe olan şevk ve gayretlerini ve bu mesleki ne kadar sevdiklerini ve bu şerefli vazifeye ne kadar bağlı olduklarını yakından görürler. Onlara ihtiyacımız olursa, lâyık olduğu veçhile, şerefle hepsinin savunmamız için koşacaklarına emin bulunmaktayız. Binaenaleyh bu yüzden ordumuzda subay açıklığı yoktur.

Manevra ve spor ödeneğine gelince; bir âdi bütçemizin fasıllarındaki tahsisatımızı sureti umumiyede hemen işe girecek gibi bir miktarda koyduk. 115 milyonluk hususi ödeneğimizden hangi kısımlara, hangi sahalarda ve hangi silâhlara ne miktar ihtiyacımız olursa harcıyabileceğiz; elimizdedir, bu 115 milyonu onun için tutuyoruz.

Bütçe tertibinde yapılan değişiklikler : İşlerimizde gerekli kolaylıkları temin etmek için yapılmıştır. Meselâ; mühendislerimizin ihtiyacını tesbit ederken hangi fabrikanın, karanın, havanın ve diğer kısım mevcutlarını hesaba katıyor ve öylece ihtiyacı tesbit ve temin ediyoruz. Her fabrikanın, karanın ve diğer kısımların mühendis mevcutlarını ve müstakbel teşkilâtımızı yapmak için, idare etmek için ne lâzımsa buna göre tespit ile karanın, denizin, havanın ihtiyacı kadar yetiştiriyoruz. Her sene ecnebi memleketlere göndermekteyiz. Fakat bunların Amerika'da olsun, İngiltere'de olsun paralarını, harcırahlarını bir elden idare için [vaktiyle paralarını alamıyanlardan bazı şikâyetler oldu paraları ötede beride kaldı diye müracaatlarda bulunduklarından] bir fasla koydum ve bir büroya bağladık. Fakat müsteşarlıkları takip ediyorlar.

Bütçe tertiplerinde, yem, tayınat, sıhhi malzeme ve veteriner işlerinde böyle değişiklikler olmuştur. Bu da iş görürken bize kolaylıklar sağlamaktadır. Bilhassa icabında maddeler arasında Maliye Bakanlığı ile aktarmalar yaparak Yüksek Meclise gelmeden işin hal imkânını buluyoruz. Sayın Bütçe Komisyonu da bunu incelediler ve uygun buldular.

Askerî fabrikaların devri için bir düşüncemiz vardır. Fakat bunu yapmak lâzımgeldiği zaman Yüksek Meclise tasarı ile geleceğiz. Fakat bir Savunma Bakanı sıfatiyle tamirhaneler hariç, askerî fabrikaların bir elden idare edilmesi lüzumuna kani olmuş bulunuyorum. Amerika, İngiltere ve diğer yerlerdekilerini tetkik ettik, onlar da aynı yola gitmişlerdir. Nasıl ki, Sümerbank tesisatından biz harp yıllarımda kendi fabrikalarımız kadar istifade ettik. Bize lüzum olmadığı zamanlarda harice ve diğer yerlere malzeme yetiştirdiler. Evvelâ orduyu düşündüler. Bizim bu zamanda tam bütçe ile çalıştığımız zamanda verimli olan fabrikalarımız hazara döndüğümüz zaman az randıman verecektir. Memleketimizin çok şeye ihtiyacı olduğu bir zamanda bu fabrikaları az randımanla çalıştırıp battal ve az verimli bırakmak, fikrinde değiliz. Bu arzuyu gösteren Ekonomi Bakanlığına iftiharla ve arzuyla devretmeğe hazırız. (Alkışlar).

Harb Mâlûlleriyle yakından alâkadarız. Son yaptıkları toplantıda da aralarında bulundum. Arzularını her sene muhtelif şekilde kanunlarla huzurunuza getiriyoruz. Bu defada isteklerini bize verdiler. Bazı mektuplar da aldık. Bunlar için bir komisyon teşkil ettik. İnceleme yapılmaktadır. Harp mâlûlleri memleket için canını kanını feda edenler için her şeyi yapacağız. Ve sizlerin de bunu esirgemiyeceğinize eminim.

General Seyfi Düzgören arkadaşıma ve diğer Sayın Pars arkadaşıma ordu hakkında gösterdikleri lûtuftan dolayı şükranlarımı arzederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Tümü hakkında başka söz istiyen yoktur. Bölümlere geçilmesini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

B.		Lira
221	Bakan ödeneği	4 800

BAŞKAN — Kabul edilmiştir.

B.		Lira
222	Aylıklar	40 674 994
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
223	Hizmetliler ücreti	2 296 772
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
224	Geçici hizmetliler ücreti (Kara, Hava, Deniz As. Fab. Harita)	13 959
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
225	Geçici tazminat	395 946
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
226	4598 sayılı kanun gereğince verilecek çacuk zammı	1 492 476
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
227	4598 sayılı kanun gereğince verilecek doğum yardımı	394 428
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
228	4598 sayılı kanun gereğince verilecek ölüm yardımı	90 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
229	Temsil ödeneği (Kara, Hava, Deniz)	174 262
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
230	3779 sayılı kanunun 10, 11 ve 1059 sayılı kanunun 5 nci maddeleri gereğince gedikli ve erbaşlara verilecek ikramiye ve mükâfat	18 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
231	657, 3485 ve 4334 sayılı kanunlar gereğince verilecek zamlar ve tazminatlar	737 657
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
232	4335 ve 4688 sayılı kanunlar gereğince verilecek uzmanlık ücret ve gündelikleri	84 940
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
233	1144 ve 4145 sayılı kanunlar gereğince denizaltı ve dalgıç ödeneği	197 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
234	Kırtasiye	87 790
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
235	Tersim gereçleri	11 450
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
236	Döşeme ve demirbaş	116 350
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
237	Basılı kâğıt ve defterler	126 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
238	Öteberi giderleri	159 650
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

B.		Lira
239	Posta ve telgraf ücretleri	1 508 382
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
240	Telefon ve başka haberleşme ücret ve giderleri	105 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
241	Kira karşılığı	294 931
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
242	Bakanlık otomobili giderleri	1 950
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
243	Sürekli görev yolluğu	454 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
244	Geçici görev yolluğu	366 300
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
245	Müfettişler yolluğu	66 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
246	Yabancı memleketlere gönderileceklerin yolluğu (Kara, hava, Deniz As. Fab. Harita)	98 390
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
247	Tayınat	50 520 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
248	2852 sayılı kanun gereğince verilecek yemek karşılığı	100 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
249	Yem	6 742 601
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
250	Yakacak, aydınlatma, ısıtma	4 864 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
251	Giyecekler	6 762 600
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
252	Teçhizat	1 861 910
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
253	Harb bereçleri ve teçhizat ve tahkimat karşılık ve giderleri	5 851 700
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
254	Uçak fabrikaları işçi ücretleri	1 400 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
255	Denize ait harp gereçleri, teçhizat, çeşitli gereçler ve devriçark	3 192 200
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
256	Askerî fabrikalar genel giderleri	4 953 001
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
257	Ecza ve sıhhi gereçler giderleri (Kara, Hava, Deniz, As. Fab., Harita)	310 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

B.		Lira
253	Tedavi giderleri (Kara, Hava, Deniz, As. Fab., Harita)	25 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
259	4598 sayılı kanun gereğince tedavi giderleri ve yollukları (Kara, Hava, Deniz, As. Fab., Harita)	19 400
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
260	Veteriner ecza ve gereçleri giderleri (Kara, Hava, Deniz, As. Fab., Harita)	66 100
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
261	Hayvan satınalma ve tazmini (Kara, Hava, Deniz, As. Fab., Harita)	15 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
262	Gaz ve gazden korunma giderleri	77 902
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
263	Taşıt giderleri	2 861 600
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
264	Taşıtlar satınalma karşılığı (Harita)	2 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
265	Motörlü vasıtalar giderleri	4 706 640
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
266	Yapı ve onarma işleri	2 740 717
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
267	Hava meydanları ile yolları ve depoları yapımı	524 750
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
268	Okullar genel giderleri	202 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
269	Basımevi genel giderleri	6 285
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
270	Pasif korunma giderleri	1 501
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
271	2441 sayılı kanun gereğince Tekel Genel Müdürlüğüne ödenecek eşya ve malzeme taksiti	515
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
272	Manevra giderleri (Kara)	150 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
273	Staj ve tahsil giderleri (Kara, Hava, Deniz, As. Fab., Harita)	391 140
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

B.		Lira
274	Yabancı uzman ve hizmetlilerle tercümanların ücretleri	215 765
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
275	Yabancı uzman ve hizmetlilerle tercümanların yolluk ve başka gerekli giderleri	90 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
276	Fen ve sanat G. Md. deneme ve muayene giderleri	17 150
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
277	Askerlik müzeleri giderleri	2 001
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
278	Yazı, tercüme ve yayım, kitap, dergi ve abone karşılıkları	13 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
279	Sınırlama komisyonları giderleri	4 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
280	Sanık olarak askerî mahkemelere getirileceklerle şahit ve vukuf ehli olarak gönderileceklerin giderler	17 501
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
281	4511 sayılı kanun gereğnce verilecek ikramiyeler (Kara, Hava, Deniz, As. Fab., Harita)	26 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
282	3575 sayılı kanun gereğince Askerî Fab. Emekli ve yardım sandığı keseneği karşılığı	165 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
283	4644 sayılı kanun gereğince ödenecek emekli keseneği karşılığı	172 110
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
284	Tersaneler giderleri	1 000 850
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
285	Spor giderleri	8
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
286	Geçen yıl borçları	13 860
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
287	Eski yıllar borçları	8 370
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
288	3395 sayılı kanun karşılığı	1
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
	Olağanüstü çeşitli savunma hizmetleri	115 000 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

4. — ÖNERGELER

1. — Erzincan Milletvekili Şükrü Sökmensüer'le Mardin Milletvekili Dr. Aziz Uras ve arkadaşlarının Büyük Millet Meclisinin Orduya şükran ve selâmlarının tebliğine dair önergesi

BAŞKAN — Bir önerga var, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Millî Savunma bütçesinin kabulü münasebetiyle İkinci Cihan Harbini vatan sınırlarında Türk milletine lâyik vekarla geçiren ve bu suretle Türk vatanını selâmet ve emniyet altında tutan büyük ve kahraman Türk ordusunun bundan sonra dahi Türk milletinin bağımsızlığını ve Türk vatanının emniyet ve mahfuziyetini koruma yolunda Büyük Meclisin tevdi edeceği her vazifeyi ecdadına ve tarihine yaraşır bir kahramanlık ve şerefle yapacağına Büyük Millet Meclisinin kesin güven ve inancının selâm ve sevgileriyle birlikte yüce ordumuza bildirilmesini arz ve teklif eyleriz.

Erzincan	Mardin
Şükrü Sökmensüer	Dr. Aziz Uras
	ve arkadaşları

BAŞKAN — Önergeyi oyunuza sunuyorum. Kabul buyuranlar... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. (Sürekli alkışlar).

MİLLÎ SAVUNMA B. Gl. A. R. ARTUNKAL (Manisa) — Cumhuriyet ordumuza karşı gösterilen yüksek tevecüh ve iltifata, ordu adına teşekkür ederim.

Ordunuzun her zaman ve her türlü şartlar altında vereceğiniz vazifeyi güvenle yapacağına emin olmanızı arzederim. (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar).

D — İçişleri Bakanlığı bütçesi

BAŞKAN — İçişleri bütçesine geçiyoruz. Tümü hakkında söz isteyen var mı?

Söz alanları okuyorum:

Gl. N. İ. Gözcü, S. Arsal, H. Oruçoğlu, Hikmet Dağlıoğlu, Âbidin Binkaya, Hüseyin Ülkü, İzzet Arukan.

Dr. Gl. N. İ. GÖZCÜ (İstanbul) — Sayın arkadaşlar, ben kendi seçim bölgemin bazı dileklerini ve bu dileklerden yapılmasını acele gördüğüm bazı kısımlarını yüksek Meclise ve Hükümete arzetmek için huzurunuza çıkmış bulunuyorum.

Çatalca ilcesine tâbi bir Bahşayiş köyü vardır. Bu köy hem büyük Çekmece gölünün bataklığının civarında bulunması hem de Çatalca askerî hattı müdafaasının ateş alanı içinde bulunması dolayısiyle bu köyün oradan kaldırılması askerî ve sıhhi bakımdan lüzumlu görülmüş ve köyün kaldırılması için Ankiria çiftliği ismiyle bir yer satın alınmıştır. Nedense bu satınalma işinin resmî muamelesi senelerdenberi bir türlü bitmiyor, bu köy halkı orada daima emir bekleyen kararsız bir vaziyette yaşıyorlar ve bundan dolayı birçokları köylerini terketmek mecburiyetinde kalmışlardır. Bu muamelenin biranevvel ikmal edilerek bu vatandaşları bu kararsız vaziyetten kurtarılmasını rica ediyorum.

İkinci dileğim, Silivri civarında, vaktiyle gelen göçmenlere Evkaf İdaresinden, on sene evvel 50 bin liraya Çeltik köyü namiyle bir köy satınalmışlar ve oraya yerleşmişlerdir. Bu sene kendilerinin zannettiği köyün bir kısmını, tapu memurları Küçük Çeltik köyü, Büyük Çeltik köyü diye ikiye taksim ederek, bizim size sattığımız Büyük Çeltik köyü idi, Küçük Çeltik köyünü de başkasına satacağız diye ellerinden almağa kalkmışlardır. Bunun üzerine Silivri Kaymakamı bu müdahaleyi lüzumsuz görmüş, kendisi, kanuni salâhiyetini istimal ederek müdahaleyi mene karar vermiştir. Bu gibi fuzuli müdahale ikide bir herkesin huzurunu, sükûnunu ihlâl eden memurlar, cemaatin huzurunu da selbetmektedirler. Bundan vazgeçsinler. Sayın İçişleri Bakanımızın bu gibi hareketlerin, menedilmesi hususunda yardımlarını dilerim.

Sonra biliyorsunuz, bir, iki sene evvel kabul buyurduğunuz bir kanunla muhtarlıklar ihdas edildi. Bu muhtarlıklar, bir intihapla seçilecek zat, bu işlerine mukabil bazı aidat da verilmesini kabul buyurdunuz. Fakat İstanbul'da bazı küçük mahalleler var ki, kimi yanmış, kimi bilmem ne olmuş, 8 - 10 evi kalmış, kimse de bunun muhtarlığına talip olmamış. Sonradan etrafın, Partinin, kaymakamın ve sairenin zoru ile bir zavallı adam bu muhtarlık vazifesini kabul etmiş. Fakat günün birinde buna bir kazanç vergisi tarhedilmiş ve veremediği için evdeki aynasına varıncıya kadar vaziyet etmeye kalkmışlar. Ta-

bîî bu işte bir irat yok ki, Bunun vergisini ödiyebilsin Hiç olmazsa kaymakamların tâyin ettiği böyle kazançsız mahalle muhtarlarının bu vergiden aflarına müsaadelerini rica edeceğim. Vaniköy muhtarının aynası, Tembel Mehmet Ağa mahallesi muhtarının da torna tezgâhı bu maksat için haczedilmiş ve kaldırılmıştır.

Sonra efendim, ötedenberi köylere okul inşası için İstanbul İdarei Hususiyesi hangi köy okul yapacaksa ona 1 000 lira yardım parası verirmiş. Fakat bu zamanın, pahalılığı falan gözönüne alınarak fazlalaştırılmasını ve hiç olmazsa 2 000 liraya çıkarılmasını bir çok köyler rica etti. Ben de sayın Bakandan rica ediyorum.

Şimdi, İstanbul'un, asıl sizden dileklerine geliyorum; malûmu âliniz 1939 senesinden beri memlekette ve bütün dünyada mevcut fevkâlâde ahval sebebiyle pahalılık her gün birer parça daha artmış ve yukarı doğru çıkmakta bulunmuştur. Bu pahalılığı daha fazla artırmağa sebep olmamak için belediyelerin esas gelirlerine dokunmamak ve onları eskisi gibi, 1939 senesinden evvelki sistemde kalmasını temin etmek için karar verilmiştir. Binaenaleyh belediyelerin varidatı bugün fevkalâde azdır. Hlbuki buna mukabil yapmakla mükellef olduğu sosyal, ekonomik bir çok hizmetleri vardır. Ödenekleri vardır ve bunların ödenekleri fevkalâde artmıştır. Eski gelirlere nazaran beş altı misli artmış olan masrafları karşılamakta güçlük çekiliyor. Bundan başka belediyelere yeniden vazifeler veriyoruz. Memurlara zam yapıyor, senede bir maaş nispetinde ikramiye vesaire. Vakıa bunlar için Hükümet yardım ediyor. Fakat Hükümetin yardımı hiç bir zaman verdiğimiz yeni vazifelerin kendilerine tahmil ettiği külfeti karşılıyacak kadar olmuyor. Bu yüzden de güçlük çekiliyor. Bu vaziyetten şehirlerimizden bir çoğu şikâyet etmiyor. Edenlerin adedi mahduttur. Fakat kabul buyurunuz ki bir çok şehirlerimizde de belediye vazifesi diye bir şey yapmıyorlar. Yaptıkları sokakta şöyle bir temizlik yapmak bir de sokakta ekmeklere bakıp eksiklerine vaziyet etmek. İstanbul şehri gibi sosyal ve ekonomik bir takım hizmetleri vaktı ile üzerlerine almış belediyeler çok güçlük çekiyorlar. Biz bu hususta İstanbul Belediyesinin muhtelif zamanlarda Sayın Bakandan rica ettikelri gelir artırma hususlarının gerçekleşmesi için yardımlarını Sayın Bakandan rica ediyoruz.

Bu işin ne kadar mübrem olduğunu göstermek için İstanbul Belediyesinin 1939 senesinden bu seneye kadar yaptığı bazı hizmetlerin giderlerindeki tebeddülâtı göstermek için bazı rakamlar vereyim. Meselâ; yollar. 1939 - 1945 seneleri zarfında 5 milyon küsuru belediye bütçesinden, 3,5 milyonu Hususi Muhasebe bütçesinden, 2 küsur milyon lira da tramvay idaresinden ki ceman 10 milyon 800 küsur milyon liralık yol yapılmıştır. Halbuki daha yapmağa muhtaç olduğu yollar takriben eski zaman hesabiyle 50 milyon yeni zaman hesabiyle belki 200 milyon liralık daha yol yapmak ihtiyacındadır. Yalnız geçen sene şehrin muhtelif yerlerindeki Parti Kongrelerinde toplanan vatandaşlarımızın belediyeden yapılmasını istediği yol masrafı tutarı 10 milyon liradan ibaret bulunuyor. Yani bu kadar âcil talep karşısındadır. Bunu nereden versin. Onun için varidat artırılması işinin bir an evvel temin edilmesi kanaatındayım. Meselâ ilk eğitim işi 1939 da 71 000 öğrencisi vardı. 1945 de 91 000 ne varmıştır. İlk okul sayısı 438 den 461 e çıkmıştır. Köylerde yapılan yeni okullar 101 dir. Yalnız İstanbul'da 160 okulun daha yapılması lâzımdır. Üsküdar'a gittiğimiz zaman bütün ahali Halkevine geldi söyledi. Okullara çocuklarını gönderemediklerinden şikâyet ettiler. Beher okul 300 000 liraya mal olduğuna göre Millî Eğitim için bakınız daha ne kadar paraya ihtiyaç var. Hastanelere 1938 1,700 küsur bin lira sarfedilmiş. 1944 de bunun tam iki milyon fazlasiyle 3 791 000 lira sarfedilmiştir.

Su işine gelince : Su işi kumpanyadan alınmadan evvel kumpanya yılda 10,5 milyon metre mikâbı su veriyormuş. 1944 te yani bundan 7 sene sonra belediyenin dağıttığı su miktarı 21 714 000 metre mikâbını bulmuştur. Fakat buna rağmen İstanbul halkının susuzluktan neler çektiğini biliyoruz. Kadıköy'üne tanklarla nasıl su getirildiğini, arazözlerle muhtelif yerlere nasıl su yetiştirilmeye uğraşıldığını işitmişsinizdir. İstanbul Belediyesinin su işini palliatif ıslah etmesi için beş milyon, esaslı şekilde yoluna koymak için de 35 milyon lira para lâzımmış. Onun için bizim şu İstanbul Belediyesinin vaktiyle Bakanlıktan muhtelif tarihlerde rica ettiği ve Hükümetin de kısmen kabul ettiği ve çok büyük kısımlarını da vâdettiği bu su

işlerinin biran evvel yapılmasını istiyoruz.

Geliri artırmak için : Yol vergisinin şehirlerde kazanç vergisi mükelleflerinden kazanç vergileriyle mütenasip olarak alınması, böyle herkesten altı veya 12 lira alınacağı yerde, ödediği kazanç vergisi ile mütenasip olarak yol vergisi alınmasını istiyoruz.

Gelir vergisinden yüzde muayyen bir miktarın hususi idare ve belediyelere verilmesini istiyoruz.

İzmir şehri için çıkarılmış olan turistik yol yapılması hakkındaki kanunun, İstanbul, Çanakkale, Bursa'ya da teşmil edilmesini istiyoruz.

Dün Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü bütçesi müzakere edilirken birçok arkadaşlar, memlekette turizmin temin edeceği faydaları ve kazançları ileri sürdüler ve bazı arkadaşlarımız da turistlerin memlekete gelebilmesi için evvelâ turistin yaşayabileceği muhitin onun yaşayabileceği şekli alması lâzımdır dediler. Binaenaleyh az çok bu muhit İstanbul, Marmara, İzmir ve Ege mıntakasıdır. Binaenaleyh buralara turistlerin biran evvel gelerek döviz temin etmek istiyorsak buralara biraz erken himmet edelim. Turistleri buraya celbedelim.

Sonra efendim, eski kumpanyalar zamanında olsaydı gerek suya, gerek elektriğe, havagazına, tramvaya ve saireye birçok zamlar yapılırdı. Onların bir formülü vardı, kömürün fiyatı şudur derdi, şunu pahalı temin ediyoruz derdi, bu suretle şimdiye kadar zannederim elektriğin kilovatı 50 kuruşa, suyun metre mikâbı 100 kuruşa çıkardı. Bugün bunların fiyatı pek ehemmiyetsiz bir derecede yükselmiştir ve hattâ kendi masraflarını kapatamıyorlar. Zaten o kumpanyalar bu tesisleri hemen hemen ömrünü bitirmiş, ikinci dereceden mütekait bir hale geldiği zaman teslim ettiler. Binaenaleyh bu işlerin yapılması ve düzenlenmesi için yeni bir takım sarfiyat lâzımgeliyor. Onun için münasip görülecek bir derecede zam yapalım. Gerek bu zamlar hattâ yeni vergiler yapılırken sabit gelirli insanları, geçim durumu güç olanları, zor yaşıyabilen insanları muaf tutmağa çalışalım. Zaten şehrin içinde bu gibi insanlar nispeten azdır. Diğerleri gelirini bugünkü giderine uydurmuş vaziyettedir. Neden onlar bu ucuzluktan istifade etsinler? Neden onlar bu ucuzluktan ötekilerle beraber istifade etsin? İkisini ayırmağa çalışalım.

Sonra arkadaşlar, ötedenberi sinema ve lûbiyat resmi diye İstanbul Belediyesinin bir resmi vardır, bu, Düşkünlerevine ait bir şeydir, eski tâbir ile, Darülâcezelere mahsustur. Bu, şimdi Maliyece alınmıştır. Çok bir şey tutmuyordu, sayın Maliye Bakanımız son yaptıkları yardımlarla bunu veriyorlar. Fakat buna biraz daha zammederek bütün vilâyetlere ve belediyelere teşmil edilerek bu paranın hakikaten Düşkünlerevine, Umumî Hıfzıssıhha Kanununun yedi yaşına kadar olan çocuklara bakmakla tavzif edilen belediyelere, çocuklara bakmak şartiyle, verelim. Bu resmi çoğaltalım ve oralara verilmesini temin edelim.

Sonra, İstanbul'da Gazi köprüsü yapılırken köprü parası diye birşey alınıyordu. Köprü bittiği halde yanlışlıkla alınmakta devam edilmiş, biraz da para birikmiş. Bu paranın eskisi gibi alınmasında devam edilerek, İstanbul'un büyük su işlerine tahsis edilmesini rica ederim.

Sonra, bundan başka da asker ailelerine yardım için yapılmış bir kanun belediyelere bazı resimlere zam ve bazı resimler ihdas salâhiyetini veriyor. Bunlardan da İstanbul Belediyesinde biraz birikmiş para var. Bunun da yine su işlerine tahsisi için lâzım gelen formalitenin yapılmasına Sayın Bakanın yardımını temenni ederiz. Bu resimlerin bazısının da su işlerine tahsisini rica ederiz. Yani bugün memleketimizde emin bir bardak su içecek bir yer yoktur. Yani su denilen şeyin memleketimizde zaptı raptı yoktur. Bu resim her yerde azçok alınıyor. Asker ailelerine yardımdan sonra artacak kısmın da su işlerine tahsisini Sayın Bakandan rica ederim. Yalnız İstanbul'da mı su yok? Bursa da öyle. Ben 20 gün Bursa'da kaldım, orada da su sıkıntısı çektim. Onun için bu her şehir için vârittir, her şehir buna muhtaçtır.

Ben sayın Bakandan bir de memleketin heyeti umumiyesini alâkadar eden bir şey rica edeceğim. Bugün malûmu âliniz nüfus kütüğü yazımı takriben 45 - 50 sene kadar evvel bir müddet içinde yapılmıştır. Çünkü benim nüfus kâğıdımda mektepnişin diye yazılıdır. Demek ki, mektepte bulunduğum zamanlarda yazılmış. O zamandanberi memlekette çok büyük değişiklikler oldu. Siyasi değişiklikler, arazî değişiklikleri Hükümet değişikliği şu veya bunlar oldu. Binaenaleyh olan bu kadar bir değişikliğe rağmen bizim nüfus kü-

tüklerimiz elân eskisi gibidir. Filvâki sayın komisyon raporunda da buna dokunulmuştur. Beş milyon liraya ihtiyaç var mış. Hiç olmazsa, bu senelere bölünerek yapılması isteniyor.

Veraset işlerinde nüfus dairesine gidenler çok zahmet çekiyorlar. Hattâ daha evvelden çok dikkat eden bazı vatandaşlar nüfus kütüklerindeki vukuatı yazdırmakta titiz davrandıkları halde yine zahmet çekiyorlar. Bu işleri biranevvel yeni yetişen gençlerin okuyacağı ve yazabileceği şekilde düzenlenmesi lâzımdır.

Benim ricalarım bunlardan ibarettir. Bu ricalarımın Sayın Bakan tarafından kabulünü dilerim.

BAŞKAN — Hulusi Orucoğlu.

H. ORUCOĞLU (Sinob) — Bundan epiyce zaman önce vilâyetlerin hususi idarelerinin vaziyeti Parti toplantılarımızda uzun uzadıya görüşülmüş ve bunların vaziyetlerini islâh için Mecliste daimî bir komisyon teşkili bile düşünülmüştü. Hernedense sonradan bu iş tavsadı.

Özel idareler deyip geçmiyelim. Bunlar memleketimizin imar işlerinin ilk kademesini teşkil ederler. Bunlar, iş görmüyor da değillerdir.

Mahalline ait yaptıkları hizmetler hiç bir vakit inkâr edilemez. Yalnız bunların mahalline dahi faydalı olabilmesi için merkez, bunların bütçelerinden elini çekmelidir.

Misal olarak arzediyorum; bizim Sinob vilâyetinin bütçesi 600 küsur bin liradır. Bunda mükellef amelede dâhildir, nakit olarak gösterilmiştir. Bunun 160 bin lirası yüzde muayyen nispetlerle ve çeşitli kanunlarla merkeze gidiyor. Diğer vilâyetlerde de bu tabiî aşağı yukarı böyledir. Çok varidatı olan vilâyetler daha çok, az olanlar daha eksik verir. Arzettiğim gibi bu idarelerden tam randıman alabilmek için merkezin aldığı % muayyen nispetler ne olursa olsun mutlaka kaldırılmalıdır. Sonra malûmu âlileri bu vilâyetlerin bir umumî meclisleri vardır. Her senenin muayyen bir zamanında valilerin Başkanlığı altında toplanırlar uzun boylu tartışmalarla bütçelerini yaparlar, ödeneği yerli yerine koyarlar. Bütçeleri tasdik için merkeze gelince buradaki Bütçeleri İnceleme Komisyonu ödeneğin bazısını tayyeder, bazısını mevkuf tutar bazısını da o bölümden bu bölüme aktarır. Efendim, niye karışmalı? ezbere böyle iş olur mu? Mahallî ihtiyaçları en ziyade mahalli müdriktir. Hulâsa mâruzatım, bu idarelerden tam randıman alabilmek için merkez mutlaka bunların bütçelerinden elini çekmelidir. Umumî Meclislerin ödenek koymak hususundaki yetgilerine de karışmamalı .Karışıldığı takdirde bu meclislerin vücudu faydasız olur.

İkinci mâruzatım; bir zamanlar Genel Müfettişliklerin lâğvi mevzuubahisti. Şimdiye kadar Hiç bir amelî, idarî, iktisadî bir faydasına kani olmadığımız bu teşkilât devam edecek midir? Çünkü bütün mütehassıs teknik komisyonların hepsi Bakanlıktadır. İdarî işlerin mesuliyeti valilerin omuzundadır, bunlara ne kaldı? Yalnız bütçemize yükü. Eğer bizim bilmediğimiz başka bir ihtimal varsa veyahut ileride bunlardan faydalanmak mutasavverse bizi aydınlatsınlar.

Müsaade ederseniz bir şey daha arzedeceğim; o da İçişleri Bakanlığına bağlıdır, Şimdi bütçesi okunacaktır. Müsaade buyurursanız arzedeyim.

BAŞKAN — Neye dairdir?

H. ORUCOĞLU (Devamla) — Emniyet işlerine...

BAŞKAN — Buyurun söyleyin.

H. ORUCOĞLU (Devamla) — Efendim, emniyet teşkilâtı vilâyetlerimizin hepsinde vardır. Kazaların bazısında vardır, bazısında yoktur. Bunun sebebi nedir? Bu teşkilâtın bütün kazalara da teşmili imkânları yok mudur? Hiç olmazsa bir komiser muavini, iki polis. Daha doğrusu bu şehir inzibat işlerinin jandarmaya verilmesinden memnun değiliz. Mâruzatım bundan ibarettir.

H. T. DAĞLIOĞLU (Antalya) — Arkadaşlar; idari teşkilâtımızdaki bir noksandan bahsedeceğim. Bizdeki taksimatı mülkiye malûmu âliniz şöyledir : Vilâyetlerde valiler, kazalarda kaymakamlar, nahiyelerde bucak müdürleri bulunur. Merkez kaymakamlığı bizde yoktur. Teşkilâtta merkez kaymakamlığı olmadığı için merkez kazasının bütün yükü valilerin üzerindedir. Bu itibarla vali birçok kırtasi işleri arasında hakikaten boğulmaktadır. Halbuki valiler daha fazla vilâyetin nâzımı olmak itibariyle birinci derecedeki işlere bakmakla mükelleftirler. İşin biraz tarihçesine bakmak istersek vaktiyle büyük vilâyet merkezlerinde ayrıca merkez kaymakamlarının bulunduğunu görüyoruz. Bilâhare bu teşkilât lâğvedilmiştir, niçin lâğvedilmiştir, ne zaman lâğvedilmiştir? Bunu bilmiyorum. Yalnız 1314 - 1316 tarihlerine kadar

karıştırdığım salnamelerde bu suretle merkez kaymakamlığı teşkilâtına rastladım. Eğer valilerimizin serbestçe iş görmelerini vilâyette hakikaten kendilerinden matlup olan hizmetleri yapmalarını istiyorsak behemehal büyük vilâyet merkezlerine şimdilik merkez kaymakamları teşkilâtının kurulmasında zaruret vardır, kanaatındayım.

Yalnız arkadaşlar; burada bir meseleyi gözönüne almak lâzımdır. Merkez kaymakamlığının belediyelerle münasebeti nasıl olacaktır? Bunun halledilemez dâva olmıyacağını sanıyorum. İçişleri Bakanlığı şayet buna karar verirlerse İzmir gibi, Adana gibi, Bursa gibi mühim merkezlere o salâhiyeti, o yetkiyi haiz kıymetli elemanlar gönderilir, bu zatlarla belediye daireleri arasında asla bir aykırılık, bir ihtilâf çıkmaz. Bu daha ziyade şahsiyet meselesidir. Şunu biliyoruz arkadaşlar, bugün hakikaten memlekette bir kaymakam buhranı vardır. Sayın raportör arkadaşımız da raporlarında temas etmişlerdir. Halen 47 kaza merkezinde kaymakam yoktur. Doğrudur. Bunun muhtelif sebepleri olsa gerektir. Binaenaleyh biz doğru dürüst şimdiye kadar bütün kaza merkezlerimize kaymakam bulamazken bir de yirmi, otuz vilâyet merkezine kaymakamı nereden bulalım diye düşünülecek olursa bu ayrı bir şeydir. Bu takdirde kaymakam yetiştirmek için lâzımgelen bütün kolaylıkların, cazibenin, imkânların gösterilmesi lâzımgelir.

Arkadaşlar, bir mesele de, demin sayın arkadaşım temas etti, özel idareler yani hususi muhasebe meselesidir. Hakikaten memlekette bir dert halinde olan özel idarelerimiz bütün hüsnüniyetlerine rağmen, bütün çalışmalarına rağmen imkânsızlık karşısında vazifelerini yapamamaktadırlar. Çünkü varidat kaynakları azdır. Takdir buyurursunuz ki, bugün özel idarelerin başlıca varidatı, varidat kaynakları, bina, buhran vergisi, arazi vergisi, yol parası ve ferağ ve intikal harçlarından, (Tabiî vilâyet hissesi olarak alınan) miktar, ispirto ve ispirtolu içkilerden alınan resim ve saire muhtelif paralardan ibarettir Bugün vilâyetlerdeki yalnız maaş vaziyeti idare etmek için Yüksek Meclis 4178 numaralı bir kanun çıkarmıştır, sonra 4599 numaralı bir kanun daha çıkarmıştır. Bu sene bütçemizde bu kanunların gereğine göre, özel idare ve belediyelere 5 250 000 ve 4599 numaralı kanuna göre de 8 031 000 lira vermektedir. Yani Devlet elini özel idareden çektiği gün hususi muhasebeler tamamiyle mefluç bir hale gelecektir. Kaldı ki, bugün fevkalâde vaziyetler dolayısiyle fazla varidat alınmaktadır. Yarın normal vaziyete avdet ettiğimiz zaman bugün aldığımız varidatın bir kısmı da kendiliğinden yok olacaktır. Halbuki masraf boyuna artacaktır. Bunun için ne yapmak lâzımdır? Bunu şimdiden düşünmeliyiz. Hatıra ilkokul hocalarının maaşlarını hususi muhasebelerden umumî bütçeye almak gelir. Eğer bu yapıldığı takdirde özel idareler bugünkü varidatlariyle sadece bina vaziyetlerini, sadece okul yapmayı, ders levazımını almayı başarabilirse bundan da memnun olmak hakikaten yerinde bir şey olur.

Arkadaşlar; zaten bugün hususi idarelere, özel idarelere vermekte olduğumuz vergilerden bir kısmı kabili tahsil bir halde değildir. Meselâ bina vergileri, bunun için 100 000 lira görürsünüz, halbuki ancak 20 000 lirası kabili tahsildir. O halde arkadaşlar, eğer özel idareleri yaşatmak lâzımsa ki, kanaatimce yaşatmak lâzımdır, çünkü demokrasi esaslarına dayanır, yine tekrar ediyorum, yaşatmak lâzımsa onları bugünkü mefluç halden kurtarmak icabeder.

İçişleri Bakanlığı tarafından kontrol edilmesi gayet yerinde bir şey olur. Çünkü mesuliyetsiz salâhiyetlerin memleket için bir zaman faydalı olacağına kani değilim.

Geçen sene de rica etmiştim; küçük görünür ama, mâzur görsünler sayın Bakan. Bunlar şüphesiz her sene bir bütçe yaparlar. Gönül ister ki, her vilâyet bir sene zarfında yapmış olduğu faaliyetler hakkında ufacık bir kitapcık çıkarsınlar ve bunu yaysınlar. İleri de bunun kiymetleri çok olacaktır. Arzettiğim gibi vaktiyle vilâyetlerin çıkarmış oldukları salnameler bugün hakikaten çok işimize yaramaktadır. Ayrıca muhtelif sebepler dolayısiyle bazı köylerin adları sık sık değişiyor; bazıları bucağa çevriliyor, yahut falan yere veriliyor. Yani bir çok değişiklikler yapılıyor. Bunlar memleketin haritası, iç durumu iktisadi durumu noktai nazarmdan çok mühimdir. Binaenaleyh İçişleri Bakanlığı hangi yerlerde, vilâyetler, kazalar, bucaklarda ne gibi değişiklikler yapılıyorsa bunlar hakkında ufak bir bröşür bastırmak suretiyle efkârı umumiyeye yahut ilgililere vermeleri yerinde bir iş olur. Bu yapılamayacak

bir şey de değildir. Ve çok faydalı bir iştir.

Yine arkadaşlar; tapu meselesinde de temas etmiştim. Sayın Gl. Niyazi Gözcü de dokundular, raportör arkadaşımız da gayet nâzim bir surette izah ediyorlar, nüfus kütüklerinin yeni yazıya çevrilmesi lâzımdır. Kaybedecek zamanımız da yoktur.

5,5 milyon lira para lâzım geldiği söylenmektedri. Nereye para vermiyoruz buraya da veriririz. Mesele, sosyal bir dâvadır. Bir çok meselelerden evvele alınacak bir dâvadır. Geciktirecek zamanımız yoktur. Şimdiden dahi bir çok nüfus ihtilâfları yüz göstermektedir.

Bir nokta daha, af buyurun, ben, prensipler üzerinde konuşmağı esas olarak alan bir arkadaşınızım. Fakat görüyorum ki, yeni bütçede yeniden ilceler teşkil etmek için 250 bin lira kadar bütçe vardır. Geçen sene gelen kanun tasarıları bir yerin ilce merkezi olabilmesi için ne gibi şartları haiz olması lâzımgeldiği bilirtilmektedir. Bendeniz sadece bir muhtıra kabilinden arzediyorum.

Bizim Antalyanın Alanya kazasına bağlı bir Gazipaşa vardır. Burası eskiden kaza merkezi idi. Hakikaten burası büyük bir yerdir, buranın kaza olması evleviyetle lâzımdır. Sayın Bakanın bu hususta lâzımgelen etütleri yaptırmasını rica edeceğim.

Arkadaşlar, bucak müdürlerine geliyorum. Bu arkadaşlar, memleketin bucak ve köşelerinde, memleketin emniyeti, selâmeti, ve idaresi için vazife almiş olan bu arkadaşlar hakikaten Büyük Meclisin himayesine sevgisine muhtaçtırlar. Bugün Devlet memurları arasında haiz oldukları otorite bakımından da mütalaa edilmek şartiyle en hazin en acınacak durumda olan memur sınıfı nahiye müdürlerimizdir. Bunlar hakkında yeni tedbirler almak yeni kanun tasarıları getirmek çok yerinde bir şey olacaktır.

Arkadaşlar, belki yeridir veya değildir amma bilmiyorum. İç Bakanlığını da alâkadar eder. Bunun için arzediyorum; Hükümet dairelerindeki odacıların vaziyetini de düşünmek lâzımdır. Bakanlık odacılarının aldıkları paralar arasında müsavat yoktur ve bakanlıklar arasında aynı işi gördükleri için müsavatsızlık yaratmaya da asla sebep yoktur. Hepsi aynı vazifeye gelen vatan çocuklarıdır. Bu ufak bir mesele amma yürekler yakar, acıdır. Binaenaleyh bu odacı meselesini halletmemiz lâzımdır ve hepsi için de muayyen bir ücret kabul etmek lâzımdır. Devlet dairelerinin birbirinden farkı ve imtiyazı yoktur.

Müsaade buyurursanız. Bir de belediye işlerine temas edeceğim; bizde iki türlü belediye reisi vardır. Bir kısmı mansup bir kısmı da seçilmiştir. Yurdumuz ötedenberi demokrasinin melcei haline gelmiş ve yeni bir hayatın icabı tam hüriyetle bu memlekette seçim yapılırken gönül istiyorki bütün işlerimizde olduğu gibi belediye başkanlarımızda seçilmiş olarak vazifelerini yapsınlar.

Binaenaleyh bendeniz şu iddiada bulunamam: Falan yer halkı reşittir, falan yer halkı reşit değildir. Hayır, böyle şey yoktur. Bizim belediye reislerimizin tamamen halkın tamamen halkımızın itimadını haiz ve memleketin öz evlâdından seçilmiş arkadaşlar olmasını arzu etmekteyiz. Bunun için de Hükümetin esaslı bir tedbir almasını rica edeceğim. (Alkışlar)

S. T. ARSAL (Çanakkale) — Efendim; İçişleri Bakanımızdan bir iki ricada bulunacağım ve bazı mütalâalarımı arzedeceğim. Benden evvel konuşan arkadaşlarım benim burada tesbit ettiğim mevzulara temas ettiler. Fakat bunları da kendi görüş ve düşünüşümle söylemekte fayda görüyorum.

Milletçe kütle halinde kalkınma dâvasında şehir ve kasabalarımızın kalkınmasının da belli başlı bir konu olduğu arzdan müstağnidir.

Belediyeler ve hususi muhasebeler, husisi kanunlarla kendilerine bu yolda verilen hizmetlere koşulmuştur. Fakat bu hizmetlerin gereği yapıldığını maalesef iddia etmek mümkün değildir. Çünkü yapmağa mecbur oldukları hizmetlerin karşılıkları çok yerlerde yoktur. Bu idarelere gelir kaynakları sağlamak, diğer arkadaşlarımızın da işaret ettikleri gibi yeğâne dâvadır. Bugün belediyeler ve hususi idareler diğer kanunların kendilerine yüklediği bir takım külfetlerin altındadır. Meselâ bunlardan şimdi hatırıma gelenleri arzedeceğim.

İller Bankası kurulmuştur, bugün muntazaman işlemektedir, fakat belediyelerimiz hâlâ buraya bir hisse ödemektedir. Cumhuriyet Merkez Bankası kurulmuştur, buraya da hisse ödenmektedir. Beden Terbiyesi Kanunu mucibince yine muayyen bir hisse verilmektedir. Buna benzer bir sürü kesintileri bütçesinden ayırıp vermektedir. Geri kalan kısım ise ödevlerini

yapmağa kâfi gelmemektedir. Buna bir misâl arzedeceğim. Zaman zaman memurlarımıza Hükümetçe zam yapıldığı halde bazı belediyeler bu zammı vermedikleri için kendilerine umumî muvazeneden yardım yapılmaktadır. Halbuki gerek Belediyeler, gerek idarei hususiyeler memur maaşını temin ile mükellef müesseseler değildir. Mahallî, bedîî, ne diyeyim, müşterek ihtiyaçları tatmin edecek hizmete koşulmuş çok esaslı müesseselerimizdir.

Bu sene bütçemizin esaslarından birini bu arzettiğim kanunun ele alınmış olmasiyle görmekteyiz. Meselâ bazı il hastanelerimiz muvazenei umumiyeye alındı. Değerli Maliye Bakanımızın burada ifade buyurdukları gibi bu iş için ayrılan para yekûnu 28 - 29 milyon liraya baliğ olmaktadır. Yani bu 28 - 29 milyon lira muvazenei umumiyeden mahallerine terkedilmiş demektir. Bu bir yardımdır ve çok hayırlı bir yardımdır. Bu yardımın gelecek yıllarda da diğer il hastanelerine teşmilini sayın İçişleri Bakanımızdan rica ediyorum, tabiî Sayın Hükümetimizin de müzaheretini dilemek çok yerindedir.

Diğer arkadaşlarda izah buyurdular, uzun boylu mucip sebeplerle arzettiler, belediyelere ve hususi muhasebelere tahmil edilen mükellefiyetler artık kaldırılmalıdır. Biz köylerde salma halinde, köy şahsiyeti hükmiyesinin muhtaç olduğu tesisleri tevzi yapsın diye bir usül kabul ettiğimize göre, bunları şehir ve kasabalara niçin teşmil etmemekteyiz. Meselâ şehirlerde ve kasabalarda yaşayan vatandaşlarımız o şehir ve kaasbanın her çeşit medeni tesislerinden faydalanırken, eğer malı varsa idarei hususiyeye ve belediyeye bir vergi ve bir resim ödemektedir, eğer yoksa on para vermez. Fakat hemşehri o şehir ve o kasabanın mukadderatı üzerinde oy sahibidir. Halbuki İsviçre gibi örnek memleketlerde bile hemşehrilerin şahsi ve bedeni mükellefiyetleri de vardır.

Şu hale göre, bizde hemşehriler ve altı aydan fazla bir yerde oturanlar mahallî belediyelere muayyen, maktu bir para ile mükellef tutulmadıkça vaziyetin ıslah çaresini bulamıyacağız. Çünkü mutlaka her niymet bir külfet çağırmakta ve zaten bunları biz köylerimizde tatbik etmekteyiz.

Yine Maliye Bakanımız yeni gelir ve işletme kanunları ile malî bir reform yapmakta oldukları bu sırada bütün muasır medeni memleketlerde Devlet vergileriyle beraber mahallî idareler ve belediyelerin resim ve vergilerinin de miktar ve nispetlerinin beraberce tesbit edildiğine nazaran Sayın İçişleri Bakanımızdan Belediyelerin ve Mahallî idarelerin vergilerinin hak ve hisselerinin de bu malî kanunlarla ahenkli olarak tanzim ve tahakkuk ettirilmesini rica etmek yerinde olur.

Diğer mâruzatım şehirlerimiz ve kasabalarımız ve bucaklarımızla köylerimizin bulundukları mahallerinin birbirlerine olan mesafelerinin bu çabuk kalkınma dâvasına müsait durumlarda olmadıklarıdır. Öyle il ve ilce merkezlerimiz vardır ki, bucak ve köylere 60 - 70 ve hattâ daha fazla uzak mesafededirler. Yine öyle ilce ve bucak merkezleri gezdiğim zaman gördüm ki, hayat sahaları yoktur. Dâva çok esaslı olduğuna göre hiç olmazsa şimdilik bucak teşkilâtından başlanarak, köylerimizi bucak etrafında toplamak, onları idarî ve iktisadi bakımdan tanzim etmek mütalâasındayım.

Üçüncü mâruzatım; kendi görüşüme göre, en önemli dâvalarımızdan biridir ve şehir ve kasabalarımızın plânlaştırma işidir.

Yapı ve yollar kanunu, müstakbel şehirlerin plânlara göre işlerinin yürütülmesini âmirdir. Halbuki birçok il ve kasabalarımızın henüz bir plânı yapılmamıştır; gerek Devlet reisinin ve gerek Hükümet reisimiz en kötü bir plân bile, plânsızlıktan mutlaka iyidir demekle gittikleri ve gezdikleri yerlerde bu plânlaşma işini mütemadiyen teşvik etmektedirler. Şimdi bu plânlar yapılıncıya kadar belediyelerin yapı işleri ne gibi bir yol tutmuştur. Bendeniz buna dair bir hüküm bulamadım. Halbuki, bu işler plânlanıncaya kadar geçecek zaman içinde binalar ve yolların gelişmesini durdurmamak ve ilerideki plâna mutabakatı olan bir çerçeve içinde sağlamak imkânını vermek lâzımdır.

Ben, bu plân işini milletçe kalkınma, sağlık, saadet ve bilhassa ferdin enerjisini kullanmak bakımından çok lüzumlu görmekteyim. Bildiğim şehir ve kasabaların içlerinde bu gün rastgele yapılan ve sonra merhametle bırakılan öyle mahalleler vardır ki, güneş görmez, yolu yoktur, suyu yoktur, kanalizasyonu yoktur, ölüm bataklığıdır. Bu şehirlerde insan ve bilhassa çocuk vefiyatını bu mahallelerde görmek tüberkülözün envaına her çeşidine rastlamak ve sari hastalıkları bir kolleksiyon halinde takip etmek

çok kolaydır. Onun için ben bu dâvayı hastaları tedavi için sarfettiğimiz milyonları kazanmak dâvası olarak görüyorum.

Ben gezerken öyle şehirler gördüm ki, iki ayrı mıntakaya ayrılmıştır; dağ mıntakası, ova mıntakası. Kanalizasyon kolay, suyu yanı başında günlük güneşlik, mütemadiyen hava cereyanları başından geçer, burada insanların 90 yaşına kadar yaşadığını gördüm. Yanı başında merzağî yere gömülmüş, mahallerde ise, tıbbın yazdığı bütün hastalıkları bulmak mümkündür. Bazı şehir plânları işte çarşı buradadır, alışılmıştır diye maalesef bu ova da merzağî, hastalıklı mıntakalarda yapılmaktadır. Gezdiğim yerlerden birinin kadastrosu yapılıyordu. Kadastro müdüriyle görüştüğüm zaman bana dediki, bu dağ mıntakasının kadastrosunu tesbit için gittiğimizde mal sahiplerini sapa sağlam bulduk. Şu gördüğünüz ovanın kadastrosunu yaparken % 90 veraset ilâmı aramak zorunda kaldım. Bu maalesef bir gerçektir.

Onun için Sağlık Bakanımızın da bu şehir plânının tanziminde, Nafia Bakanlığı, ve İçişleri Bakaniyle müştereken bu dâvayı ele almasında bendeniz fayda görüyorum. Mâruzatım bu kadardır. (Alkışlar).

A. BİNKAYA (Kastamonu) — Muhterem arkadaşlar, göçebelik yasak olmasına rağmen maalesef yurdun bazı bölgelerinde göçebeler barınmaktadırlar. Bu yıl seçim çevremde bulunduğum esnada bu hâdiselerin yakinen şahidi oldum. Araştırdığım karakollardan vilâyeti tetkik etim. Boğazlıyan'da resmî kayda müstenit 34 at ve kısrak hayvan sürüsü almış ve götürülmüştür. Binaenaleyh göçebeler yalnız kanunun mevcudiyetine rağmen barınmakla kalmıyorlar güz sonuna yakın başka bir tarafta kışlamak üzere oraları terkedeceklerine yakın zamanda birtakım at ve hayvan sürülerini alıp götürüyorlar. Bu, Boğazlıyan'da da ve Mecitözü taraflarında aynıdır. ve kayda müstenittir. Bizim bölgede de, yani Çerkeş'le Ilgaz'da sürüp götürdükleri, yine resmî kayda müstenit 22 hayvandır, fakat dört hayvanı çalman bir adamın yana yakıla anlattığına göre 37 hayvanını almışlar, götürmüşler ve bu göçebeler Kastamonu sınırlarında barınabilmişler, Çerkeş'e, Ilgaz'a yakın kesif ormanlar arasında idareye, jandarma karakollarına uzak olan yerlerde her nasılsa 2 - 3 ay hayvanlarını otlattıktan ve yazı hoş bir surette geçirdikten sonra giderken de hoşlandıkları hayvanları çayırlardan, ahırlardan toplamışlar, götürmüşler. Bu sırada civardaki bir köylünün üzerine varmışlar, onu bağlamışlar, eziyet etmişler, yokedeceklermiş, arkadaşlarının yetişmesi üzerine bırakmışlar. Uzunca bir hikâye. Köylüler korkmuşlar, tazalüm ettiler. Alâkadar olması lâzımgelen karakolu araştırdım. Çankırı'dan ve Çerkeş'ten vaktü zamanında telgraf verilmiş, bu telgraflar 10 gün sonra bucak merkezine geliyor. Şehirden merkeze bir telgraf beş günde gelmiştir. Köylüler korkudan söyliyemiyorlar, jandarma bizim ocağımızı söndürür diyorlar. Bunlar bu kadar cüretkâr olduktan sonra tabii söyliyemezler. Geceleri sarp dağlardan, derelerden yol almak suretiyle sabahlara kadar yürümüşler, hayvanları alıp götürmüşler, Kastamonu hududunu aşmışlardır. Aradan bir ay geçtikten sonra Ankara'ya dönüşümde asıl hayvanların çalındığı Çankırı ilinin valisini gördüm, kayıtları yoklattım, vaziyet hakkında bilgi edinmek istedim. Jandarma kumandanını çağırmak suretiyle malûmat verdiler. Bir miktar hayvanı ölü olarak, bir kısmını da canlı olarak bulmuşlar. 2 - 3 kişi elebaşı olarak tesbit edilmiştir, fakat henüz hiçbir hayvan hırsızı yok ortada.

Muhterem arkadaşlar, bu hâdise ile şunu arzetmek istiyorum ki, bazı köylerimiz çok ıssızdır, dağ köylerimiz vardır. Bu göçebeler buralarda barınmak fırsatını bulabiliyorlar. Sekiz saatlik iç yerlere jandarma gidemiyor. Şu halde iki şey rica ediyorum Sayın İçişleri Bakanımızdan : Jandarma karakolları miktarının artırılması, jandarmaların seviyelerinin yükseltilmesine çok önem verilmesi ve bu göçebe belâsından köylünün kurtarılmasını ve buna nihayet verilmesini rica ediyorum. Mâruzatım bundan ibarettir.

H. ULUSOY (Niğde) — İçişleri Bakanımızdan bazı prensip temenilerinde bulunacağım.

1. Nüfusu iki bini geçmiş bazı köy ve bucaklarımızda belediye teşkilâtı vardır. Müşahedelerimize göre bu köy ve bucaklardaki belediye teşkilâtı bu köy ve bucakların müştereken bir hamle ile kalkınmasını önliyecek bir engel haline gelmiştir. Daha doğrusu buralarda belediye teşkilâtı faydalı olmamaktadır. Nüfusu iki binden fazla bile olsa köy vasfını haiz

bulunan köy ve bucaklarda Köy Kanununun tatbik edilip edilmiyeceğinin esaslı bir tetkika tâbi tutulmasını rica ediyorum.

2. Köy ve kasabalarımız arasında bir çok sınır ihtilâfları vardır. Bugün bu sınır ihtilâflarını hal için konmuş olan formaliteler bu meseleleri kati olarak halledecek bir durumda değildir.

Sayın İçişleri Bakanımızdan, böyle senelerden beri devam etmekte olan ihtilâfları derhal ve kati olarak halledebilecek formalitelerin nasıl meydana getirileceğinin tetkik edilmesini rica ederim.

Üçüncüsü, köylerin bucaklara, bucakların kazalarla, kazaların illere bağlanmasında bugün bazı idari ve iktisadi müşkülât doğuracak şekiller vardır. Bu işlerin esaslı bir tetkike tabi tutularak bütün bu mülki teşkilâtın yeni bir nizama bağlanmasını İçişleri Bakanımızdan rica ederiz.

Benden evvel söz alan Sinob Milletvekili arkadaşımın temas ettiği 1561 numaralı kanun ile teşekül eden «Vilâyet bütçelerini tetkik komisyonu» nun bütçelerde yaptığı tadilâtın Meclisi umumilerin teşkilini hedef tutan maksada muvazi olarak tadil edilmesini bilhassa ben de rica ediyorum.

Çiftçi Mallarının Korunması Kanunu, bütün memlekette iyi işlememektedir. Bu kanunun iyi işlememesinin sebebi, kanunun millî bünyemize az mutabık olmasından mı, yok sa esas bir fikri takibin mevcut olmamasından mıdır? Bu meseleyi de esaslı bir şekilde tetkik etmelerini Sayın İçişleri Bakanımızdan rica ederim.

Silâh taşıma yasağı hakkındaki müeyyideler biraz hafiftir. Bunlar biraz kuvetlendirildiği takdirde bugün acı neticeler veren ufak tefek hâdiselerin daha az acı bir şekilde nihayet bulacağına inanıyorum.

Jandarma işleri hakında Sayın İçişleri Bakanımızdan dört sual soracağım;

1. Jandarmanın erbaştan aşağı kademesinde en az orta tahsilli, yetgisini iyi kullanır, sorumluluğun gereklerini kavramış olan elemanların kullanılması mümkün değil midir?

2. Jandarmada bugünkü geçici mükellefiyet yerine daimî vazifeli bir meslek sistemi takibi mümkün değil midir?

3. Polis ve jandarma teşkilâtının vazife mıntıklarını birleştirmek hususunda bir etüt yapmak mümkün müdür?

Çünkü çok müşkülât doğurmaktadır.

4. Jandarma subaylarının emir ve kumanda, kıdem, bağlılık ve sorumluluğu hususunda bugün yürümekte olan sistem ihtiyacı temine kâfi midir?

Bunların cevaplandırılmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yok.

İÇİŞLERİ BAKANI H. URAN (Seyhan) — Arkadaşlarım kıymetli mütalâalariyle bizim için de her birisi birer üzüntü konusu olan meselelere salâhiyetle ve isabetle temas ettiler ve bizi her biri üzerinde ikaz etmiş bulundular. Kendilerine peşinen teşekkürlerimi arzederim.

Umumî mahiyette arzetmiş bulunayım ki, durum hakikaten tasvir ettikleri şekildedir. Bendeniz yalnız bu durum üzerinde nasıl işlediğimizi teferruatiyle arzetmek için huzurunuza gelmiş bulunuyorum.

Belediyeler, kanunun kendilerine verdiği vazifeleri hakikaten bugün başaramamaktadırlar ve istendiği gibi işleyememektedirler. Belediyeler seçilmiş heyetler olmaları itibariyle tabiatiyle muhitin verebildiği elemanın kudretine tâbi birer teşekkül olarak kalmaları zarureti dışında bu tesisler için en büyük müşkül malî menbalarının kısırlığından gelmektedir. Hakikaten son tedvin edilmiş bulunan Belediye Kanununu belediyelere gerek mecburi, gerek ihtiyari olarak büyük vazifeler tahmil etmiştir. Fakat bu vazifelerin yine büyük bir kısmı işlememektedir. Belediyeler bunları başaramamaktadır. Bu nokta daha evvel göze çarpmış ve ele alınmıştır. Grupta bunun için salâhiyetli arkadaşlardan mürekkep heyetler teşekkül etmiş rapor yazmışlardır. Belediyelerin salâhiyetli kimseleri merkeze celbedilmiş, kongre halinde mütalâalarına müracaat edilmiştir. Biz aşağı yukarı iki senedenberi bu mevzu üzerinde biz de çalıştık ve bir kaç gün evvel büyük Meclise bu baptaki düşüncelerimizi bir tasarı halinde takdim ettik. Heyeti celileniz bunu kanun halinde tetvin ederse umuyoruz ki belediyeler yakın atide üzerine aldıkları vazifeleri bu malî menbalardan istifade etmek suretiyle başaracak duruma geleceklerdir. Bir arkadaşımız bilhassa İstanbul Belediyesi için, sinema ve tiyatrolardan alınacak resimlere temas etti; bu resimlerin de

belediyelere terki arzettiğim tasarıya girmiş bulunmaktadır.

Hususi idareler de bu vaziyettedir. Bilhassa içinde bulunduğumuz ve yaşadığımız şartların ağırlığı bu idareleri yine üzerlerine aldıkları vazifeleri başaramaz bir hale getirmiştir. Umumî meclislerin kabul ettikleri bütçelerin, takdir buyurursunuz ki, buradaki bir komisyon tarafından tetkiki Heyeti Celilenizden çıkmış bir kanuna dayanmaktadır. Bunun kaldırılması hususi idareleri yeni baştan ele alma mevzuudur. Biz de bunu ele almış bulunmaktayız. Hususi idareleri ele aldığımız zaman hareket noktamız şu olmuştur: Bugün Hükümetçe hangi hizmetler mahallî telâkki ediliyor, hangi hizmetler merkezî telâkki ediliyor? Bunu ayırdıktan sonra mahallî telâkki edilen hizmetlerin mahallerinde başarılması için, mahallî menbalar neler olmalıdır? Biz bu iki veche üzerinde de harekete geçmiş bulunmaktayız. Malî menbaların neler olabileceği hakkında Maliye Bakanlığı mütehassıslariyle İçişleri Bakanlığı mütehassıslarının birlikte çalışması için Maliye Bakanımızla mutabık bulunmaktayız ve Başbakanımız da bunu tasvip etmiş bulunmaktadır. Umarım ki bu iki hareket üzerine bir tasarıyı huzurunuza getirirsek ve bu bir kanun halinde çıkarsa hususi idareler de üzerine aldıkları işleri başaracak bir duruma girmiş olacaklardr.

Bir arkadaşım İstanbul sularından bahsetti. Hakikaten su işi, iki büyük şehrimiz olan İstanbul ve Ankara'da henüz halledilmemiş işlerin maatteessüf başında galmektedir. Bu sene kuraklık ta müessir olmak suretiyle İstanbul büyük bir iztirap çekmiştir. Ankara, yaz aylarında ancak günün bir kaç saatinde abonelerine su verebilir bir hale gelmiştir. İstanbul suyu işini müsaade buyurursanız rakamlara dayanmak suretiyle belirtmeğe çalışayım.

1932 senesinde su işi bir ecnebi şirketten satın alınmış ve 1933 senesinden itibaren bir belediye işletmesi halinde çalışmaya başlamıştır. Şirketin 1932 senesinde şehire verebildiği su senede 10 571 713 metre mikâbıdır. Bunun aylık ifadesi 880 976 ve günlük olarak ta ifadesi 29 865 metre mikâbıdır. 1944 senesinde belediye işletmesinin şehire verebildiği su senelik olarak 21 419 410 metre mikâbıdır. Bunun aylık olarak ifadesi 1 784 950, günlük olarak ifadesi 59 498 metre mikâbıdır. Görülüyor ki, belediye bu işi üzerine aldığı andan itibaren şebekede yaptığı islahatla İstanbula şirketin veregelmekte olduğu suyun bir mislinden fazla su verilmiştir. Bunu abone miktarı da teyidediyor; hakikaten şirket zamanında abone miktarı 18 192 iken, 1944 de 28 759 a çıkmıştır. Bu, İstanbul nüfusunun artmış olmasından ziyade İstanbul halkının ihtiyacının artmış olmasından iler gelmektedir ki, bununla övünmek lâzımgelir.

İstanbul belediyesi, üzerine aldığı bu iş için bu kadar miktar suyu isale edebilmek için beş milyon liraya yakın sarfiyat yapmıştır. Fakat bugün durum o hale gelmiştir ki, şebekenin herhangi bir ufak şekilde ishaliyle vaziyeti kurtarmak mümkün değildir. Binaenaleyh şimdiki halde Terkos Gölü ile terşih havuzları arasında galeriyi kos bölü ile terşih havuzları arasındaki galeriyi genişletmek veyahut yeni bir galeri yapmak ihtiyacı kendisini göstermiştir. Bu ne belediyenin, ne de Sular İdaresinin senelik bütçesinden artırılacak miktar ile başarılacak bir mevzu gibi görünmüyor. Bunu biz tetkik ettik. Yeni malî membalar aramaktayız. Huzurunuza belki yakında bir tasarı ile geleceğiz. Bu tasarı aynı surette Ankaranın da ihtiyacını defedecek diye düşünüyoruz.

Yine bir arkadaşım Gazi Köprüsünün inşasını temin için nakil vasıtalarına konulmuş bulunan mnnzam resimlerin su işine tahsisini münasip diye ifade buyurdular. Biz de bu konu üzerinde çalıştık. Ve bunun için de bir tasarı hazırlamış bulunuyoruz.

Nüfus yazımına gelince bunun; hakikaten arkadaşlarımın tasvir ettikleri gibi, geç kalmış bir iş olarak telâkki edilmesi doğru olur. Bu 5,5 milyon liralık bir iştir. Bunun bir milyon lirası defter, beyanname, ilmühaber gibi matbu evrak masrafı, 600 000 lirası yazımın kütüklere geçirilmesi masrafı, geriye kalanı da binnefis nüfus yazımına gidecek heyetlerin masarifi olarak hesap ediliyor. Bu sene bütçeye bir milyon lira koymak için çalıştık. Bununla hiç olmazsa matbu evrakın basımını düşünüyorduk. Gelecek sene yazıma başlıyacaktık. Fakat bütçe darlığı dolayısiyle bunu yapamadık.

Bir arkadaşım; ilcelerin teşkiline prensip olarak temas buyurdular. Birkaç senedenberi huzurunuza getirdiğimiz, bucakların ilce olması işinde bizim kabul ettiğimiz prensip şudur : Saha genişliği, köy adedinin fazlalığı, nü-

fusun fazlalığı. Bu üç unsurla idarenin istilzam ettiği vaziyeti telif ederek hangisinin diğerine takdim edilmesi hakkında karar verip huzurunuza geliyoruz.

Bucak müdürlerinden bahsediliyor. Biz, il, ilce ve bucak idarelerini kül halinde iller idaresi olarak ele aldık ve tekmilinin icabettirdiği, lüzum gösterdiği hususatı bir tasarı içerisinde topladık. Bugün kendi bünyemizde son rotüşlerini yapmaktayız. Bunu yakında, iller genel idaresi tasarısı olarak huzurunuza getirmek istiyoruz.

Bir arkadaşım, belediye başkanlarının seçimli olmasından bahsetti. Biz de aynı kanaattayız ve esasen Parti programımızda belediye başkanlarının seçilmiş olarak vazife almasını emreder. Bugün 73 belediye başkanı mansuptur ve istisnai bir durumdadır. Biz fırsat buldukça ve mahallinin belediye işlerini başaracağı kanaatını edindikçe bu mansupluğun seçime tahvil etmekteyiz.

Arzettiğim iller genel idaresi tasarısında her il için merkez kaymakamlıklarını kabul ettik.

Emniyet teşkilâtının genişletilmesinde hedefimiz tekmil ilce merkezlerini jandarmadan emniyet teşkilâtına devretmektir. Bugün 409 ilcemiz vardır. Bunun ancak 180 küsurunda emniyet teşkilâtımız bulunmaktadır. Takdir buyurursunuz ki; tekmilinde emniyet teşkilâtının tesis edilememesinin sebebi kadro darlığı ve tahsisat azlığıdır. Maamafih senç geçtikçe bunu artırmaktayız.

Bir arkadaşım, vilâyet salnamelerinden bahsettiler. Bunu geçen sene de emretmişlerdi. Maalesef bunu yapamadık. Bu sene bütün köylerimizin durumunu gösterir bir kitap neşrediyoruz. Ondan sonra da salnameleri ele almak isteriz.

Bir arkadaşım, köy karakterindeki yerlerde Belediye Kanununun verimsizliğinden bahsettiler ve Köy Kanuniyle bunların daha iyi idare edildiğini söylediler. Biz de aynı kanaattayız. Bilhassa herhangi 30 - 40 evli bir köy ilce merkezi olduğu andan itibaren otomatikman Belediye Kanunu oraya giriyor. Halbuki orada Belediye Kanununun kendisine verir göründüğü malî membalardan hiç istifadesi olmuyor. Biz bunu düşündüğümüz için küçük belediyelere ayrı bir rejim vermek istiyoruz. Bu da köy ve Belediye Kanunlarının mezcedilmesinden meydana gelecek bir kanun olacaktır.

Jandarma karakollarının artırılması hakikaten lüzumludur. Fakat bugünkü mevcudumuz ancak bu kadar bir karakol açmıya müsaittir. Esasen bir karakolda on kişiden aşağı müretteabat bulunmaması taraftarıyız, buna lüzum görüyoruz. Eğer fazla er alabilirsek yine yeni yeni karakollar teşkil etmekte hiçbir mahzur görmeyiz. Bilâkis arzu ettiğimiz bir keyfiyettir.

Göçebeler bahsine gelince; bu, memleketin eski bir derdidir. Bütün arkadaşlar da takdir buyururlar. Binkaya arkadaşımızın tasvir ettiği vaka hakikaten olmuştur. Boğazlıyan'dan 34 hayvan çalınmış, müfrezeler bunun peşine düşmüş, Erbaa ve Amasya taraflarında seyyar çingeneler elinde bulunmuştur. Binaenaleyh İçişleri Bakanlığınız seyyar çingenelerin derhal iskân edilmesi için tamimde bulunmuştur.

Arkadaşım Gözcü Çatalca'nın Bahşayiş köyünden bahsettiler. Bu daha ziyade iskâna taallûk eden bir iştir. Biz meşgul olmamaktayız.

Silivri'ye gelen göçmenlerin Evkaf İdaresi tarafından iskân edildiklerini Ziya Karamursal arkadaşımız bana söylemiştir. Bu mesele de bize taallûk etmemekte ve halledilmiş bulunmaktadır.

Mülki teşkilât işini kül olarak ve zeerî şekilde ele almanın henüz zamanı olmadığını düşünüyoruz. Onun için münferit müracaatları münferit hâdiseler şeklinde ele alıyoruz ve ancak onları karşılıyoruz. Temenni edelim ki, normal zaman gelsin. Normal zaman geldiği vakit bu mülki teşkilât meselesini umumî bir şekilde halledeceğiz, yeni bir mülki teşkilât kanunu bütün bu mahzurları izale edecektir. Bilmiyorum, arkadaşlara cevap arzetmediğim bir nokta kaldı mı?

(Teşekkür ederiz, kâfi sesleri).

H. ORUCOĞLU (Sinob) — Efendim, Genel Müfettişler hakkında bir sual sormuştum.

İÇİŞLERİ BAKANI H. URAN (Seyhan) — Efendim; Genel Müfettişler işini bendeniz geçen sene de gene bu kürsüde bütçe münasebetiyle arzetmiştim. Genel Müfettişler tekmil vilâyetleri sahası içine almış bir teşekkül değildir. İstisnai bir halde ancak mahdut sahalarımızı eline almış bir teşekküldür. Bunlar son zamanda Bakanlar Kurulu kararıyle çıkan bir talimatla daha faydalı bir hale gelmişlerdir.

B. ATALAY (Kütahya) — Sayın arkadaşlar, bu kürsüye gelmek istedim, beni iki şey kür-

süye gelmeğe sürükledi. Birisi Binkaya arkadaşımızın göçebelere ait sözü, diğeri de Sayın Bakanın aşair meselesi.

Evet, aşair meselesi bu memleketin esaslı ve acı bir derdidir. Evet arkadaşlar yörükler meselesi, göçebe meselesi bu memleketi içinden yıkan, çürüten, millî serveti mahveden bir belâ olmuştur. (Bravo sesleri). Tâ Selçukîlerden beri devam eden iskân; Sultan Mahmut zamanında çok fena ve çok kötü bir şekilde yapılmıştır. Anadolu' da vaktiyle yer yer çıkan isyanlar göçebelere atfedildi. Hakikatten de onlar yaptı. Ben kendim işittim, Kozan dağlarında bir ihtiyar yörük kadın söylüyordu: İlâhi Osmanoğlu, sen bizim yurdumuzu, yuvamızı dağıttın, dilerim Tanrıdan senin de yurdun, yuvan dağılsın.

(Duası kabul olmuş sesleri).

H. SAKA (Trabzon) — Duası müstecap olmuş.

B. ATALAY (Devamla) — Eskidenberi bizim kapıldığımız bir fikir vardır, Garpta göçebe yoktur, böyle şey olur mu? Halıcılık kadınları esir ediyor, böyle şeyler olur mu? Afyon gayriinsanidir, böyle şey olur mu? Attık halıcılığı, on on milyon gitti, afyonu bir dostun kara gözüne hediye ettik. Halktan üç, dört liraya alırız, yirmi liraya satarız. Birçok yerlerde tahdit ettik. Yağsızlıktan kırılıyoruz, haşhaşyağı bulamıyoruz.

Arkadaşlar, göçebeleri, Çingenelerle karıştırdılar. At çalmış, it çalmış. Bunu çalan Çingenelerdir. Kabahat senin valilerindedir. Niçin bunları adam akıllı iskân etmiyorlar? Göçebe ayrı, çingene ayrı. Göçebe bu milletin en saf ve en iyi bir sınıfıdır, arkadaşlar. Biz iskânı aşair meselesinde âdeta biz bunları yok derecesine çalıştık.

Kurt İsmail Paşa Çukurova'da Tecili aşiretini topla, tüfekle iskân etti. Yürekler acısı olan o facia halâ kanamaktadır. Arkadaşlar. Eloğlu köyü 500 hane iken bugün 150 haneye inmiştir. Sıtmalı bir gölün kenarında halk iskân edilir mi arkadaşlar?

Viyanaya kadar giden senin Kolukısa atlarından kaç at kaldı? Levent türkmen kızlarından kaç kişi kaldı, kaç delikanlı kaldı? Yok ettik; harabetik, halâ iskân, halâ iskân, halâ göçebe düşmanlığı.

Ben hısımlarından bilirim çocukken arkadaşlar, 800 ineği olan ev bilirim. Yazın Aydına giderler, kış gelir Murad dağına gelirler. Fakat ne oldu? Sekiz tane ineği kalmadı arkadaşlar. Memleketin hayvan servetini kırdık geçirdik, iskân yüzünden. Evet garpte yokmuş. Ben de biliyorum. Fakat iskân demek, bu demek değildir. Evini, yurdunu yapacaksın, sıhhi teşkilâtını hazırlıyacaksın, ondan sonra gel otur diyeceksin cebren otur der ve bunları yapmazsak kendisi de hasta olur, hayvanı da ölür. Çünkü onlar yaz gelince, Hıdırellez gelir gelmez bağlasan da durmazlar. Sonra başla bunları tüfekle avlamağa, ondan sonra baytarlar işe karışıyor. Söylemekten çekiniyorum; fakat memleketin büyük bir derdidir. Para verirsen aşağı inersin, vermezsen yok. Köy muhtarları gelir, bu sefer de onlar bırakmazlar. Yörük dağa çıkarken herkese selâm verirmiş. Zavallı adam onlara iyi görünmek için; selâmıaleyküm, selâmünaleyküm-der. Fakat inerken yüzlerine bile bakmaz. Hülâsa arkadaşlar iskân meselesi çok feci ve fena bir hal almıştır. o milyonlara varan Türkmen aşiretlerinden eser kalmamıştır. Memleketin serveti bitmiştir. Hayvan serveti bitmiştir. Arkadaşlar; aşiret hali bu halde kalsın demiyorum. Aşiretleri iskân edelim. Zaten iskân etmiyecek bir şey de kalmadı. Kırıldı, geçirildi adamlar. Bir şey kalmadı. Fakat bu adamlar hangi iklimde daha eyi yaşar. Bunların vaziyeti nedir?

Vaktiyle 3 milyona yakın Türk; Bilecik havalisinden Sakaryaya yayılmıştı. Fakat bugün kimse kalmamıştır. Bal akan, yağ akan köylerde bugün yiyecek yağ bulamazsın. Balın ancak adı kalmıştır. Davarın ancak adı kalmıştır. Köylünün de adı kalmıştır. Yapmayın arkadaşlar, dokunmayın bu biçarelere, bunları bırakın kendi hallerine, sizden bir şey istedikleri yok. Bari geri kalmış olan kurtulsun. Bilmem nerede at çalınmış. Bunu Çingeneler yapmıştır. Vurun kafasına. Bunu göçebeler yapmaz. Göçebeler çok ahlaklı, çok namuslu, tertemiz adamlardır. Daha yarı göçebeliği terketmemiş olanlar tanırım. Hububatını bir kuyu kazar içine koyar, üzerini toprakla örter gider. Orada hiç bir hırsızlık olmaz. Yaylada peynirini, yağını yapar, toprağa koyarı üzerine bir işaret atıp gider. Hiç bir hırsızlık olmaz, ona kimse dokunmaz. Bu gibi insanlardan size fenalık mı gelir. Rica ederim? Bu iş mevzuubahis olduğu zaman etraflıca düşünelim. Bu zamana

kadar kırılanlar yetişir, öldürecek adamımız yok artık, arkadaşlar.

A. H. KALAÇ (Kayseri) — Arkadaşımız zannediyorum biraz ifrata gittiler. Göçebelik olsun filan der gibi. Bendeniz bunu memleketin hayrına görmem. Ahval ve şerait değişmiştir. Belki bundan 50 - 100 sene evvel hayat şartları bunu icabettirirdi. Amma bugün öyle değildir. Bugün göçebe halinde, yeri yok, yurdu yok, nasıl olur?

B. ATALAY (Kütahya) — Yerleri de belli, yurtları da belli.

A. H. KALAÇ (Devamla) — Efendim; bunların bu şekilde ne hayvanları artar, ne koyunları, nede memleket için faydalı olurlar. Memlekette göçebelik tasvir ettikleri şekilde değildir. Nihayet hayvan nasıl yetiştirilir? Fennî bir tarzda. Bunu bilmezler. Binaenaleyh bunları ılgı halinde başıboş bırakmak doğru değildir. Besim Atalay arkadaşımız bu işte ifrata kaçmıştır. Göçebelikten bu memleket ancak zarar görür.

A. BİNKAYA (Kastamonu) — Benim söylediğim göçebe Besim Atalay'ın söylediği neviden değildir. Bunlar Çingene göçebeler nevindendir. (Anlaşıldı sesleri).

BAŞKAN — Başka söz istiyen kalmamıştır. Bölümlere geçilmesini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

B.		Lira
290	Bakan ödeneği	5 320
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
291	Aylıklar	6 608 284
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
292	Hizmetliler ücreti	403 113
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
293	Geçici tazminat	67 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
294	4178, 4598 ve 4599 sayılı kanunlar gereğince yapılacak zamlar ve yardımlar	1 752 920
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
295	Merkez büro giderleri	101 920
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
296	İller büro giderleri	383 100
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
297	Basılı kâğıt ve defterler	70 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
298	Posta, telgraf ve telefon ücret ve giderleri	723 018
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
299	Kira karşılığı	62 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
300	Genel müfettişlikler yönetim giderleri	30 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
301	Taşıt giderleri	25 100
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
302	Yolluklar	360 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
303	Giyecekler	11 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
304	4598 sayılı kanun gereğince yapılacak tedavi giderleri ve yollukları	42 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
305	2850 sayılı kanun gereğince köy ve mahallelerde yapılacak askerlik yoklamasında bulunacak nüfus memurları yollukları	40 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
306	Nüfus işleri	92 100
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
307	Özel idareler bütçelerini inceleyen temsilciler ücreti	1 680
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
308	Devir yollukları	369 200
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
309	Kaymakamlık ve bucak müdürlüğü kursları ve içişleri meslek kursu	150 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
310	4644 sayılı kanun yereğince ödenecek emekli keseneği karşılığı	21 330
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
311	Tercüme ve yazı ücretleri, kitap ve dergi karşılığı, yönetim dergisi giderleri, kanun, tüzük ve yönetmeliklerin tertip ve telif giderleri	32 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
312	Kongre, staj öğretim giderleri	9 413
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
313	Yabancı uzmanlar	2
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
314	Geçen yıl borçları	30 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

B.		Lira
315	Eski yıllar borçları BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	41 100
316	1437 sayılı kanun gereğince verilecek avans BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	5 000

E — Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesi

BAŞKAN — Emniyet Genel Müdürlüğü bütçesine geçiyoruz.

Tümü hakkında söz isteyen var mı?

Bölümlere geçilmesini oyunuza sunuyorum... Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

B.		Lira
318	Aylıklar BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	9 512 704
319	Hizmetliler ücreti BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	194 653
320	Geçici tazminat BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	285 000
321	4178, 4598 ve 5499 sayılı kanunlar gereğince yapılacak zamlar ve yardımlar BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	2 556 820
322	1475 sayılı kanun gereğince verilecek tazminat BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	2 500
323	Merkez büro giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	32 000
324	İller büro giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	215 000
325	Basılı kâğıt ve defterler BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	25 100
326	Posta, telgraf ve telefon ücret ve giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	487 123
327	Kira karşılığı BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	100 000
328	Taşıt giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	90 000
329	Yolluklar BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	245 550
330	Giyecekler BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	10 000
331	Tedavi giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	40 000
332	Teknik giderler BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	70 000
333	Giyecek ve teçhizat BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	633 500
334	Gözetim altında bulunanlarla hudut dışına çıkarılacakların göndörme, iaşe masrafları, iskân mıntakasını terkedenlerden geldikleri yerlere geri gönderileceklerin ve bunlara memur edilenlerin gerekli giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	34 200
335	Onarma işleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	400 000
336	Süvari polis hayvanları ve polis köpekleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	93 000
337	4367 sayılı kanun gereğince verilecek er tayın karşılığı BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	2 633 700
338	4644 sayılı kanun gereğince ödenecek emekli keseneği karşılığı BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	12 000
339	Haber alma giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	203 500
340	Polis dergisi giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	6 800
341	Yabancı uzmanlar BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	5 000
342	Uluslararası kurumlara katılma giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	600
343	Kongre, staj ve tahsil giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	25 000
344	Polis okulları giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	320 000
345	Pravantoryum ve sanatoryum giderleri BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	140 000
346	3201 sayılı kanunun 86 ncı maddesi gereğince verilecek para mükâfatı BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	10 000
347	Geçen yıl borçları BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	8 500
348	Eski yıllar borçları BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	7 700

F — Jandarma Genel Komutanlığı bütçesi

BAŞKAN — Jandarma Genel Komutanlığı bütçesne geçiyoruz. Tümü hakkında söz istiyen var mı?

Bölümlere geçilmesini oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

B.		Lira
351	Aylıklar	5 981 700
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
352	Hizmetliler ücreti	227 312
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
353	Geçici tazminat	58 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
354	4178, 4598 ve 4599 sayılı kanunlar gereğince yapılacak zamlar ve yardımlar	369 990
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
355	Merkez büro giderleri	5 850
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
356	İller büro giderleri	87 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
357	Basılı kâğıt ve defterler	30 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
358	Posta, telgraf ve telefon ücret ve giderleri	385 704
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
359	Kira karşılığı	95 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
360	Taşıt giderleri	10 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
361	Yolluklar	350 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
362	Giyecekler	30 300
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
363	Muayyenat	16 764 452
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
364	Askerî gereçler	4 569 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
365	Harb gereçleri ve teçhizatı karşılık ve giderleri	488 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
366	Sağlık gereçleri ve tedavi giderleri	72 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
367	Veteriner ecza ve gereçleri giderleri	6 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
368	Hayvan satınalma ve tavizi	20 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
369	Taşıma giderleri	329 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
370	Taşıt giderleri	60 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
371	Onarma işleri	710 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
372	Okullar genel giderleri	115 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
373	4644 sayılı kanun gereğince ödenecek emekli keseneği karşılığı	10 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
374	Kurumlar ve komisyonlar genel gidereri	17 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
375	Basımeyi giderleri	3 400
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
376	İkramiye ve tazminat	24 790
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
377	Spor giderleri	3 490
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
378	Geçen yıl borçları	25 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
379	Eski yıllar borçları	4 770
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

Bir az daha vaktimiz vardır. Müsaade ederseniz Dışişleri bütçesine geçelim.

G — Dışişleri Bakanlığı bütçesi

BAŞKAN — Tümü hakkında söz isteyen var mı?

Gl. K. KARABEKİR (İtanbul) — Bay Başkan, sözüm var, Mecliste çokluk kalmadı, yarına bırakılmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Zili çalacağım.

S. PEK (Kocaeli) — Ekseriyet oldu.

BAŞKAN — Dışişleri Bakanlığı bütçesinin tümü hakkında söz isteyen var mı?

Gl. K. KARABEKİR (İstanbul) — Arkadaşlar, Dışişleri bütçemizi görüşürken aynı zamanda Moskova'da üç büyük Devletin Dışişleri Bakanları da hemen baş iş olmak üzere bizden bahsetmektedirler. Bunun için bir Milletvekili olarak bazı faydalı gördüğüm hususları huzurunuzda arzedeceğim. İstanbulda halkla temasımızda bazı kimseler bize dediler ki biz hakkımızdaki kararları veyahut tartışmaları ecnebi ajanslarından dinliyoruz. Niçin Hükümetimiz bunu açıklamıyor? Ben, onlara karşı şu cevabı verdim: Hükü-

met, kesin ve bir defa olarak fikrini söylemiştir, bazı işler vardır ki Hükümetin o işleri çok söylemesi fayda yerine zarar verir. Bu cevabımın iyi tesir yaptığını gördüm. Fakat bazı muhterem gazetecilerimiz, ve bazı münevver arkadaşlarımız bana müracaatla, Şark işlerinde, gerek askerî, gerek siyasi, birinci derecede vazife görmüş bir insan sıfatiyle, mademki, Hükümetin böyle sık sık söylemesini doğru bulmuyorsunuz, siz neden susuyorsunuz? gazetelere makale veriniz, dediler. Gazetelerde tartışmak doğru değildir diyerek kabul etmedim. (İsabet sesleri). Fakat hangi vatandaşın benden hususi hasbihal olarak malûmat isterse onlara sevinçle şüphelerini hallederim dedim. Öyle yaptım ve katiyen ismimin de gazetelere geçmesine razı olmadım. (Bravo sesleri). Şimdi böyle nazik bir vaziyette, bir Milletvekili sıfatiyle susmaklığımı doğru bulmadığım için huzurunuzda ve tabiî cihan huzurunda bazı faydalı malûmat vermek istiyorum. Gazeteci arkadaşlarımızın bana müracaatlarında sordukları çok yerinde suallerdi. Çünkü biteviye, ajanslardan alınan malûmat şu idi : Biz Kars ve ona komşu olan yerleri zorla işgal ettik ve hattâ Moskova muahedesini de Rusların zayıf zamanında yaptık, bu iddialar bir.

İkincisi, oralar esasen Ermenistan idi. Biz gittik kestik, biçtik, temizledik ve Ermenileri yurdundan mahrum ettik, bu doğru mudur?

Şark cephemizde gerek askerî harekâtı yapmış bir komutan, gerekse siyasi muahedeleri imzalamış, bir arkadaşımız sıfatiyle bu suruları huzurunuzda cevaplandırmak isterim. Şunu da arzedeyim ki, Moskoca muahedesine dahi Atatürk beni başmurahhas olarak tâyin etmiş ve bana resmî olan ve kendi imazsını taşıyan vesikayı göndermişti. Fakat o zaman Şark ordusunu bırakmak ve Şark halkı içinden ayrılmak çok zararlı olacağı için durumu kendilerine arzetmiştim. Fakat o muahede hakkındaki fikirlerimi dahi önceden bildirmiş ve O da beğenmişlerdi. Bunun için ben, Başmurahhas olarak gitmedim. Fakat arkasından yapılan ve onu tamamı ile tesbit eden Kars muahedesinin ve ondan evvelki Gümrü muahenesinin Başmurahhası ben idim. Moskova'ya başka arkadaş Başmurahhas olarak gitmişti.

Ben, bu gazeteci arkadaşlara cevap verdiğim sıralarda burada Başbakanımızla da görüştüm. Bu hususta herhangi bir resmî çağrılışa gidececkleri ve gerekse Dışişleri Bakanımızın iyice teçhiz etmelerini rica ettim ve bu iddiaları çürütecek vesikaları da kendilerine verdim.

C. S. BARLAS (Gazianteb) — Eksik olma...

Gl. K. KARABEKİR (Devamla) — Bu arada İnkılâp Enstitüsüne de, uçları üstünde mürekkepleri duran, bu üç muahedeyi imzalayan kalemleri hediye ettim. Önce şunu belirtmek isterim ki, biz İstiklâl harbimizde bazılarının zannettiği ve hattâ iddia ettikleri gibi Şarktaki askerî hareketlerimizden ve Şarktaki muahedelerimizden istifade etmemiş değiliz. Fakat şunu da belirtirim ki, Ruslar'da bizimle olan dostluklarından istifade etmemiş değillerdir. Ruslar inkılâplarını tamamlayabilmek için başlarında Lenin olduğu halde yeni doğan Türkiye evlâtlarına medyundurlar. Bunu cihana bağırabilirim. Eğer o zaman biz Ruslar'la harbe girseydik, işler büsbütün başka mecra alırdı. Bizden ziyade onlar zarar görürdü. Bunu kendilerine mükerrer görüşmelerimizde söylediğim gibi, resmî nutuklarında onlar da söylediler. Onlar da istifade etmiştir. Bu vesikalar ortadadır.

Biz Çarlık Rusya'sının Şark cephemize hesapsız olarak yığdığı malzemeden istifade ettik. Bunları aldık. O hesapsız yığını ve malzemeyi ve Şark ordumuzun büyük bir kısmını Garp cephemize naklettik ve hattâ Ruslardan nakdî yardımlar da gördük. Altın para aldık. Bunu tarih huzurunda söylemek fazilet borcudur. Fakat derhal şunu da tekrar etmeliyim ki, Ruslar da bu sayede inkılâplarını tamamlamışlardır. Biz Ruslarla dostluk muahedesi yaptığımız zamanlarda her iki taraf gerek Başmurahhasları sıfatiyle, gerekse kumandanların temaslarından ve gerekse o zamanki kalem sahiplerimizin ve siyaset adamlarımızın dillerinde ve kalemlerinde şu esasları tesbit etmiştik : Türk - Rus düşmanlıkları Çarlık ve Osmanlı devirlerine aitti. Biz bu düşmanlığı ebedî olarak gömüyoruz. Moskova ve Kars muahedeleri de bu gömdüğümüz düşmanlığın mezar taşları olmalıdır. O ölüyü bir daha kaldırmamak lâzımdır.

Şimdi yeni iddialara karşı medeni mantıkla şahsi cevaplarımı veriyorum:

I - Kars diyarı kimlerindir? Bu asırlarca Türk halkıyla meskûn olan ve ancak kısa bir za-

man için Çarlık İdaresine, tazminat karşılığı olarak verilen, bir Türk ülkesidir. (Bravo sesleri). Biz Sarıkamış'a Soğanlı ve Allâhüekber dağlarını aşarak girdik. Akdeveler, Benli Ahmetler, Koca Haliller, Üçler Tepesi, Küçük, Büyük Yahniler, Alacadağlar Çalkavurlardan geçtik. Nihayet Arpaçayından Çıldır Gölünden su içtik. Hududumuzu da son Türk ülkesidir diye Arpaçayiyle çizdik. (Bravo sesleri).

Arkadaşlar; eğer haritayı açarsanız bu yerlerin isimleri bile tamamiyle Türktür. Çarlık Rusyası kırk küsur senedenberi oradaki Türklerin ne dilini ne de milliyetini ve hattâ ne de köylerinin, dağlarının isimlerini değiştirememiştir. Oradaki Ermenice adlar tek tük şuradan buradan gelmiş bir kaç köyden ibarettir. Biz orayı böyle bulduk ve orada bizim 93 meşhur Rus harbinden kalmış gazilerimizle sarıştık, öpüştük.

II - Biz oraları Ruslardan almadık, iki defa oralara harekât yaptık. Biri cihan harbinde; Ruslar kendi yurtlarına çekilmiş ve orada ne Rus nüfusu, ne de Rus ordusu yoktu. İkincisi İstiklâl harbimizde. Her ikisinde de onları Ermeni müstevlilerden aldık ve oradaki Türklerin hemen yarısı katliam edilmiş, evleri, köyleri yakılmış bir halde bulduk, koştuk onları kurtardık.

III - Kars ve Gümrü'deki Amerikan heyetleri bu harekâtımızı gördüler yazılariyle bizi takdir ettiler. Karstaki Amerika Heyetinin verdiği vesika Türk ordusunun çok muntazam bir ordu olduğunu ve medeniyet seviyesinin Avrupalılardan aslâ geri kalmadığını ve aceze ve çocuklara karşı katiyen zulüm ve katil yapılmadığını kendi Hükümetlerine verdiği ilk rapordur.

Gümrü'deki Amerikalılar' da vaziyeti gördüler, Ermenilerin halini gördüler ve onlar da Amerika'ya şunları yazdılar: Türk milletine yardım ediniz. Türk İstiklâl dâvasına yardım ediniz, Türkler Büyük bir millettir, onun yetiştirdiği Ordu bugün elimizden tutarak çocuklarımızı ve bizi en medenî milletler gibi himaye ediyor ve bize yardım ediyor.

Sonra bir kısmı General olmak üzere birçok Ermeni esir subaylarının verdiği, imzaları altındaki vesikada Türk ordusunun katiyen katliâm yapmadığını, esirlere çok iyi baktığını ve Türklere karşı Ermenilerin bundan sonra silâha sarılmamalarını ermeni çocuklarının ve ahfadının bilmesi lâzımdır dediler. Bütün bu vesikaları Başbakanımıza verdim.

IV - Arkadaşlar, Moskova Muahedesi bu olan bitenlerin samimî kabulü idi. Kars Muahedesi ise Kafkas milletleriyle bebarer Rusların bu Moskova Muahedesini tesbit etmeleri idi.

Ortaya bir iddia çıkıyor, nereden bilmiyorum. Gûya biz Rusların zayıf zamanında zorla bu muahedeleri onlara imzalatmışız. Bu iddia Moskova'dan geliyorsa, onlara şu hâtırayı arzedeyim: Moskova ve muahedesi zamanında bizim bütün şark ordusu, şarkta idi. Batumu işgali akabinde Moskova muahedesi imzalandı. Amma Kars vilâyeti ve civar vilâyetlerini bize tamamiyle terkeden esas muahede Kars muahedesidir. Ve Kafkas Federasyonu milletlerinin de delegeleri ve dışbakanları mevcut olduğu halde Rurlarla Kars Muahedesini imzaladığımız zaman asla biz kuvvetli değildik. Şark ordumuz Garbe dönmüş, cepaneleri, ağır topları hep o tarafa sevkedilmişti. Bunu Rurslarda pek âla biliyorlardı.

V. - Kars muahedesi ebedî dostluğa dayanan bir muahede idi. Bunu nutuklarımızda da belirttik. Bundan başka bizim yerimizde başka bir millet ve hınç besliyen bir ordu olsaydı, Ermeni mevcudiyeti bile kalmazdı. Bunun için Ermeniler Kars muahedesine imzalarını koydukları zaman bunun şükran borcu olduğunu ifade etmişlerdi. Görülüyor ki bu muahedede bir tazyik, bir kuvvet yoktur. (Bravo sesleri) Kars muahedesini Rurslar namına imzalıyan Ganeski'nin ve Ermeni hariciye nazırının nutuklarını da başbakanımıza verdim. O zaman Lenin Devlet Reisi, Çiçerin Hariciye Komiseri idi. Onlar da aynı mealde nutuklarla cihana haykırıyorlar ve diyorlardı ki, Türkler İstiklâl harbi yapıyorlar, biz adilâne sulhlerle Türklerin haklarını teslim ettik. Türkler önce haklarına güvenmişlerdir. Hakları için de güçlerine güveniyorlar. Ey Avrupa milletleri Türklerin hakkını teslim ediniz. Biz Şarkta, onların tamamiyle hakkı olan hudutları çizdik. Sizde Garpte bizim kadar medenî olunuz.

Bunları söyleyen, Lenin, Çiçerin ve Kars muahedesini imzalayan Ganeski'dir.

Bunu bu şekilde inkâr eden bir idare, demek ki bütün tarihi, bütün samimiyeti inkâr haline geçmiş bir idaredir.

Ben burada şunu da cihana belirtmek istiyo-

rum: Kars yaylasına hakim olmak demek, Anadoluyu istila etmek için pusuya yatmak demektir. Kars yaylasına hakim olmak demek, Dicle ve Fırat'ın boyunca, Akdeniz ve Basra körfezine inen yolların tepesine hakim olmak demektir. Kars yaylası oralara inecek büyük seli tutan biricik seddir.

Boğazlar; milletimizin hakikaten boğazıdır. Oraya el saldırtmayız. Fakat şunu da bilmelidir ki; Kars yaylası de millî bel kemiğimizdir. Kırdırırsak yine mahvoluruz. (Bravo sesleri, alkışlar) Rurs komşularımızı idare eden yüksek kimseler bilirler ki biz İstiklâl harbine hangi şartlar altında girdik. Tek bir müttefikimiz mi vardı?

Bütün cihana hakim olan galip tevletlere karşı İstiklâl dâvasına atıldık. Ölüm bir kere olur dedik. Sonuna kadar çarpışırız. Tek bile kalsak son dağın başına çekilir de kendimize orayı mezar yaparız dedik.

Halbuki bugün iş bu kadar kötü değildir.

Benim temennim bir Türk Milletvekili olarak, Rurs dostluğunu birinci derecede yapmış, muahedelere bağlanmış, Hükümetime bu suretle vazife görmüş bir insan sıfati ile dilerim ki eski Çarlık düşmanlığı bir kere hortlamasın. Bu dostluk asla bizim tarafımızdan bozulacak değildir. Eğer bozulursa, cihan yıkılıncaya kadar düşmanlık sürüp gidecektir. Bundan Türk çok zarar görecektir, fakat Rurs dostlarımızda, yine o zaman kendilerinin de ağzından defalarca işittiğimiz gibi, çok zararlar görecektir. Arkadaşlar, biz şimdi cihan sulha doğru gidiyor diye bütün dişimizden tırnağımızdan tasarruf ederek fabrikalarımızı, imarımızı, bu kadar yıllardır harabiye dönen vatanımızı şenlendirmeği düşünürken, size bir hatıra arzedeyim; bu paralar bakınız nereye doğru akabilecektir. Henüz Millî Hükümetimiz kurulmamıştı. Amerikan Herburt heyeti memleketimizin her tarafını Garptan Şarka kadar gezdi. Erzurumdaki tabyaları görünce bana, bir az da istihfafla, dediler ki, şu tabyaların her birine sarfettiğiniz para bir fabrika değerindedir. Eğer bunlara sarfettiğiniz paralarla fabrikalar, yollar yapsaydınız, bugün ne kadar zengin ve yüksek seviyede bir millet olurdunuz.

Benim onlara verdiğim şu cevap istikbalimiz için de bir cevaptır : Evet sizin gibi medeni komşularla hemhudut olsaydık dediğiniz gibi olurdu. Çarlık Rusya'sı bize nefes aldırsaydı, milletimizin dişinden, tırnağından artırdığı paralarla böyle tabyalar yaparak Anadolu yaylasını gece gündüz burada beklemezdik. Bizi Cihan harbinde Almanların safına sokan da bu korku idi. Şimdi umuyoruz ki Çarlık artık yıkıldı, umuyoruz ki Sovyet komşularımızla dostça yaşar ve dediğiniz gibi yaparız. Fakat 20 - 25 senede bir saldıran bir düşmana bizim gibi siz de komşu olsaydınız ne yapardınız, dedim. Bana tarziye verdiler, evet, biz de tabyeler yapardık, dediler.

Eğer Ruslar bizden yer istemekte ısrar ederlerse hiç şüphe yoktur ki dövüşeceğiz; fakat istikbal bize olduğu kadar kendileri için de karanlık olur. Cihan yıkılıncaya kadar ve tek bir Türk kalıncaya kadar varımızı, yoğumuzu ortaya koyarak uğraşacağız. Paramızı dişimizden tırnağımıza kadar silâhlanmaya sarfedeceğiz. Bu takdirde iki taraf ta hayattan, beşeriyetten, medeniyetten nasibini alacak değildir.

Burada son sözümü söylerken, Rus komşularımıza, Rus dostlarımıza bir cümle daha ilâve etmek yerinde olur:

Türk dostluğu Ruslara da kuvvet verir. Türklere güvensinler. Fakat Türk dostluğunun yolu da ancak milletimizin iradesinin tecelli edebileceği bu Büyük Millet Meclisinden ve onun kurduğu Devlet manzumesinden geçer (Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar).

DIŞİŞLERİ BAKANI H. SAKA (Trabzon) — Sayın arkadaşlar; siyasi olayların memleketimizi uzaktan yakından ilgilendiren muhtelif meseleleri bendenizce bütçe tartışmaları dolayısiyle geniş bir konuşma konusu olması lâzımgelmez. Bu meselelerin bugünkü durumlarının ne halde olduğunu Yüksek Heyetiniz bütün tafsilâtiyle bilmektedir. Onun için müsaadenizle bu meselelere dair yeniden mâruzatta bulunmıyacağım. (Doğru sesleri). Sayın Generalin işaret buyurdukları hâdise hakkında bize verdikleri kıymetli malûmattan, bize tevdi etikleri yüksek kıymette vesikadan dolayı teşekkür ederiz.

Kars muahedesi yapıldığı sıralarda büyük vazifeler deruhte etmiş ve bu cephenin kumandanı ve Kars muahedesinin bizzat müzakerecisi ve murahhası sıfatiyle bütün hatıralarını ve kıymetli vesikalarını Heyeti Celilenize arzettiler. Bunlara bilhassa arzı şükran ederim. Bi-

liyorsunuz ki bu mesele Ruslarla aramızda bu muahedelerin geçen Kasımın 7 nci gününe kadar devam eden dostluk ve mütekabil anlaşma muahedelerinin hükümleri câri olmuştur ve hiç şüphe yok ki sayın Generalin işaret buyurdukları bu muahedelerin mer'i olduğu uzun müddet zarfında iki tarafın, komşumuz Sovyet İttihadının ve Türkiye'nin bu muahedelerin hükmünden mütekabilen müstefit oldukları da bir hakikattir. Muahedelerin yeniden temdidini büyük komşumuz tasvip etmeyip muahedede yazılı ahkâma istinaden bunları denonse etmek hakkını istimal etti ve bunu bir deklerasyonla bize bildirdiği Heyeti Celilenizce malûmdur.

Biz eskiden olduğu gibi, bu muahedelerin çizdiği samimi dostluk havasının iki memleket arasında yeniden teessüs etmesini candan dilemekteyiz ve bu hususta ümidimizi kesmiş değiliz.

Türkiye Cumhuriyetinin sulh idealine ne kadar bağlı olduğunu dünyada bilmiyen memleket kalmamıştır. Yurtta sulh, cihanda sulh düsturu ile kısaca ifade edilen prensipimiz her vesile ile, her zaman bütün dünyanın önüne çıkmaktadır. Bu itibarla biz aynı prensipe sadık kalarak, biz gerek bütün komşu memleketlerle, gerek bütün dünya memleketleriyle daima bu prensipin ilham ettiği esaslar dairesinde münasebetlerimizi çok açık ve çok samimi olarak idame ettirmek istiyoruz. Biz bütün dünya milletlerinin haklarına riayet ettiğimiz gibi, bütün dünya milletleri tarafından da bizim haklarımıza aynı telâkki dairesinde riayet edilmesini istemek hakkımızdır ve bunu her zaman isteyeceğiz. (Alkışlar).

Hiç bir memleket aleyhine müteveccih herhangi bir siyasi emel ve maksat beslemediğimizi bütün dünya biliyor. Bunun mukabelesini görmek ve istemek de bizim hakkımızdır. Daima bu yolda çalışacağız ve daima bu yolda çalıştık.

Siyasi meselelerin henüz bir şekli halle varmadığını esefle biz de müşahede etmekteyiz. Beklediğimiz sulh idealinin henüz meydana gelmediğini esefle görüyoruz dünya sulhunu kurmak idame ve muhafaza etmek dâvasını ellerinde tutan büyük Devletler, bu dâvayı halletmek için müttefikler arasında muhtelif vesilelerle cereyan etmekte ve halâ da bu güne kadar devam etmekte bulunan müzakereler bizi bu sulh idealine henüz kavuşturmuş değildir. Ümit ediyoruz ki 1946 senesi içinde bu hususta her tarafta sarfedilen mesai nihayet insaniyete, tarihi devirlerden beri muztarip insaniyete çoktan beri beklediği sulh ve adalet kapısını açacaktır. Bundan en ziyade sevinen memleketlerin başında Türkiye Cümhuriyeti gelir. Çünkü esas prensip ve esas dâvamız, dünya sulhu ve memleket sulhu ve sulh içinde bütün dünya memleketleri ile aynı hukuk haide ve esaslarına mütekabilen riayet eden bir zihniyet içinde yaşamak isteriz. Ve bu dâvayı biz kendimize şiar edinmişizdir. (Bravo sesleri).

Hâdiselerin güçlüğünü ve bu büyük dâvanın biran evvel meydana gelebilmesi için bir çok işlerin beraberce halledilmesi lüzum ve zaruretini de anlayan milletlerdeniz. Çok ümit ediyoruz ki nihayet yakın bir zamanda beklediğimiz dünya sulhu meydana gelsin bilhassa Sanfransisko konferansı ile kurulmuş olan ve yakında faaliyete başlıyacağını bildiğimiz Birleşmiş Milletler Organizasyonunda bu sulh dâvasına çok yardım edeceğini kuvvetle ümit etmekteyiz. Temenni ederim ki, bu sulh kurumu biran evvel meydana gelsin ve biz komşu ve bütün dünya milletleriyle şarımız olan esas prensip dairesinde münasebetimizi yeniden tesis edelim. Ve bu münasebetleri arzu ettiğimiz derecede tevsi edelim. Ve onların icabına uyar bir siyaset takip edebilelim. Şimdilik mâruzatım bu kadardır. ve Sayın Generale verdiği izahattan dolayı şükranlarımı tekrar ederim. (Alkışlar).

BAŞKAN — Başka söz istiyen yoktur. Bölümlere geçilmesini yüksek oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmiyenler... Kabul edilmiştir.

B.		Lira
381	Banka ödeneği	5 321
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
382	Aylıklar	2 644 700
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
383	Ücretler	519 714
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
384	Geçici tazminat	52 211
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
385	4178, 4598 ve 4599 sayılı kanunlar gereğince yapılacak zamlar ve yardımlar	75 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
386	Merkez büro giderleri	30 300
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

B.		Lira
387	Elçilik ve konsolosluklar giderleri	532 860
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
388	Basılı kâğıt ve defterler	6 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
389	Para taşıma giderleri	17 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
390	Kira karşılığı	1 200
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
391	Posta, telgraf ve telefon ücret ve giderleri	321 427
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
392	Taşıt giderleri	17 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
393	Yolluklar	194 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
394	Giyecekler	10 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
395	4598 sayılı kanun gereğince yaptırılacak tedavi giderleri ve yollukları	9 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
396	Kongre, konferans ve komisyonlar genel giderleri	103 772
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
397	Hakem mahkeme ve heyetleriyle uzlaşma komisyonları giderleri	1
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
398	Yabancı elçilerle konukların ağırlanma giderleri	100 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
399	Fahrî konsolosluklar keseneği	3 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
400	Himaye giderleri	12 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
401	Telif, tercüme, yazı, yayım ve abone ücret ve giderleri	9 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
402	Basımevi giderleri	2 500
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
403	Uluslararası müesseselere ve Uluslar Derneğine katılma payı	40 192
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
404	4644 sayılı kanun gereğince ödenecek emekli keseneği karşılığı	3 800
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
A		
404	Yaşayan diller kursu her türlü ücret ve giderleri	40 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
405	Geçen yıl borçları	20 000
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	
406	Eski yıllar borçları	6 600
	BAŞKAN — Kabul edilmiştir.	

Yarın saat 14 de toplanmak üzere Birleşime son veriyorum.

Kapanma saati : 19,40